

T. C
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI İLİŞKİLER BİLİM DALI

**NEO-CON SONRASI DÖNEM TÜRK-AMERİKAN
İLİŞKİLERİNDE YENİ SÜRECE PANORAMİK BAKIŞ**

(Yüksek Lisans Tezi)

Tezi Hazırlayan: Ahmet Taner GÖKSU

İSTANBUL, 2011

T. C
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI İLİŞKİLER BİLİM DALI

**NEO-CON SONRASI DÖNEM TÜRK-AMERİKAN
İLİŞKİLERİNDE YENİ SÜRECE PANORAMİK BAKIŞ**

(Yüksek Lisans Tezi)

Tezi Hazırlayan:
Ahmet Taner GÖKSU

Öğrenci No:
080771018

Danışman:
Yrd. Doç. Dr. Sait Yılmaz

İSTANBUL, 2011

YEMİN METNİ

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum“Neo-Con Sonrası Dönem Türk-Amerikan İlişkilerinde Yeni Düzene Panoramik Bakış” başlıklı bu çalışmanın, bilimsel ahlak ve geleneklere uygun şekilde tarafımdan yazıldığını, yararlandığım eserlerin tamamının kaynaklarda gösterildiğini ve çalışmamın içinde kullanıldıkları her yerde bunlara atıf yapıldığını belirtir ve bunu onurumla doğrularım. 19/01/2011

Ahmet Taner Göksu

NEO-CON SONRASI DÖNEM TÜRK-AMERİKAN İLİŞKİLERİNDE YENİ DÜZENE PANORAMİK BİR BAKIŞ

Tezi Hazırlayan: Ahmet Taner Göksu

ÖZET

Bu tez çalışmasında, Obama dönemi Türk-Amerikan ilişkileri sorgulanarak, problem sahaları ve muhtemel politikaların gelişimi ele alınmaktadır. Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinde ekonomik ve ticari faaliyetler ekseninde gelişmeye başlayan Türk-Amerikan ilişkileri, Cumhuriyet döneminde durgunluk yaşamış ve II. Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle oluşan iki kutuplu sistemde ilişkiler, özellikle 1947-1960 döneminde altın çağını yaşamıştır.

11 Eylül saldırılarının ardından ABD'nin yeni güvenlik stratejisi çerçevesinde Irak ve Afganistan'da gerçekleştirdiği operasyonlar ve Türkiye'nin bölgeye bakış açısı, iki ülke arasındaki müttefiklik ilişkisinin sorgulanmasına neden olmuştur. Barack Obama'nın ABD Başkanı seçilmesi ve hemen ertesinde gerçekleştirdiği Türkiye ziyareti, iki ülke arasında gerilen ilişkilere pozitif bir ivme kazandırmıştır. Bu çalışmada; ABD'nin önümüzdeki dönemlerde izleyeceği dış politika öncelikleri, bölgesel problemlere (Irak, Afganistan, İran vb.) bakış açısını ve İsrail, Ermenistan gibi Türk-Amerikan ilişkilerinde kronikleşen problemlerin mevcut durumu ve gelecekteki muhtemel gelişmeler değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler : ABD, Obama, Yeni Muhafazakârlar, Türkiye

A PANORAMIC VIEW TOWARDS THE NEW PROCESS IN THE TURKISH-AMERICAN RELATIONS IN THE POST NEO-CON PERIOD

Thesis Author: Ahmet Taner Göksu

ABSTRACT

In this thesis, At Obama politic period that period of Turkish-American relations, policy development and possible problem areas are questioned and addressed. The axis of the last period of the Ottoman Empire began to develop economic and commercial activities of Turkish-American relations, who lived during the Republican Era and World War II recession. The end of World War I bi-polar system of relationships, especially in the period 1947-1960 experienced its golden age.

The new U.S. security strategy after the Sept. 11 attacks, carried out within the framework of operations in Iraq and Afghanistan, and Turkey's point of view the region, has led to questioning of the relationship between the alliance between the two countries. Barack Obama's election and immediately after the U.S. President's visit to Turkey carried out, strained relations between the two countries is a positive impetus. In this study, the U.S. foreign policy priorities will follow in the coming period, regional problems (Iraq, Afghanistan, Iran and so on.) perspective, and Israel, Armenia, chronic problems such as the current state of Turkish-American relations and possible future developments are evaluated.

Keywords: United States, Obama, New Conservative, Turkey

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT	ii
KISALTMALAR	v
1. TÜRK-AMERİKAN İLİŞKİLERİNİN GEÇMİŞİ	1
1.1. Osmanlı Dönemi Türk-Amerikan ilişkileri (1830-1917)	1
1.2. Milli Mücadele Döneminden Soğuk Savaş Döneminin Başlangıcına Kadar Geçen Süreçte Türk-Amerikan İlişkileri (1917-1945)	6
1.3. Soğuk Savaş Dönemi Türk-Amerikan İlişkileri	10
1.4. Soğuk Savaş Sonrası Dönem Türk-Amerikan İlişkileri	23
2. NEOCON DÖNEMİ TÜRK-AMERİKAN İLİŞKİLERİ	26
3. TÜRK-AMERİKAN İLİŞKİLERİNDE PARAMETRELER	30
3.1. Afganistan	30
3.2. Irak.....	32
3.3. NATO	35
3.4. Füze Savunma Sistemi	37
3.5. Terörle Mücadele ve PKK.....	40
4. OBAMA POLİTİKALARI VE TÜRKİYE	43
4.1. Obama Dış Politikası	45
4.1.1. Küresel Terörle Mücadele	46
4.1.1.1. Afganistan	46
4.1.1.2. Irak	47
4.1.2. Nükleer Silahlarla Mücadele	49
4.2 Obama Dönemi Türk-Amerikan İlişkileri	50
4.2.1. Barack Obama'nın Türkiye Ziyareti.....	52
4.2.2 Barack Obama Ve Cumhurbaşkanı Abdullah Gül Görüşmesi	52
4.2.3. Barack Obama'nın Türkiye Büyük Millet Meclisi Ziyareti	54
4.2.4. Başbakan Erdoğan İle Görüşme Ve Dolmabahçe Resepsiyonu	55
4.2.5. Barack Obama'nın Tophane-i Amire'de Öğrencilerle Buluşması	57
5. BARACK OBAMA'NIN TÜRKİYE ZİYARETİ VE TÜRK-AMERİKAN İLİŞKİLERİ İLE İLGİLİ DIŞ BASINDA DEĞERLENDİRMELER	59
5.1. Amerikan Basını	59
5.2. Fransa Basını	60

5.3. Alman Basını	61
5.4. İngiliz Basını	63
5.5. Ortadoğu Ve Arap Basını	65
6. BAŞBAKAN ERDOĞAN’IN ABD ZİYARETLERİ.....	68
6.1. Başbakan Erdoğan’ın 1. ABD Ziyareti (07 Aralık 2009)	68
6.2. Başbakan Erdoğan’ın 2. ABD Ziyareti (Nükleer Güvenlik Zirvesi-13.04.2010)	71
7. TÜRK-AMERİKAN İLİŞKİLERİNİN GELECEĞİ.....	74
7.1. Güvenlik	74
7.1.1. Afganistan Sorunu ve Türk-ABD İlişkilerine Etkisi	74
7.1.2. Irak Sorunu ve Bölücü Terörle Mücadele.....	77
7.1.3. İran İle İlişkiler Ve Nükleer Silahlanma.....	80
7.2. Siyasi	86
7.2.1. İsrail	86
7.2.2. Ermeni Soykırımı İddiaları Ve ABD Kongre Kararları.....	89
SONUÇ VE DEĞERLENDİRMELER.....	96
KAYNAKLAR	101
EKLER.....	112
Ek-1 : Wilson İlkeleri	112
Ek-2: Barack Obama’nın TBMM’de Yaptığı Konuşmanın Türkçe Metni	114
Ek-3: Remarks by President Obama and Prime Minister Erdogan of Turkey after meeting (07.12.2009).	123
ÖZGEÇMİŞ.....	130

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AGİK	: Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı
AKKA	: Avrupa Konvansiyonel Kuvvetler Anlaşması
AKP	: Adalet ve Kalkınma Partisi
BM	: Birleşmiş Milletler
CENTO	: Merkezi Antlaşma Teşkilatı
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
CIA	: Merkezi Haberalma Teşkilatı
DP	: Demokrat Parti
DTP	: Demokratik Toplum Partisi
ETSİÇ	: Ekonomik ve Ticari Stratejik İşbirliği Çerçevesi
G20	: 20 Gurubu
HAMAS	: İslami Direniş Hareketi
ISAF	: Uluslararası Güvenlik Destek Gücü
KKTC	: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
MESA	: Ortadoğu Çalışmaları Konferansı
MHP	: Milliyetçi Hareket Partisi
NATO	: Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü
ODTÜ	: Ortadoğu Teknik Üniversitesi
OSİA	: Ortak Savunma İşbirliği Anlaşması

PASOK	: Panhelenik Sosyalist Hareket
PJAK	: Kürdistan Özgür Yaşam Partisi
PKK	: Kürdistan İşçi Partisi
SEİA	: Savunma ve Ekonomik İşbirliği Anlaşması
SETA	: Siyaset Ekonomi Toplum Araştırmaları
SOFA	: Güçlerin Statüsü Anlaşması
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TSK	: Türk Silahlı Kuvvetleri

1. TÜRK-AMERİKAN İLİŞKİLERİNİN GEÇMİŞİ

1.1. Osmanlı Dönemi Türk-Amerikan ilişkileri (1830-1917)

Amerika Birleşik Devletlerinin kurulmasını başlatan olaylar zincirinin ilk halkası 1756-1763 yıllarında İngiltere ile Fransa arasında yaşanan Yedi Yıl savaşlarıdır. Bu savaşların İngiltere üzerinde yarattığı ekonomik sıkıntılar, İngiltere'nin Amerika'daki kolonileri üzerinde uygulamak istediği yeni vergi yükü, İngiliz sömürgesi olan bu kolonilerin tepkisi neticesinde silahlı çatışmaya dönüştü. İngiltere'ye karşı mücadele eden koloniler bir araya gelerek özgürlük isteklerini dile getiren bir bağımsızlık bildirgesi yayınladılar. George Washington komutasında yaklaşık 6 yıl süren savaşın ardından İngiltere'yi mağlup ederek 3 Eylül 1783 yılında Amerikan Konfederasyon Komitesi tarafından, 9 Nisan 1784 yılında ise İngiltere Kralı tarafından onaylanan Paris Barışı ile 21 Haziran 1788 tarihinde ilk anayasalarını da oluşturarak kendi içinde serbest eyaletlerden oluşan Amerika Birleşik Devletleri'ni kurdular.

Bağımsızlıklarının ilk yıllarında Avrupa'nın siyasi ikliminden uzak kalarak ve diğer Avrupalı devletlerinde kendi siyasetine karışmadan sınırları içerisindeki toprak bütünlüğünü korumaya ve genişletmeye odaklı bir siyaset anlayışı benimseyen yeni devlet, bu fikrini en üst düzeyde deklare etmekten geri kalmadı. Monroe Doktrinleri'nin fikir babası da olan Başkan James Monroe "Herkes şunu açıkça görmelidir ki adil sınırlar içinde kalmak şartıyla toprak genişlemesi her hükümete daha büyük bir hareket özgürlüğü sağlar, güvenliklerini sağlamlaştırır ve bütün yönleriyle Amerika halkı üzerinde faydalı etkiler gösterir. Toprak bütünlüğü bir ulusun birçok özelliğini belirler. Nüfusun, kaynakların ve fiziksel gücün sınırlarını gösterir. Kısacası büyük güç ile küçük güç arasındaki farkı ortaya çıkartır" (Kissinger, 1998, s. 15) şeklinde özetlediği görüşü Amerika'nın adeta değişmeyen anayasası olmuştur.

Ekonomik anlamda büyümek ve gelişmek için üretimin artırılarak, bu üretimi daha kolay ve etkili bir şekilde ihraç edebilme felsefesi ise Amerika'nın Osmanlı Devleti ile tanışmasına vesile olur. ABD, Amerikan iç savaşının sona erdiği ilk yıllarda gerçek anlamda özellikle üretim kaleminde muazzam bir ekonomik büyüme gerçekleştirmiştir. Ancak o dönemde dünya ticaretinin önemli bir bölümü Akdeniz

üzerinde gerçekleşmekteydi. Ayrıca ABD'nin üretmiş olduğu ihraç ürünlerinin Akdeniz ülkelerine ulaştırılması için, Akdeniz üzerinde bir hareket serbestisi gerektirmekteydi.

Amerika Birleşik Devletleri, Akdeniz'e ticaret gemilerini çıkarabilmek için bölgeye hâkim olan Osmanlı Devleti'ne bağlı ve yarı özerk statüde Kuzey Afrika'daki "Garp Ocakları" adı verilen Cezayir, Tunus ve Trablus beylikleri ile antlaşma yapmak zorundaydı (Şafak, 2010).

Osmanlı Devleti ile Amerika Birleşik Devletleri arasındaki ilişkilerin başlaması dolaylı olarak 19. yüzyılın sonlarına rastlar. Garp Ocakları, Mağrip Ocakları ve Berberi Ocakları olarak adlandırılan Cezayir, Tunus, Fas ve Trablusgarp eyaletleri ile antlaşma yapan ABD, Batı Akdeniz'de gemilerinin güvenliğini temin etmiştir. ABD bu yol üzerinden Doğu Akdeniz'e doğru güvenliğini sağladıktan sonra ilerlemiştir (Armaoğlu, 1991, s. 1). Bu beylikler Türk olduklarından ve Osmanlı Devletinin de o dönem bölgedeki hâkimiyeti dikkate alındığında dolaylı olarak Osmanlı-Amerikan ilişkileri başlamış oldu.

Osmanlı Devletinin bölgedeki hâkimiyeti, jeopolitik önemi ve benzeri etkenlerde dikkate alındığında, Osmanlı Devleti ile ticari ilişkilere başlamak ABD içinde bir gerekliliktir. Bu yüzden resmi ilişkilerin kurulması için talep ABD tarafından gelmiş, İstanbul'a birçok kez elçiler gönderilmiştir. Bu arada iki ülke arasındaki ticaret ilişkilerinin yoğunlaşmasına bağlı olarak Amerikan hükümetinin Osmanlı İmparatorluğu'nda resmi bir konsolos bulundurma ve bir ticaret sözleşmesi imzalama yönündeki baskılarının da arttığını görüyoruz.

Böyle bir sözleşmenin imzalanmasına Osmanlı Hükümetinin yanaşmadığını, ancak 1830 yılında Amerikan Hükümetinin isteklerini kabul ettirmeyi başardığını görüyoruz. Bu başarının altında yatan en büyük etken ise Yunan ayaklanması sırasında Osmanlı Devletinin bütün Avrupa'yı karşısında bulmasıydı. Özellikle 27 Ekim 1827'de, Navarin'de Osmanlı donanmasının Birleşik Avrupa Donanması tarafından tahrip edilmesi ve yakılması sonucu Osmanlı Devletinin Avrupa dışında bir müttefik araması ve en önemlisi yakılan donanmasına dış yardımla yeniden gemi inşa ettirmek zorunda kalmasıdır. Bütün bu gelişmelerin ışığında 7 Mayıs 1830

tarihinde Amerika Birleşik Devletleri ile Osmanlı Devleti arasında bir “Dostluk ve Ticaret Muahedesi” imzalandı (Kurat, 1959, s. 14-17).

Antlaşma maddeleri genel çerçevede Osmanlı topraklarında yaşayan ABD vatandaşların hukuki statüleri, temel hak ve özgürlükleri, iki ülke arasındaki ticari ve diplomatik ilişkileri ele alıyordu. Bu antlaşmanın dikkat çekici bir başka yönü ise ABD’ye “En ziyade müsaadeye mazhar millet” (The Most Favored Nation) statüsü verilmesidir. Bu statüyü antlaşma metnine eklettirebilmek ABD için oldukça önemliydi. Çünkü bu statüyle ABD, Osmanlı Devletinin muhtelif ticari antlaşmalarla diğer devletlere sağlamış olduğu imtiyazlardan birebir olarak yararlanma arzusundaydı.

Antlaşmanın ekleri incelendiğinde ise daha çarpıcı maddeler ile karşılaşırız. Osmanlı Devletinin belki de bu antlaşmayı imzalamasının en önemli nedeni son dönemlerde Osmanlı donanmasının aldığı büyük kayıpları bir nebze olsun telafi etmek arayışıydı. Antlaşmanın maddelerine göre ABD, Osmanlı Devletine savaş gemisi satacak, gemi inşa edecek, teknik yardımlarda bulunacaktı. Dolayısıyla Osmanlı Devletinin neden böyle bir antlaşmaya imza attığının cevabı bu maddelerde gizlidir. Kaybolan donanma gücünü eski seviyeye getirebilmek ve Avrupa’nın o dönemki sert siyasi iklimine coğrafi olarak uzakta olsa bir müttefik edinebilmek.

Osmanlı Devleti başlangıçta verdiği bu kadar imtiyaza rağmen istediğini alamaz. Özellikle savaş gemileri satın alımı ve imalatı konusunda ABD isteksizdir. Monroe Doktrini ile ABD, Avrupa’nın siyasi ortamına karışmayacağını ve Avrupa’nın da kendi iç işlerine karışmamaları gerektiğini beyan etmişti. Osmanlı Devletine gemi satmak ABD için Avrupa ortamındaki siyasi kargaşada taraf olmaktı. Antlaşma imzalanmasına rağmen antlaşmanın gizli maddeleri Amerikan Senatosu tarafından reddedildi. Amerikanın bu tavrı dönemin padişahı II. Mahmud’u oldukça rahatsız etti.

Her ne kadar resmi olarak antlaşmanın gizli maddeleri Amerikan Senatosu tarafından kabul edilmese de, ABD bu olumsuzluğu el altından bertaraf etmiş ve Amerikalı Gemi mühendisi Henry Eckford’u 1831’de İstanbul’a göndermiştir. Bunu ABD Başkanının attığı olumlu bir adım olarak değerlendiren II. Mahmud, 1831 yılının Ekim ayında antlaşmayı onaylamıştır.

Henry Eckford ile başlayan süreç çeşitli tarihlerde Amerika'dan İstanbul'a gönderilen mühendisler ile devam etmiş ve Osmanlı donanması bir nebze olsa eski gücüne kavuşmaya başlamıştır. Bununla birlikte donanmanın silah ihtiyaçlarını karşılayabilmek için Osmanlı Devletinin ABD ile yapmış olduğu girişimler başarılı olsa da çoğu kez İngiltere'nin müdahalesiyle karşılaşmıştır.

13 Mayıs 1862 tarihinde Osmanlı Devleti, ABD ile yeni bir ticaret antlaşması imzaladı. Bu antlaşmanın 1830 antlaşmasından iki farklı yanı mevcuttur; Bunlardan ilki 1830 antlaşmasına göre ticari ilişkilerin çok ayrıntılı bir şekilde düzenlenmesi, ikincisi ise ilk anlaşmada "Amerika Devleti" olarak geçen ifadelerin 1862 anlaşmasında "Amerika Birleşik Hükümetleri" şeklinde ifade edilmesidir (Armaoğlu, 1991, s. 7).

Bu antlaşmanın yürürlüğe girmesi ile birlikte özellikle Osmanlı Devletinin ABD ile siyasi ilişkilerde başlamaya çalıştığını görüyoruz. 1830 anlaşmasına göre ABD'nin Osmanlı Devleti içerisinde gerçekleştirdiği siyasi yapılanmayı Osmanlı Devleti ancak bu anlaşmadan sonra yakalayabilmiş ve 1867 yılında Washington'da bir Osmanlı elçiliği açılmıştır.

Osmanlı Devleti içinde bulunduğu olumsuz ekonomik koşulları vergi gelirlerini arttırmak için vergi oranlarını yükselterek sübvans etmeye çalıştıysa da diğer devletlerin bu konudaki isteksizlikleri ve gittikçe zayıflayan etkisiz siyasi iradesi yüzünden başarılı olamamıştır. Ancak Osmanlı Devleti bu dönemde ABD ile ticari ilişkilerinde ciddi bir büyüme kaydetmiştir.

1870'li yıllarda Amerika'nın Osmanlı Devletine yaptığı ihracatta görülen büyük artış, Osmanlı Devletinin ticaret anlaşmasındaki, "ABD'nin Osmanlı Devleti'ne ateşli silahlar ve cephane satışını men eden hükmü" kaldırmasından ileri gelmektedir. Zira 1877 Osmanlı-Rus harbine takaddüm eden devrede Osmanlı Devleti, ordusunu yeniden modern silahlarla donatmak için böyle bir kararı lüzumlu görmüştü. Bu maddedeki değişiklik Osmanlı Devletinin ABD den ithal ettiği ürünlere yüksek vergi oranları uygulaması isteğine karşı atılan bir adım olarak değerlendirilebilir. Ancak tüm bu gelişmelere rağmen 1884 yılında Osmanlı Devleti bu yeni antlaşmayı tek taraflı olarak yürürlükten kaldırdı.

19. yüzyılın ikinci yarısında değişmeye başlayan dünya konjonktürünü incelemek, bu tarihe kadar gelen süreçte Türk-Amerikan ilişkilerinin genel seyrinin nasıl değişmeye başladığını anlayabilmek açısından önemlidir. Rusya'nın, iştahını kabartan Osmanlı coğrafyasında söz sahibi olabilmek için imparatorluğun en zayıf döneminde harekete geçmesi ve dönemin hegoman gücü olan İngiltere'nin, kendisini göstermeye başlayan bu Rus tehdidi karşısında Osmanlı Devletinin toprak bütünlüğünü savunan politikasının çatışması sonucu savaş tekrar kaçınılmaz hale gelmiştir. Kırım Savaşı olarak adlandırılan bu savaş sonucunda her ne kadar Osmanlı Devleti, kâğıt üzerinde savaşın galiplerinden biri olarak görünse de, savaşın ekonomik ve siyasi boyutları Osmanlı Devletini derinden sarsmıştır. Ödeme yeteneğinin çok üzerinde alınan dış borçlar çok yakın bir tarihte Osmanlı Devletini mali açıdan Avrupalı devletlerin denetimi altına alacak ve devlet bir anlamda yarı-sömürge olacaktı.

Kırım Savaşının sona ermesiyle, ABD ise kendi iç dinamiklerini değiştirecek bir iç savaş ile karşı karşıyaydı. Yaklaşık 4 yıl süren bu iç savaş sonunda ABD hızla bir yeniden yapılanma sürecine girdi.

Ancak Osmanlı devletini ekonomik ve siyasi anlamda alt üst eden en büyük darbe 1877-78 Osmanlı-Rus savaşıdır. ABD ile ticari ilişkilerinde bozulmaya başladığı bu dönemde Osmanlı Devleti, ABD iç savaşından kalan silahlara talip olmuş, savaş sonunda alınan ağır mağlubiyet neticesinde bu silahların bedeli güç ödenmiş ve çoğu zamanda ödeme gerçekleşmediği için iki devlet arasında sorunlar çıkmaya başlamıştır. İşte bu hassas ve milat sayılabilecek dönemde Osmanlı Devletinin yaşadığı ağır ekonomik ve siyasi buhran neticesinde birçok Avrupalı devlet gibi ABD'de, Osmanlı Devletinin iç işlerine karışmaya başlamış, özellikle Osmanlı topraklarında yaşayan ermeni nüfusu üzerinde devleti kötü muamele yapmakla suçlamıştır. Önceki antlaşmalarla verilen imtiyazlar neticesinde ABD, Osmanlı topraklarında siyasi yerleşimini neredeyse tamamlamış, konsolosluklar, Amerikan kültürünü her fırsatta empoze eden okullar, eğitim kurumları ile misyonerler vasıtası ile sert bir şekilde Ermeni propagandası yapmaya başlamıştır. Çoğu kez ABD'nin elde etmek istediği siyasi imtiyazlar Ermeni propagandası tehdidi ile ABD'nin lehine sonuçlanmıştır.

İşte bu tarihlerde tırmanışa geçen gerginliklerin paralelinde Osmanlı Devleti ile ABD arasındaki ilişkiler ABD'ye verilen siyasi ve ekonomik tavizlerle devam etmiştir. Nihayet 1917 yılında Amerika'nın Almanya'ya savaş ilan etmesi, dolayısı ile Almanya'nın aynı zamanda Osmanlı Devletinin müttefiki olması neticesinde iki devlet arasındaki diplomatik ilişkiler tamamen kesilmiştir.

1.2. Milli Mücadele Döneminden Soğuk Savaş Döneminin Başlangıcına Kadar Geçen Süreçte Türk-Amerikan İlişkileri (1917-1945)

1914 yılında bütün dünyayı kasıp kavuran 1. Dünya Savaşı başlamış, yaklaşık 4 yıl süren bu savaş neticesinde milyonlarca insan hayatını kaybetmiş, imparatorluklar yıkılmış ve Avrupa'da güç dengeleri yeniden şekillenmeye başlamıştı.

İşte bu ortam içerisinde ABD Başkanı Wilson, gelecek barışın esaslarını saptayan "14 Nokta" isimli bir prensipler dizisini açıkladı. 8 Ocak 1918'de Kongre'ye gönderdiği mesajda, barışın ve ondan sonra dünyada demokrasinin ve küçük milletlerin bağımsızlığının esaslarını saptamaya çalışıyordu. Başkan Wilson'un bu çabalarından haberi olan Fransa Başbakanı ve Dışişleri Bakanı 27 Aralık 1917'de Fransa'nın savaş amaçlarını açıklarken, Fransa'nın istila amacı gütmeyeceğini, kul hayatı yaşayan doğu halklarına kendi kaderlerini kararlaştırmak hakkını verecek "Uluslar Prensibi" için savaştıklarını belirtiyorlardı. İngiltere Başbakanı Lloyd George ise 5 Ocak 1918'de yaptığı konuşmada, Türklerin başkentinde gözleri ve Türk halkına dayanan bir Osmanlı İmparatorluğu'nun varlığına karşı olmadıklarını belirtti. Böylece hem Wilson tatmin edildi hem de İttifak Devletleri kamuoyu savaştan çıkmak isteyeceklerdi (Aybars, 1986, s. 96-98).

Wilson'un 14 Noktası, esasında bir takım genel prensipler olup, bunların nasıl uygulanacağı başlangıçta düşünülmemiştir. Vakta ki, 1918 Ekim'inde Almanya'nın barış için zemin yoklamalarına girişmesi üzerine, Wilson danışmanlarına ve uzmanlara talimat vererek, bütün bu 14 maddenin nasıl uygulanacağına dair inceleme yapılmasını ve bu maddelere açık bir yorum getirilmesini isteyince, 12 Madde içinde şu hususlar tespit edilmiştir: Boğazlar ve İstanbul milletlerarası kontrol ve tercihan Milletler Cemiyeti mandası altına konulmalıdır. Anadolu Türklerin olmalıdır. Bununla beraber, Anadolu'nun Rum çoğunluğa sahip kıyı bölgeleri, tercihan

Yunanistan'ın mandası altına konmalıdır. Bağımsız bir Ermenistan kurulmalı, Ermenistan'a Akdeniz'de bir liman verilmeli ve Ermenistan İngiliz mandası altına konulmalıdır (Armaoğlu, 1997).

Wilson Prensipleri bütün Avrupa'da yankı uyandırdığı kadar, Milli mücadele döneminde de şiddetli tartışmaların odağı oldu. Wilson prensiplerinin 12. maddesinde bahsi geçen Osmanlı Devleti için egemenlik kavramı Türk kamuoyunda kabul görmüş, savaş sonrası şekillenecek yenedünya düzeninde söz sahibi olacak İngiltere ve Avrupa devletleri dışında ABD gibi bir müttefike sahip olmak arzusu Milli Mücadelenin önünde bir engel teşkil etmeye başlamıştı. Öyle ki Erzurum ve Sivas kongrelerinde bazı aydınların yüksek sesle dile getirdikleri “Amerikan Mandası” fikrine Mustafa Kemal şiddetle karşı çıkmış, hatta bu tavrı yüzünden İngilizci olmakla suçlanmıştı.

Oysaki Mustafa Kemal, Amerika ile iyi ilişkilerde bulunulması ve Amerika'yı Milli mücadelenin yanına çekmek fikrine sıcak bakmakla birlikte, Wilson ilkelerinin özellikle Türk statüsünün akıbetini belirleyen 12.maddesinin amacından uzaklaştığını düşünüyordu. Hatta Sivas Kongresi arifesinde Sivas'a gelen Amerikalı General James Harbord' a milli mücadeleyi ve nedenlerini anlatmıştır. Nihayetinde 11 Eylül 1919'da Sivas kongresinde alınan kararlar manda tartışmalarına son noktayı koydu. Herhangi bir devletin mandası olma fikrini reddeden maddeler şunlardır;

1-Milli Sınırlar içerisinde bölgeler bölünmez bir bütündür. Birbirinden ayrılamaz.

2-Osmanlı topraklarının bütünlüğünün sağlanması için milli güçlerin etkinliği ve Milli egemenliğin üstün kılınması şarttır.

1920 yılının Ocak ayından itibaren Paris Barış Konferansı'nın “Türkiye ile Barış”ı ele alması, 10 Ağustos 1920'de Sevres Antlaşması'nın İstanbul Hükümeti tarafından imzası ile sonuçlandı. Sevres'e gelinceye kadar, Amerikan Senatosu Versay Antlaşması ve Milletler Cemiyeti'ni tam üç defa reddetmişti. Fakat buna rağmen, Sevres Antlaşması'nın 89. maddesi, Doğu Anadolu'dan dört vilâyetin Ermenistan'a verilmesini öngörmekte ve Türkiye ile Ermenistan arasındaki sınırın çizilmesini, Amerika Cumhurbaşkanı'nın, yani Wilson'un hakemliğine havale

etmekteydi. Amerikan Senatosu'nun "Ermenistan Mandası"nı reddetmiş olmasına rağmen Wilson, Ermenistan'ın Türkiye ile sınırlarını çizmeyi kabullenmiş ve Sevres Antlaşması metninin kendisine Ekim ayında verilmesi üzerine, sınır haritasını Kasım 1920 sonlarına doğru çizerek Milletler Cemiyeti'ne vermeye hazırlandığı bir sırada, Kâzım Karabekir Paşa kuvvetleri Ermenistan'a girdiği gibi, bu arada Bolşevik Ermeniler de Ermenistan'da duruma egemen olarak Aralık 1920'de Gümrü Antlaşması imzalanmıştır. Bu suretle, Wilson'ın "Ermenistan Sınırları" haritası tam bir fiyasko haline geliyordu ve bu sebepten de İngiltere, Wilson'dan bu haritanın açıklanmamasını istemiştir (Armaoğlu, 1991).

ABD ile Osmanlı Devleti arasında 1917 yılında kesilen diplomatik ilişkileri yeniden kurmak için Lozan Konferansı'na gözlemci olarak katılan ABD heyeti ile 1923 yılında Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti arasında Lozan Barış anlaşması temelleri içinde bir anlaşma imzalanmıştır. Fakat bu anlaşma ABD kamuoyunda büyük tepkilerle karşılanmıştır. Kapitülasyonlar kaldırıldığı için bunun yalnız Türkiye yararına olduğu, ABD'nin din ve eğitim kurumlarına ayrıcalıkların verilmediği, Anadolu'da Ermenilere ait bölgelerde bağımsız bir Ermenistan Cumhuriyeti kurulmadığı, bu sebeple ABD için onur kırıcı olduğu çok geniş kampanyalara konu edilmiş ve nihayet ABD senatosu 1923 yılında imzalanan Lozan Barış Antlaşmasını onaylamamıştır. ABD hükümeti ile Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti arasında 17 Şubat 1927 tarihinde imzalanan anlaşmayı, Türkiye adına Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü, ABD adına da Ankara temsilcisi Amiral Mark L. Bristol imzalamışlardır. Bu anlaşmaya göre iki devlet arasında diplomatik konsüllerin münasebet kurması, iki devlet arasında karşılıklı teati edilmesi, ticaret, konsolosluk, yerleşme ve oturma konularında anlaşma ve sözleşmeler yapılması kararlaştırılmıştır (Sözüz, 1992, s. 18).

Cumhuriyet döneminde ticari maksatla ilk ABD yatırımı girişimi "Chester Projesi"dir. Türkiye açısından savaş sonrası Atatürk'ün kalkınma hamleleri başlatması ve bu amaçla yabancı yatırımcıları teşvik eden görüşleri, Amerika içinse savaş dönemi tüm dünyada oluşan yüksek petrol tüketimi ve dolayısıyla petrol kaynaklarına ulaşma arzusu noktasında kesişen bir proje olması dolayısıyla önemlidir.

Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde başlayan projenin amacı; bir ucu Musul-Kerkük'e, diğer ucu Karadeniz'e, öteki ucu da Akdeniz limanına bağlanacak olan 4.400 kilometrelik demiryolu ve iki liman yapımı karşılığında hatlar, limanlar ve demiryolu güzergâhının iki yanında kalan 40 kilometrelik bir şerit içinde, her türlü yer altı kaynağının işletilmesinin 99 yıl için Amerikan şirketine bırakılmasıdır (Cebeci, 2003).

Chester Projesi, her ne kadar 1923 yılında TBMM'nin onayından geçse de, Lozan görüşmeleri sonucunda Musul ve Kerkük'ün alınamaması neden ile anlaşmadan vazgeçildi. 18 Aralık 1923 tarihinde ise TBMM anlaşmayı feshetti.

ABD ile 1927 yılında tekrar başlayan diplomatik ilişkileri 1 Ekim 1929 tarihinde imzalanan Ticaret Ve Seyri Sefain antlaşması izledi. Osmanlı Devleti döneminde imzalanan ticaret antlaşmaları gibi "en ziyade müsaadeye mazhar millet" statüsü verilmiş ve yine bu anlaşmada da ABD imtiyaz talebinde bulunmuş bu istek TBMM tarafından reddedilmişti.

Cumhuriyet döneminin başlangıcından soğuk savaş dönemine kadar Türk-ABD ilişkileri zaman zaman dalgalansa da genel anlamda olumlu bir seyir izlemiştir. Türkiye'nin 1932 yılında Milletler Cemiyetine üye olmasıyla ilişkiler daha da pekişmiştir. Atatürk'ün ölümüne kadar sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasi anlamda ilişkiler geliştirilmiş ve Türk-Amerikan ilişkilerinin temel taşları oluşmuştur.

II. Dünya Savaşı sırasında, aynen İngiltere ve Sovyetler birliği gibi ABD'de Türkiye'nin savaşa katılması konusunda ikna edilmesine çalışmış, Ankara ile Moskova arasında Boğazlar ve sınır konularında yaşanan anlaşmazlığın birinci kısmı ile ilgilenirken ikinci sorunun taraflar arasındaki görüşmeler yolu ile çözülmesi gerektiğini belirtmiştir (Sönmezoğlu, 2006, s. 33).

II. Dünya Savaşının sonra ermesiyle uluslararası siyasal sistem ciddi bir yapısal değişime uğramıştır. Savaş sonrasında ortaya çıkan iki süper gücün liderliğinde iki rakip bloğun oluşması ve bunlar arasındaki ilişkilerinde Soğuk Savaş biçiminde cereyan etmesi yeni uluslar arası sistemin en belirleyici özelliği olmuştur. 1945 yılında içerisinde "Üç Büyükler" arasında yapılan Yalta ve Potsdam konferansları bu sistemin başlangıcını simgelemektedir (Sönmezoğlu, 2006, s. 15).

4-11 Şubat 1945 günlerinde yapılan Yalta Konferansında alınan kararlar 14 maddelik bir protokol halinde tespit edilmiş ve bu protokol üç büyüklerin Dışişleri bakanları tarafından imzalanmıştır. Protokolün 14. maddesi Montrö ve Boğazlarla ilgili olup üç ülkenin dışişleri bakanlarının katılacağı ve Londra’da düzenlenecek olan bir sonraki toplantıda Sovyetler Birliğinin, Montrö sözleşmesi ile ilgili olarak görüşlerini bildirmesi ve uygun bir zamanda Türk hükümetinin konu ile ilgili bilgilendirilmesi kararlaştırıldı (Armaoğlu, 1991, s. 127).

2 Ağustos 1945 tarihinde yapılan Potsdam konferansında boğazlar konusu görüşülmüş, ancak taraf devletlerin ortak bir görüş beyan edememeleri sonucunda 3 büyüklerin direkt olarak ayrı ayrı görüşlerini Türk Hükümetine bildirmeleri kararlaştırılmıştır.

Lakin, Potsdam konferansında yapılan tartışmalar ve bilhassa Stalin’in boğazlarda kara ve deniz üslerinden söz etmesi, tamamen olmasa bile, Türkiye’ye de ulaşmış ve endişelere sebep olmuştu. Bu endişe sadece Sovyet isteklerinden doğmuyordu. Amerika ve İngiltere’nin bu istekler karşısında kesin ve net bir tutum alamamaları da Türkiye’yi endişelendirmişti. Bu sebeple Türk hükümeti 20 Ağustos 1945’te Londra ve Washington’a bir nota vermiştir (Armaoğlu, 1991, s. 141).

Potsdam kararlarına göre, her üç devletin Boğazlar hakkındaki görüşlerini Türk hükümetine bildirmeleri gerekiyordu. Bu karara ilk uyan Amerika oldu. ABD’nin, 2 Kasım 1945 tarihinde Türk hükümetine verdiği notada bu konudaki görüşlerini açıklamıştı. Bu görüş Amerika tarafından daha Potsdam’da da belirtilmişti. Birleşik Amerika, boğazlarda ticaret gemileri için tam serbesti, Karadeniz’e kıyıdar devletlerin savaş gemilerinin geçişi için geniş serbesti ve Karadeniz’e kıyıdar olmayan devletlerin savaş gemilerinin ise, Karadeniz devletlerinin muvafakatiyle ve sınırlı tonilato ile geçiş hakkına sahip olmasını istiyordu (Armaoğlu, 2005, s. 426).

1.3. Soğuk Savaş Dönemi Türk-Amerikan İlişkileri

II. Dünya Savaşı sonrası bunaltan Sovyet istekleri ve ABD’nin Türkiye üzerinde ağırlık koyma fırsatı aramasına acı bir olay vesile oldu. Türkiye’nin ABD Büyükelçisi Münir Ertegün ölünce naaşı 5 Nisan 1946’da, Missouri Zırhlısı ile

İstanbul'a gönderildi. Üzerinde Japonlar'ın teslim anlaşması imzaladıkları bu görkemli gemi Türkiye'ye gelince müthiş bir karşılama gördü (Dündar, 2007).

Bu ziyaret ile Türkiye belki de Sovyet baskısı karşısında Amerika ile müttefiklik ilişkisini geliştirebileceği inancıyla bu ziyareti önemsemiştir. Missouri'nin gidişi de, Türk Basını ve kamuoyunu uzun süre meşgul etmiştir. ABD ile Türkiye arasındaki ilişkilerin yakınlaşmasına vesile olan bu gelişme Türk kamuoyu tarafından Türkiye ile ABD arasında samimi bir ilişkinin kurulduğuna inanılması açısından önemlidir.

Aslında II. Dünya savaşının sonunda dünya yeni bir sistemle tanıştı. Bu yeni iki kutuplu sistemde hegoman güçler ABD ve Sovyetler Birliği idi. ABD'de, Sovyetler Birliği ile ilgili bir tehdit algılaması oluşmuştu. Ancak yaşanan süreçte ABD, Sovyetler Birliği ile Türkiye arasındaki münasebetlerde taraf olmaktan kaçınmış, dış politikasında Sovyetler Birliği'ni kızdıracak adımlardan uzak durmaya çalışmıştır. Savaşın sona ermesiyle her ne kadar Türkiye savaşta aktif bir rol oynamasa da, savaş sürecinde oluşan fiyat artışlarının savaş sonrası normale dönmesi, Türkiye'nin ihraç ürünlerinden kazancının düşmesine neden olmuştur. Ayrıca Sovyetler Birliği'nin boğazlar üzerindeki rüyasını gerçekleştirebilmek için uyguladığı baskı politikası ve yeni düzenlemeler ile olası bir Türk-Sovyetler Birliği savaşı yüzünden ordusunu dahi terhis edemeyen Türk hükümeti ekonomik anlamda büyük bir darboğazın içerisindeydi.

ABD ise artık Sovyetler Birliğinin Türkiye coğrafyası üzerindeki isteklerinin kendi iç dinamiklerini tehdit edeceğinin farkına varmıştı. ABD dış politika uzmanları, Türkiye'ye yapılacak ekonomik ve askeri yardımların hem Türkiye'nin Sovyetler Birliğine bağımlılığını önleyecek hem de Sovyetlerin olası bir savaş durumunda Avrupa'ya, Ege ve Doğu Akdeniz'e transit geçiş yolu olabilecek boğazların güvenliğini sağlayabileceklerini düşünerek stratejiler geliştirmeye başladılar. Elbette böyle bir yardımın sadece Türkiye'ye yapılması Sovyetler Birliğinin dikkatini çekecek ve yeni bir kaos ortamı yaratacaktı.

Bu strateji doğrultusunda ABD savaş sonrası ekonomik çöküntüye uğrayan, savaş esnasında ABD'nin ekonomik desteğinden yararlanan devletler için 11 Mart 1941'de "Ödünç Verme ve Kiralama Kanunu"nu kongrede kabul etti. 7 Mayıs 1946

tarihinde ise ABD ile Türkiye arasında ödünç verme ve kiralama kanunundan doğan tüm borçların silinmesine ilişkin bir antlaşma imzalandı.

II. Dünya Savaşının İngiltere üzerinde yarattığı olumsuz etkiler artık İngiltere'nin Yunanistan ve Türkiye'yi korumak için Sovyetler Birliği politikasına karşı tek başına hareket etmesini engellemekteydi. Bu nedenle İngiltere 1947 yılının Şubat ayında Amerikan hükümetine, biri Türkiye diğeri de Yunanistan hükümeti ile ilgili olmak üzere iki muhtıra vermiştir. Bu muhtıralarda İngiltere Türkiye'nin Batı savunması için önemini belirterek, Türkiye'ye hem ekonomik hem de askeri yardım yapılması gerektiğini ancak bu yardımları kendisinin yapamayacağını, hatta Yunanistan'daki askerlerini dahi geri çekmek zorunda olduğunu ve bu nedenle bu bölgedeki sorumluluğun Amerika'ya düştüğünü belirtmiştir (Armaoğlu, 2005, s. 441).

ABD Başkanı Truman, 12 Mart 1947 günü Kongre'de Senato ve Temsilciler Meclisinin ortak toplantısı önünde yaptığı konuşma ile "Truman Doktrini" denen yeni Amerikan politikasını açıkladı.

Konuşmada devamlı olarak Sovyet yayılcılığından bahsedilmiş ve Doğu Avrupa'nın akıbetine Türkiye Yunanistan ve İran'ın uğramasının engellenmesi gerektiği vurgulanmıştır. Yunanistan hükümetinden acil olarak iktisadi yardım başvurusunun yapıldığını belirten başkan bu ülkedeki durumun vahametinden bahsederek, kongreden 30 Haziran 1948'de sona erecek bir döneme kadar Yunanistan ve Türkiye için toplam 400 milyon dolar istemiştir (Güler, 2004).

Truman Doktrini'nin ilanının nedenlerine ilişkin farklı görüşler de ileriye sürülmüştür. Yani, Amerika'nın Türkiye'ye yönelik yardımında Sovyet unsuru tek neden olarak görülmemektedir. Buna göre Türk-Amerikan ilişkilerinde bir dönüm noktası olarak kabul edilen Truman Doktrini'nin en önemli nedeni Sovyet tehdidine karşı Türkiye'nin savunulması değildir. Gerçek neden Batı Avrupa'nın geleceği meselesidir. Truman için asıl önemli olan, Yunanistan'ın içinde bulunduğu iç savaştan kurtulması ve Avrupa'nın güvenliğinin sağlanabilmesiydi. İşte, ABD'yi Truman Doktrini'nin ilanına götüren esas neden olarak bu gerekçe de ileri sürülmüştür (Sander, 1977, s. 11).

Truman Doktrini, Sovyet tehdidi karşısında Türkiye ile Yunanistan'ın askeri gücünü arttırma amacına yönelmişti ve bu bakımdan da daha ziyade askeri niteliğe sahip bulunuyordu. Lakin asıl önemli mesele Avrupa memleketlerinin ekonomik durumları idi. Savaş biteli iki yıl olduğu halde Avrupa ekonomisini bir kalkınma temposuna sokmak mümkün olmamıştı. Dolayısıyla Avrupa'nın kalkınması için verimli bir formül bulmak gerekiyordu. Amerika'nın arayıp bulduğu formül Dışişleri Bakanı George Marshall'ın 5 Haziran 1947 günü Harvard üniversitesinde yaptığı bir konuşma ile ortaya atıldı. Avrupa'nın Türkiye de dahil 16 ülkesi Marshall Planı'nın öngördüğü Avrupa kalkınma planını hazırlamak üzere 1947 Temmuzundan itibaren Paris'te çalışmalarına başladılar. Amerikan kongresi bu ortak planı finanse etmek üzere 3 Nisan 1948 de Ekonomik İşbirliği Kanunu'nu kabul etti. Türkiye bu kanundan yararlanmak için 4 Temmuz 1948 tarihinde Amerika ile bir ekonomik işbirliği antlaşması imzaladı (Armaoğlu, 1991, s. 165). Bu çerçevede Türkiye 1948-1952 dönemindeki 4 yıl içerisinde ABD'den hibe, borç, dolaylı yardım ve teknik yardım olarak başlıca dört ayrı kalemden toplam 350 milyon dolar civarında bir kaynak sağlamıştır (Sönmezoğlu, 2006, s. 42).

Marshall Planı'nın başarısı ABD açısından dünya ekonomik ve siyasi dinamiklerini kendi çıkarları doğrultusunda değiştirebilecek güçte olduğunu ispat etmesi bakımından cesaret vericidir. Marshall Yardımları dönemi, ABD için "Mutlu Son" ile noktalanmıştır (Güney, 2006).

1949 yılı ABD dış politikasında bir dönüm noktasıdır. Zira o ana kadar Batı Avrupa'nın savunulması konusunda doğrudan bir örgütlenme içinde yer almaya hazır görünmeyen ABD bu yıl içerisinde Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü'nün (NATO) kuruluşunda insiyatif almıştır. Sovyetler Birliği'ne karşı yürütülen siyasi mücadelenin kazanılabilmesi için gerekli görülen Avrupa'nın ekonomik açıdan kalkındırılması görüşü çerçevesinde ABD Senatosu, 6 Ekim 1949 tarihinde "Karşılıklı Savunma Yardım Kanunu"nu çıkararak bu amaca yönelik olarak 500 milyon dolar tutarında bir kaynak ayırmıştır. Türkiye ve Yunanistan NATO'ya girene kadar ABD askeri yardımını bu kanun çerçevesinde oluşturulan düzenlemeye göre almışlardır (Ulman, 1961, s. 114).

4 Nisan 1949 tarihinde NATO'nun kurulması ile birlikte Türkiye, resmi olarak ilk başvuruyu 11 Mayıs 1950 tarihinde yapmıştır. Ancak sadece İtalya'nın ve

ABD'nin desteklediği ilk başvuru reddedilmiştir. ABD'nin Türkiye'nin NATO üyeliğini desteklemesi makul nedenlere dayanıyordu. Birincisi NATO'nun kuruluş amacı her ne kadar Sovyetler Birliği ile bir çatışma ortamı oluşturmaktan ziyade Sovyetler Birliği tarafından Avrupa'ya yönelik bir harekate karşı ortak bir oluşumla gözdağı vermek olsa da Türkiye'nin sahip olduğu eşsiz jeopolitiğin, Türkiye'nin bu ittifaka dahil olmasını zorunlu kılmasıydı. Bir diğer sebep ise olası bir müdahalede Türkiye Avrupa ile Sovyetler Birliği arasında tampon bölge oluşturacaktı. Ayrıca NATO'nun kara deniz ve hava kuvvetlerinin manevra kabiliyeti için Türkiye'nin Sovyetler Birliği ile olan uzun sınırı mühim bir avantaj sağlayacaktı.

Olaya Türkiye ekseninden baktığımızda odak nokta yine Sovyetler Birliği idi. Savaş sonrası Avrupa'nın durumu ortadaydı. Bunaltan Sovyet tehditi hala devam ediyor ve Türkiye hala olası bir savaşta ortak çıkarları gözetecek ve kendisini askeri ve ekonomik açıdan destekleyecek bir müttefik elde edebilmiş durumda değildi. NATO'ya üye olunması halinde Sovyetler Birliği'nin Türkiye'ye savaş ilan etmesi demek, aynı zamanda bütün üye ülkeleri karşısına alması demekti ve bu büyük bir caydırıcılık unsuruydu. Belkide NATO üyeliği ile Sovyetler Birliği Türkiye'ye karşı toprak talepleri ve boğazlar konusunda eskisi kadar pervasızca davranamayacaktı.

Bütün bu olaylar gelişirken Türkiye iç siyasetini daha demokratik bir platforma oturtma çabalarına girişmiş ve Demokrat Parti 1950 seçimlerini kazanarak iktidarı devralmıştı. NATO için ilk üyelik başvurusu CHP döneminde yapılmış olmasına rağmen Demokrat Parti, muhalefet döneminde bile ısrarla savunduğu NATO'ya üye olunması fikrini iktidar olduktan sonra dahada hızlandırmıştı.

25 Haziran 1950 tarihinde başlayan Kore Savaşı, hem Türk-Amerikan ilişkileri hemde Türk-NATO ilişkilerinin değerlendirilmesi açısından önemlidir. Birleşmiş Milletlerin, bütün üye devletleri Güney Kore'ye yardım etme çağrısının ardından Türkiye, 25 Temmuz 1950'de Kore Savaşı'na katılma kararı aldı. Türk iç siyasetinde büyük tartışmalara yol açan bu karar Türkiye için Avrupalı müttefiklerin yanında olduğunu göstermesi açısından büyük bir fırsattı. Ancak Türkiye'nin NATO üyeliği için, savaşa katılma kararı aldıktan bir hafta sonra yaptığı ikinci başvuruda reddedildi. 1951 yılında ABD'nin, Türkiye'nin NATO üyeliği için verdiği desteği arttırması, Türk birliklerinin Kore'de göstermiş olduğu performans ve red oyu

kullanan diğ er üye devletlerin ikna edilmesi sonucunda Türkiye 18 Şubat 1952 tarihinde resmen NATO'ya üye olmuştur.

Türkiye'de DP döneminin başlangıcından 1960 Askeri müdahalesine kadar geçen 10 yıllık süreçte Türk-ABD ilişkileri hızlı bir dönem yaşamıştır. Bu dönemde Türk Dış politikası, lider konumunda olan ABD ve NATO stratejileri ile orantılıydı. Türkiye'nin NATO üyesi olması nedeniyle ABD, askeri anlamda Türkiye içerisinde çeşitli antlaşmalar çerçevesinde bir çok üs kumuş, Sovyetler Birliği'ni çevreleme politikasını büyük ölçüde başarmıştı. Bu bağlamda Türkiye, 19 Haziran 1951 tarihinde "NATO Kuvvetler Statüsü Sözleşmesi" ni, 7 Ocak 1952 de ABD ile siyasi ve ekonomik ilişkileri düzenleyen "Türkiye ile Amerika Arasında Karşılıklı Güvenliğ e İlişkin Antlaşma" yı ve Amerikan silahlı kuvvetlerinin Türk topraklarını kullanmasına izin veren 23 Haziran 1954 tarihli "Askeri Tesisler Antlaşması" nı imzaladı.

27 Ocak 1954 tarihinde Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Celal Bayar ABD'ye 1 ay sürecek ilk ve en uzun ziyareti gerçekleştirdi. ABD Başkanı Eisenhower'ın daveti üzerine gerçekleştirilen ziyaretin ana gündem maddesini ekonomik ilişkiler ve Amerikan yardımları oluşturuyordu. Bayar, ABD'de çok sıcak karşılandı. ABD Meclisinde bir konuşma yaparak Amerika'nın Türkiye'ye yapmış olduğu yardımlardan duyulan memnuniyeti dile getirerek yardım ve yatırımların sürmesi temennisinde bulundu ve Türkiye'nin ne kadar güvenilir bir müttefik olduğunu anlattı (Dündar, 2007).

1956 yılında İsrail, İngiltere ve Fransa'nın Mısır'a saldırmasıyla patlak veren Süveyş Krizi ile Ortadoğu hareketlendi. Sovyetler Birliği'nin bu üç ülkeyi tehdit ederek Ortadoğu'ya asker göndermek ve hatta elinde mevcut kıtalararası füzeleri kullanmaktan çekinmeyeceğini açıklaması üzerine ABD devreye girerek savaşın sona ermesini sağladı. ABD'nin sadece Sovyetler Birliği'nin değil kendisinin de Arap dünyasının yanında olduğu mesajını vererek ekonomik anlamda yardım sağlamak amacıyla 5 Ocak 1957'de "Eisenhower Doktrini"ni yayınladı. Türk hükümeti ise Türk dış politikasındaki Amerikan endeksli tavrı nedeniyle bu doktrini daha en başından desteklediğini açıkladı. Ayrıca Sovyetler Birliği'nin nükleer güç açısından öneme sahip olduğunu göstermesi nedeniyle ABD, Türkiye ve bazı Avrupa ülkeleri topraklarında orta menzilli füzelerin koğuşlandırılması ile ilgili çalışmalara başladı.

Nihayet 1959 yılına gelindiğinde Türkiye, İtalya ve İngiltere Jupiter füzelerinin kendi topraklarına yerleştirilmesini kabul etmiştir.

1957 tarihinde Sovyetler Birliği'nin Suriye ile yakınlaşması sınır komşusu olarak Türkiye'yi ve Bağdat Paketi'nin imzalayan Ortadoğu ülkelerinden olan Irak ve Ürdün'ü tedirgin etti. Amerikan başkanı Eisenhower, Suriye'nin bir saldırısı üzerine Irak, Ürdün ve Türkiye'nin bu ülkeye karşı harekete geçmesi halinde Amerika'nın kendilerine derhal silah yardımı yapacağını bildirdi. Bu durum üzerine Sovyetler Birliği, Türk hükümetine gönderdiği mesajda, Suriye'ye karşı girişilecek askeri bir maceranın mahalli bir çapta kalacağı sanılıyorsa bu hesabın çok tehlikeli olduğunu söyledi ve II. Dünya savaşının böyle askeri hareketlerden çıktığını bildirdi. Bu gelişmeler karşısında ABD, 11 Ekim 1957 tarihinde yayınladığı bir bildiri ile Türkiye'yi savunma garantisi verdi (Armaoğlu, 1991, s. 251).

1950'de iktidara gelerek ardından iki seçim kazanan Adnan Menderes, derinleşen ekonomik krizle ülke sarsıldığı sırada dışarıdan destek arama gayretine girişmişti. 1959'larda Türkiye'nin toplam dış borcu 300 milyon dolar civarındaydı. Ekonomik plansızlık, ülkeyi 1954 yılından sonra kendini yüksek enflasyon ve karaborsa olarak gösteren ciddi bir ekonomik darboğaza sürüklemişti. Menderes'in CENTO toplantıları çerçevesinde Washington'a gitmesi de bununla ilgiliydi ve Eisenhower'ı Türkiye'ye yardım konusunda ikna etmek istiyordu. Sorun sadece dış borç değildi. Partinin içinde kendisine isyan patlak vermiş, muhalefetteki CHP, NATO destekçiliğine ve liberal ekonomik politikalara tepki göstererek Menderes ve DP rejimine karşı çıkmaya başlamıştı. DP ve Menderes'in muhalefeti ezme politikaları sürerken, TSK'daki genç subaylar başta olmak üzere pek çok askerin tepkisi de ihtilal yapma yönünde oluşmaktaydı. 27 Mayıs 1960'da General Cemal Gürsel'in başını çektiği askerlerin yönetime el koymasından 4 ay önce Adnan Menderes 1959 yılı Ekim ayında ABD'ne gitmişti (Akçadağ, 2008).

Böyle bir ortamda Menderes, Başkan Eisenhower'dan destek koparmayı amaçlıyordu. Ancak beklediği olmadı. Eisenhower, yardım yerine söz vermekle yetinirken, iki ülke arasında Jupiter füzelerinin Türkiye'de konuşlandırılmasına ilişkin anlaşma da bu ziyaret sırasında imzalandı. Menderes, bu ziyaretten yaklaşık altı ay sonra düzenlenen askeri darbeyle görevden alındı.

Türkiye’de ordunun 27 Mayıs 1960’ta yönetime el koymasıyla birlikte Arap ülkeleri ve bağlantısızlar hareketi ile ilişkileri geliştirmek suretiyle dış politikada çeşitlilikten söz edilmeye başlanmıştır. İktidarların kararlarına yansımamakla birlikte, 1960’lar boyunca iç gelişmelerde giderek artan Anti-Amerikan eğilimler, dünyada siyasi bloklar arasındaki gerilimin azalması, ve bağlantısızlar grubunun etkisi gibi faktörler dolayısıyla, bu dönemde Türk-Amerikan ilişkilerinde bazı sarsıntılar yaşanmıştır.

ABD ve SSCB arasında İnönü’nün bir savaşı göze alarak ABD’ye destek vermiş olmasına rağmen, 1960’ta SSCB üzerinde uçarken düşürülen U-2 casus uçağı dolayısıyla çıkan sürtüşmeler Türk-Amerikan ilişkilerini gerginleştirdi.

1962 yılında Türkiye’ye gelen ABD Başkan yardımcısı Lyndon Baines Johnson çok sıcak karşılandı. Ancak Johnson Türkiye’den ayrıldıktan birkaç ay sonra Türk-Amerikan ilişkilerinin seyrini değiştirecek bir olay gelişti. Başkan Kennedy Küba’daki Sovyet füzelerinin sökülmesini isteyince, Sovyetler Birliği de Türkiye’deki Amerikan füzelerini gündeme getirdi. İki dünya devi Türkiye’den habersiz pazarlığa oturdular. Türkiye, topraklarında nasıl bir tehlike barındırdığını o zaman anladı. Küba krizinden sonra ABD, Türkiye’nin kırılan kalbini onarmak için yardımı 400 Milyon dolara çıkardı. O dönemde 1 dolar 9 TL’di. Yani yardım miktarı 3,5 Milyar TL ediyordu. O yıl Türkiye bütçesinin 12,5 Milyar TL olduğu düşünülürse, Amerika’nın neredeyse bütçenin dörtte birini yardım olarak verdiği görülüyordu (Dündar, 2007).

1963 yılına gelindiğinde ise bu kez sorun Kıbrıs’tı. 21 Aralık 1963 tarihinden itibaren Rumların, Türklere karşı geniş çaplı saldırıları başladı. Saldırıların hızlı bir tempo ile artması üzerine Türk Hükümeti 1959 Garanti Antlaşması gereğince İngiltere ve Yunanistan hükümetlerine müracaat ile müşterek tedbir alınmasını istedi. Üç devlet, 24 Aralık 1963 günü yayınladıkları ortak bildiriye tarafları bir ateşkese davet ederken, ayrıca aracılık teklifinde de bulundular (Armaoğlu, 2007, s. 263).

ABD başlangıçta konuya ilişkin olarak aktif bir çaba içerisinde değildi. Bu konuda Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel’in ABD başkanı Johnson’a yazdığı mektup ve cevabı kendilerinin bu konuda bir taraf olmadıkları yönündeydi (Sönmezoğlu, 2006, s.69).

Türkiye artık Kıbrıs'ta bir müdahalenin eşiğine gelmişti. Türk kamuoyu ayaklanmış, gösteriler sokaklara taşmış ve "Ordu Kıbrıs'a" sloganları atarak kamuoyu askeri harekâta destek vermişti. ABD'nin ve NATO müttefiklerinin ilgisizliğinden yakınan İnönü, Time dergisine bir demeç vererek "Müttefiklerimiz NATO'nun dağılması için çalışmakta olan uzak devletler ile yarış etmektedirler. Müttefikler tutumlarını değiştirmedikleri takdirde battı ittifakı yıkılır. Yeni şartlarla yeni bir dünya düzeni kurulur. Türkiye'de bu yenedünyada kendisine yer bulur demişti" ("Batı", 1964).

Ancak Başbakan İsmet İnönü, adaya yapılacak bir harekât için askeri açıdan yeterli olmadıklarının farkındaydı. Mevcut deniz kuvvetleri ile adaya personel araç ve teçhizat çıkarmak olanaksızdı. ABD'nin Kıbrıs'ta olan bitenler için müdahale etmesini beklemekten başka fazla bir seçenek görünmüyordu. İnönü ABD'nin tepkisini ölçmek ve müdahaleye zorlamak için ABD Büyükelçisi Raymond Hare'i Başbakanlığa çağırdı ve Türkiye'nin Kıbrıs'a müdahale edeceğini açıkladı. Büyükelçi Hare bu fikri ABD Başkan'ı Johnson'a iletteceğini bildirip, Başkandan gelecek cevaba kadar müdahalenin ertelenmesini istedi.

Büyükelçi çalışma ofisine dönüp durumu derhal Washington'a bildirdi. Müdahale kararı başkan Johnson'ı öfkelenmişti. İki NATO müttefikleri savaşın eşiğine gelmişti. Daha da kötüsü Sovyetler Birliği bu fırsatı kullanarak Akdeniz'e inecekti. ABD Hükümeti tarafından büyükelçiliğe bir teleks geçildi. Ve bu teleks Büyükelçi Raymond Hare tarafından Başbakan İsmet İnönü'ye verildi.

Tarihe "Johnson Mektubu" olarak geçecek son derece kaba ve diplomatik teamülleri alt üst eden bu metinde kısaca ABD, Türkiye'nin Kıbrıs'a olası bir müdahalesinde, Sovyetler Birliği'nin de bu müdahalede taraf olması neticesinde ABD'nin ve NATO'nun karışmayacağını, ayrıca Kıbrıs'a yapılacak bir müdahalede 1947 yılında yapılan antlaşma çerçevesinde ABD tarafından temin edilen mühimmatın kullanılmayacağını belirtiyordu. Ayrıca mektupta Başbakan İsmet İnönü, gelişmelerin değerlendirilmesi için Amerika'ya davet ediliyordu.

Amerika'nın bu tutumu karşısında Türkiye müdahaleden vazgeçmiş ancak Türkiye'nin Amerika'ya olan güveni derinden sarsılmıştı.¹³ Haziran 1964'te Johnson mektubuna cevaben İsmet İnönü tarafından gönderilen mektupta İsmet

İnönü, Johnson mektubunun içeriğinden dolayı duyduğu hayal kırıklığını dile getirerek yakın bir zamanda Amerika'ya yapacağı bir ziyarette Kıbrıs konusunu detaylı konuşmak istediğini belirtmiştir.

22 Haziran 1964 tarihinde Başbakan İsmet İnönü ABD'ye geldi ve burada çok sıcak ve görkemli bir şekilde karşılandı. İkili görüşmelerde Amerika, Türkiye'nin ne kadar önemli bir müttefik olduğunu ve Kıbrıs konusunda anlaşmazlıkların görüşme yoluyla çözüleceğinin altını çizerek gönül almaya çalıştıysa da ABD-Türkiye ilişkileri bu olayla büyük bir yara aldı. Küba'da, Birleşmiş Milletlerin bir kararı olmamasına rağmen kayıtsız şartsız desteklerini sunan Türk hükümetine karşı Kıbrıs konusunda ABD'nin bu yaklaşımı yüzünden Türkiye müttefiklik ilişkisini sorgulamaya başladı.

Kıbrıs krizinin ardından Türkiye, giderek ABD ve NATO odaklı dış politika anlayışından uzaklaşmaya başladı. Sovyetler Birliği, Kıbrıs krizini yakından takip etmiş, bu gelişmeler ABD tarafından endişe ile izlenmiştir. 1960'ların sonunda başlayan Amerikan karşıtı eylemler 1970'lerde had safhaya ulaşmış, bu dönemde Amerikan malları boykot edilmiş, ODTÜ'de Amerikan Büyükelçisinin arabası yakılmış, Türkiye'yi ziyaret eden Amerikan 6. filosu nefretle karşılanmış ve Balgat Hava üssünde görev yapan dört Amerikan askeri kaçırılmıştır.

1970'lerin başında bu kez sorunun adı Haşhaş ekimiydi. ABD'de gittikçe artan uyuşturucu kullanma eğilimi ve ABD'ye giren uyuşturucunun hammaddesi olan haşhaşın büyük bir bölümünün Türkiye'den geldiği düşüncesi ile ABD Türkiye'de Haşhaş ekiminin yasaklanmasına yönelik baskı politikası uygulamaya başladı. Ekonomik olarak geçimini haşhaş üretimi ile sağlayan hatta bu isimde bir ili bile olan Türkiye, önceleri üretimi kısıtlayacağını teklif etse de ABD'yi ikna edemedi. Nihayetinde artan baskılara dayanamayan Türk hükümeti, 30 Haziran 1971 tarihinde Türkiye'de Afyon ekiminin, Temmuz 1972 tarihi itibarıyla yasaklandığını açıkladı. Buna karşılık Amerika ise, haşhaş ekimi yapan 7 ildeki üreticiye mahsullerine verilen başfiyatın 2 misli kadar her yıl tazminat ödemeyi kabul etti ("1972 'de Afyon", 1971).

Türk-Amerikan ilişkilerini hatta NATO ve BM ile ilişkileri dahi etkileyecek olay 1974 yılında patlak verdi. Sorun yine Kıbrıs'tı. 1964 yılında diplomatik atom

bombası olarak tabir edilen Johnson Mektubu ile Türkiye, Kıbrıs'a askeri müdahaleden son anda vazgeçmişti (Şahin, 2002, s.55). Ancak Türkiye tırmanan gerilime karşı artık hem siyasi hem de askeri yönden müdahaleye hazırды. 1964 yılında ki askeri olanaksızlıklar belirli ölçülerde telafi edilmiş, geçen on yılda Türkiye kendi deniz araç gereçlerini üretmeye başlamıştı ("Yeni", 1967).

1967'de Kıbrıs'ta yine olaylar meydana gelmiş ve fiili olarak kantonal bir federasyon oluşmuştu. Makarios, Türklerin katılmadığı bir seçimle devlet başkanı olunca, Fazıl Küçük'de Türkler arasında bir seçim yaptırmış ve iki toplum ayrı yönetimler altında yaşamaya başlamıştı. Makarios, bağlantısızlık yanlısı idi ve enosisi düşünmüyordu. Bu nedenle Yunanistan'daki cunta Makarios'u devirmek istedi. 15 Temmuz 1974'te Nikos Sampson darbeyle Kıbrıs'ta Rum yönetimini ele geçirdi. 20 Temmuz 1974'te Türkiye tek başına adaya müdahale etti. Bu operasyon sonrası yapılan görüşmelerden sonuç çıkmayınca Türkiye, 14-16 Ağustos tarihlerinde ikinci kez müdahalede bulunarak adanın %36-37'sini kontrolü altına aldı (Bostanoğlu, 2009, s. 453). ABD Dışişleri Bakanı Kissinger "Eğer isterlerse Kıbrıs'a gidip Türkiye ile Yunanistan arasında arabuluculuk yapabileceğini" söyledi. ("Magosa ya Girdik", 1974).

Türkiye'nin Kıbrıs'a müdahalesinin ardından, 1964 yılındaki müdahale girişiminin sonucundan farklı olarak ABD, daha önceki mevcut antlaşmalara atıfta bulunmak yerine ABD Senatosu ve Temsilciler meclisinde çoğunlukla Yunan lobisinin etkisiyle 5 Şubat 1975 tarihinde Türkiye'ye "Silah Ambargosu" uygulama kararı aldı. Ancak Türk hükümeti, Amerikan Hükümetinin iradesi dışında aldığı ambargo kararına karşı yayınladığı bildiride "ABD kongresi her bakımdan ağır bir yanlgı içerisindedir. NATO savunmasına olan katkımızın yeni bir düzenlemeye tabi tutulması gerekiyor. Ne Yunanlılara, ne Rumlara ne de Amerikalılara verilecek tavizimiz yok" derken, ABD Dışişleri Bakanı Kissinger ise kongreden geçen karar üzerine "Bu bir trajedidir. Yardımın kesilmesi müzarekelerin geleceğine hiçbir yarar sağlamayacağı gibi batının savunmasında zayıflatacaktır" diyerek Amerikan hükümetinin kongre kararını olumlu bir sonuca yöneltmek için çabalarının devam edeceğini vurgulamıştır ("ABD Yardımı", 1975).

Türk Hükümeti, Amerikan Hükümeti ve Amerikan Kongresi üçlemesinde sıkıntıya sebep olan bu siyasi süreç, Türkiye'nin ambargo kararına sert karşılıklar

vermesiyle alevlendi. 13 Şubat 1975'te Kıbrıs Federal devletinin bir parçasını oluşturacak olan "Kıbrıs Federe Türk Devleti" kuruldu ("Kıbrıs", 1975). Ardından 25 Temmuz'da Türk hükümeti, 1969 tarihli OSİA'yı tek taraflı olarak feshederek, Türkiye'deki Amerikan üslerinin faaliyetlerini durdurdu.

1975 Yılıının sonlarından itibaren iki tarafın karşılıklı tutumlarında bazı yumuşama işaretlerinin belirmesi üzerine Türkiye, Amerika ile yeni bir savunma işbirliği antlaşması imzalamaya razı oldu ve yeni antlaşma konusundaki müzakereler tamamlanarak, "Türk-Amerikan Savunma İşbirliği Antlaşması" 26 Mart 1976 tarihinde imzalandı (Armaoğlu, 1991, s. 288).

1975 Yılıının sonlarından itibaren gevşetilen ambargo 12 Eylül 1978 tarihinde kaldırıldı. Türkiye ise 15 milyar dolar karşılığı üsleri yeniden açmaya razı oldu.

1980 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nde Ronald Reagan'ın başkan seçilmesinin ardından uluslararası sistemde bir "Yeni Soğuk Savaş" döneminden söz edilmeye başlamıştı. Bu durumda detant döneminde eskisi kadar sık gündeme gelmeyen Türkiye'nin stratejik önemi, ABD için yeniden gündeme gelmeye başlamıştı. ABD, Sovyetler Birliği'ne karşı sürdürdüğü sert politika çerçevesinde bu ülke ile söz konusu olabilecek bir doğrudan karşılama içinde hazırlıklı olmalıydı (Sönmezoğlu, 2006, s. 389).

Ambargonun kaldırılmasının ardından sıra Kıbrıs Savaşı sonrası NATO'nun askeri kanadından çekilen Yunanistan'ın geri dönüşü için Türkiye'nin ikna edilmesine gelmişti. Ancak Demirel hükümeti buna ısrarla ayak diriyordu. Çözüm askeri yönetime kalmıştı. 12 Eylül yönetiminin işbaşına gelir gelmez yaptığı ilk işlerden biri Yunanistan'a NATO kapısını aralamak oldu (Dündar, 2007).

1969'da iki ülke arasında imzalanan Ortak Savunma ve İşbirliği Anlaşmasınının 1975'te Türkiye tarafından feshedilmesinin ardından 1980'de yeni bir anlaşma imzalandı. "Savunma ve Ekonomik İşbirliği Anlaşması" bugün Türkiye'deki üs ve tesislerin statüsünü belirleyen anlaşmadır. SEİA, iki unsura dayanmaktadır. Birincisi, Türk ordusunun modernleştirilmesi ve Türk ekonomisine ABD'nin katkıda bulunması; ikincisi, Türk Silahlı Kuvvetlerine ait tesislerden ABD'nin yararlanmasıdır. Ancak askeri yardımın Kıbrıs gelişmelerine

bağlantılandırılması ve Yunanistan ile oluşturulan 7/10 oranı şartı, Türkiye'nin SEİA'dan istediğini elde edememesi ve anlaşmanın dengesiz olması sonucunu getirmiştir (Berkiş ve Gürkan, 2002).

6 Kasım 1983'te yapılan seçimlerden galip çıkan Turgut Özal'ın Anavatan Partisi çatısı altında hükümeti kurmasıyla Türkiye'de tekrar sivil yönetime geçildi. Özal Hükümeti, Türkiye'deki üsler konusunda askeri yönetimin politikasını sürdürdü. 26 Nisan 1985'te "1982 Zincirleme Hareket Üsleri Anlaşması"nın ayrıntılarının düzenlendiği dokuz uygulama anlaşması yapıldı (Uzgel, 2006, s.50).

Özal dönemi Türkiye-ABD işbirliğinin askeri-siyasi boyutu yanında sosyo-ekonomik boyutuda vardı. Özellikle 1983 yılında ANAP'ın seçimleri kazanması ve Turgut Özal'ın Başbakan olması ile birlikte Türkiye'de serbest piyasa temeli üzerinde o dönemlere kadar görülmedik ölçüde liberal bir ekonomik politika uygulanmaya başlanması ABD açısından büyük bir ilgi ve memnuniyet ile izlenmekteydi. Türkiye'nin uyguladığı bu ihracaata dayalı gelişme çizgisinin başarısının bir ölçüsü olarak ABD'nin Türk tekstil ürünlerine kota koyması gösterilebilir. İki ülke arasındaki ekonomik ilişkilerdeki sorunların başında, Türkiye'nin ABD'den yaptığı ithalatın bu ülkeye yaptığı ihracatın yaklaşık üç katı kadar olması geliyordu. Bu çerçevede o yıllarda ABD yetkilileri ile sürdürülen görüşmelerde Başbakan Özal'ın talebi, iki ülke arasında çeşitli sıkıntılara neden olan yardımlar yerine kotaların kaldırılması ve ABD pazarının Türk mallarına açılmasıydı. Yani yardım yerine ticaret (Sönmezoğlu, 2006, s. 397).

Amerika-Türkiye ilişkilerinde 1980'lerin önemli bir gelişmesi de Brzezinski Doktrini ve Çevik Kuvvet'in (Rapid Deployment Force) oluşturulması sürecidir. Reagan, 1981 yılı Ocak ayında Başkanlığı devraldığında İran'da İslami rejim egemen olmuş, CENTO dağılmış, SSCB Afganistan'ı işgal etmiş ve Yunanistan'da anti-Amerikan retoriği ile Papandreu'nun PASOK'u seçimleri kazanmıştır. Aynı dönemde, askeri yönetim altındaki Türkiye ise, Amerika için istikrarlı bir müttefik görünümü çizmiştir. Bu koşullarda Brzezinski, Türkiye'den Pakistan'a uzanan bunalım kuşağında SSCB'nin artan etkinliği karşısında yeni bir strateji yaratılması gerekliliğini ortaya koymuştur. Bu strateji, ABD'nin Sovyet nüfuzunun artmasından çekindiği petrol bölgesindeki kontrolünü pekiştirmeye yöneliktir. Bu düşünce uyarınca Çevik Kuvvet, Basra Körfezi başta olmak üzere bir Doğu-Batı çatışması

olasılığında Ortadoğu'yu korumak gerekçesi ile oluşturulmuştur. İran'ın kaybindan sonra, Çevik Kuvvet projesinde, Ortadoğu'da, Doğu ve Batı arasındaki tampon bölge olan Türkiye'nin Doğu Anadolu bölgesi özel bir önem kazanmıştır. (...)Bu sıralarda ABD Savunma Bakanlığına rapor halinde sunulan Wohsletter doktrini, SSCB'nin Körfez deki bunalımdan yararlanmasını önlemek için Türkiye'den Pakistan'a kadar bir İslam kuşağı oluşturulmasını önermiş, bu kuşağın da hem birbirleri ile hem de Çin ile ilişkilerinin geliştirilmesinin teşvik edilmesi gerektiğini belirtmiştir. Bu çerçevede 12 Eylül askeri müdahalesi sonrasında Türkiye'ye yardım muslukları kısa sürede açılmıştır. Böylece Türkiye-ABD ilişkileri en sıcak dönemine girmiştir (Berkiş ve Gürkan, 2002).

1980'li yılların sonundan 90'lı yılların başına kadar geçen süreçte Sovyetler Birliği'nin artan etkinliği neticesinde Türkiye'de tekrar ABD ve NATO çerçevesinde dış politika anlayışı benimsenmiştir. Ancak geçen süreçte Kıbrıs sorunu, ekonomik yardımların orantısızlığı, ABD senatosunun Ermeni sorununa ilişkin aldığı kararlar, Türkiye'de henüz yeni alevlenmeye başlayan Kürt sorunu ve ABD'nin konuya farklı bakış açısı ile ilgili konularda iki ülke arasındaki ilişkilerde pürüz yaşansa da bu yıllar, Türk-Amerikan ilişkilerinin en parlak dönemlerinden biri olarak değerlendirilebilir.

1.4. Soğuk Savaş Sonrası Dönem Türk-Amerikan İlişkileri

Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla birlikte sona eren Soğuk Savaş döneminden arta kalan yeni tek kutuplu sistem oldu. Amerika Birleşik Devletleri için artık korkulu Sovyet rüyası yoktu. Buda Türkiye'nin, ABD için artık daha az önem arz etmesi anlamına gelebilirdi. Ancak gerçekte böyle olmadığı kısa bir süre sonra ortaya çıkacaktı. Dönemin konjonktüründe Ortadoğu kelimesinin tam anlamıyla kaynar kazandı ve gerçekten Türkiye'ye her zamankinden daha fazla ihtiyaç vardı.

Ortadoğu'da 8 yıl süren İran-İrak savaşı neticesinde Irak ekonomisi zayıfladı. Irak'ın bu savaşlardan göze çarpan bir galibiyet elde edememesine rağmen Irak lideri Saddam Hüseyin'in Ortadoğu liderliğine soyunması ile petrol açısından zengin olan Kuveyt topraklarına yönelerek Kuveyt'i işgal etmesi ve tüm uluslararası çağrılarını göz ardı etmesi neticesinde Körfez Savaşı patlak verdi.

Körfez Savaşı sırasında ABD Başkanı George Bush, Türkiye Cumhuriyeti'nin Cumhurbaşkanı ise Turgut Özal'dı. Birbirlerine isimleri ile hitap edecek kadar yakın bu iki lider Körfez savaşı sırasında ortak bir tavır sergilerdiler. ABD bu kriz sırasında Ankara'dan üslerin Irak'a yönelik hava harekâtlarında kullanılması ve Saddam'ın Kuveyt cephesindeki asker sayısını azaltması için Türkiye'nin Irak sınırına asker kaydırması gibi isteklerine Türkiye olumlu cevap verirken, Suudi Arabistan'da toplanan koalisyon kuvvetlerine birlik göndermesi isteği ise Özal'ın ısrarına rağmen Türk Silahlı Kuvvetleri'nin karşı çıkması sonucu gerçekleşmedi. Türkiye bu doğrultuda 180,000 kadar askeri Irak sınırına kaydırarak, Irak'ın kuzeyde 8 tümen tutmasını sağladı ve kara savaşında koalisyon güçleri üzerindeki yükü hafifletmiş oldu (Sander, 2005, s. 565).

Türkiye, Körfez krizinin başında ılımlı bir politika izlemesine rağmen 8 Ağustos 1990'da, BM'in Irak'a ambargo kararlarına uyarak Kerkük-Yumurtalık petrol boru hattını kapattı. Ambargoya katılmasına rağmen Türkiye, Körfez Savaşı'na fiili olarak katılmadı. Irak sınırına asker yığıldı ve İncirlik Hava Üssü'ndeki Amerikan uçaklarının kullanılmasına müsaade etti (Uzgel, 2006, s. 54).

Özal'ın Musul ve Kerkük'ün alınmasından, bölgedeki Arap ülkeleriyle geliştirilecek ekonomik ve ticari ilişkiler ile bu ülkeleri potansiyel silah pazarı olarak görme planları uzun vadede sonuç vermedi. Aksine, savaştan sonra Kerkük-Yumurtalık petrol boru hattını kapatılmasından dolayı Türkiye'nin uğradığı zararın tazmin edilmesi için Körfezi ülkeleri tarafından verilen 3 milyar dolarlık yardımın ödenmesinde bile isteksiz davranıldı. Körfezi ülkelerinden ve ABD'den alınan yardımlar ve tazminatlar, Türkiye'nin, Körfezi Savaşından sonra da yaklaşık 12 yıl yürürlükte kalan BM ambargosuna uyması nedeniyle uğradığı 100 milyar ABD Dolarının üzerindeki zararın karşılanmasında çok yetersiz kaldı. Ayrıca savaştan sonra ayaklanan Kürtlerin Saddam kuvvetleri tarafından saldırıya uğraması sonucunda, yarım milyon Kürt Türkiye sınırına yığıldı. Türkiye, 1988'deki gibi bir Kürt göçünün yaratabileceği güvenlik ve maliyet sorunlarından çekinerek sınırlarını Kürtlere kapadı. Ancak duruma kayıtsız kalmayıp Kürtlerin sığındıkları dağlardan indirilip, Irak tarafındaki düzlüklere yerleştirilmesi için burada bir tampon bölge oluşturulması fikrini ABD'ye ilettili. Bundan sonra Irak'ın kuzeyinde Kürtler için oluşturulan Güvenlik Bölgesi'nin korunması için aralarında Türkiye, ABD, İngiltere

ve Fransız askeri kuvvetlerinin bulunduğu Çekiç Güç'ün (Operation Provide Comfort) Türkiye sınırları içinde de konuşlanmasına izin verildi (Sander, 2005, s. 574).

Türkiye Körfez Savaşı sırasında izlediği politika nedeniyle ekonomik olarak ciddi zarara uğradı. Ambargoyla hem Irak'la ticareti durdu, petrol boru hatlarının kapatılmasıyla bu hattan sağladığı hem gelirini hem de petrolünü kaybetti. Üstelik savaştan sonra uğradığı zarar da tam olarak tazmin edilmedi. Türkiye bu savaştan ekonomisinin yanında güvenlik anlamında da zarar gördü. Kuzey Irak'ta ortaya çıkan güç boşluğu hem orada bir Kürt Devleti nüvesinin oluşmasına, hem de PKK'nın güçlenmesine neden oldu. PKK'nın faaliyetlerinin artması ile de Türkiye Körfez Savaşı sayesinde prestijini artıracakını düşünürken, insan hakları ihlalleri iddialarıyla daha fazla prestij kaybetti (Gözen, 2009, s. 486).

Türkiye uzun yıllar Körfez savaşının maliyetlerini sorguladı. Petrol boru hattının kapatılmasından kaynaklanan ekonomik zararlar, savaş nedeniyle Kuzey Irak'a yönelen Kürt grupları ve olası kurulacak bir Kürt devletinin etkileri, hala sürmekte olan PKK'nın bölgesel boşluktan kaynaklanan sebeplerle artan etkinliği gibi olumsuz faktörlerin bir araya gelmesi neticesinde kendi iç dinamiklerinde oldukça sıkıntılı günler geçirdi. Kısacası Türkiye'nin Körfez savaşı sonrasında ABD'ne vermiş olduğu büyük destek karşısında kazanımları tam bir hayal kırıklığıydı.

Türkiye'nin PKK'nın teröre dayalı silahlı mücadelesini büyük ölçüde kontrol altına alması ve örgüt lideri Abdullah Öcalan'ın belirli bir ölçüde ABD yardımı ile yakalanması da iki ülke arasındaki bu dönemde süreci etkileyen olumlu faktörlerdendir. Ayrıca 1999 Ağustos depremi sırasında dayanışma ile sembolize edilebilecek olan Türkiye-Yunanistan yakınlaşması da ABD kongresindeki Türkiye karşıtı ortamın yumuşamasında etkili olmuş, Türkiye-İsrail ilişkilerinin gelişmesi de bu sürece katkıda bulunmuştur. Türkiye-İsrail ilişkilerindeki gelişme ABD'deki güçlü Yahudi lobisini birçok konuda Türkiye'ye açık destek vermeye yöneltmiştir. Türkiye'nin özellikle 2000 yılından itibaren AB adaylığı ile ilgili olarak yoğunluk kazanan demokratikleşme çabaları da iki ülke ilişkilerini olumlu yönde etkilemiştir (Sönmezoglu, 2006, s. 509).

2. NEOCON DÖNEMİ TÜRK-AMERİKAN İLİŞKİLERİ

ABD’de 2000 yılı Kasım ayında yapılan başkanlık seçimlerini George W. Bush kazanınca “Yeni Muhafazakârlar”¹ olarak bilinen kadroda iktidara gelmiş oldu. Bunlardan Başkan yardımcısı Dick Cheney, Ulusal Güvenlik Başdanışmanı Condoleezza Rice, Savunma Bakanı Donald Rumsfeld, Savunma Bakan yardımcısı Paul Wolfowitz, Savunma Bakanlığı danışmanı Richard Perle bu kadronun önde gelen isimlerindendi (Sönmezoğlu, 2006, s. 509).

Bush’un göreve gelmesinden kısa bir süre sonra 11 Eylül 2001 tarihinde New York’ta bulunan Dünya Ticaret Merkezi başta olmak üzere Washington ve Pentagon’a düzenlenen terör saldırılarında üçbine yakın insan hayatını kaybetti. Bu saldırılar Amerikan politikasında köklü değişikliklere yol açtı.27 Eylül’de Başkan Bush kongrede yaptığı konuşmada “Bush Doktrini” adıyla anılacak yeni Amerikan politikasının esaslarını açıkladı. Bush, elindeki her türlü kaynağı global terör şebekesini çökertmek için kullanacağını teröristlerin mali kaynaklarını kurutacaklarını ve teröristleri destekleyen ve barındıran ülkeleri takip edeceklerini ifade etti. Doktrin Eylül 2002’de açıklanan Ulusal Güvenlik Stratejisi ile somutlaştırıldı. Strateji, teröristlere ve terörizme destek veren ülkelere kitle imha silahları olan ya da kullanma amacı güden ülkelere askeri müdahaleyi öngörüyordu (Arı, 2006, s. 248). ABD’nin yeni askeri stratejisinin temel unsuru “Önceden Saldırı” ve “Önleyici Savaş” kavramlarından oluştu. Bu kavramlarla ABD, özellikle haydut devletler ve onların desteklediği terörist grupların ABD ve müttefiklerine kitle imha silahlarıyla saldırılarını beklemeden kendisine yönelik tehdit algıladığı hedefleri vurma hakkını kendisinde gördüğünü ifade etmiş oldu (Arı, 2006, s. 252).

Bush yönetimi 7 Ekim 2001 tarihinde terörle mücadele politikası kapsamında 11 Eylül saldırılarının sorumlusu olarak gördüğü Usame bin Ladin’in liderliğindeki El Kaide örgütüne destek verdiği iddiası ile Afganistan’a saldırdı. Türkiye Afganistan’daki Amerikan tepkisini kuvvetle desteklemiştir. Gerçekten de Taliban’ın devrilmesinden sonra ABD barış gücü için bir destekçi ararken Türkiye 2002 yılının ilk aylarında başı çekti ve NATO’nun Uluslararası Güvenlik Destek Gücü’nün (ISAF) komutasını üstlenen ilk ülke oldu.

---

¹ İngilizce açılımı Neo Conservative olup kısaca Neo-Con olarak adlandırılır.

Afganistan'da savaş sürerken bu kez ABD, Irak hükümetinin ve Devlet Başkanı Saddam Hüseyin'in Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin kararlarına rağmen elinde kitle imha silahları bulundurduğu ve bölge barışını tehdit ederek uluslararası terörizmi körüklediğini iddia ederek Kuzey Irak'a bir operasyon planlamaya başladı.

Kuzey Irak'a yapılacak olası bir operasyonda ABD ve başını İngiltere'nin çektiği koalisyon güçlerinin Türk hava sahasını ve Türk topraklarını kullanma isteği Türk-Amerikan ilişkilerinde yeni bir sorunu gündeme getirdi.2002 yılında seçilmiş AKP hükümeti ile ABD arasında gerçekleştirilen uzun soluklu müzakereler neticesinde 1 Mart 2003 yılında TBMM'de oylamaya sunulan tasarı 3 oy farkla reddedildi. Nihai sonuç olarakta iki tarafta böylesine ciddi bir ayrılığın ABD ve Türkiye arasında çıkmayacağı tezi de çürütülmüş oldu (Taşpınar ve Gordon, 2009, s. 62).

ABD'nin 20 Mart 2003 tarihinde hem havadan hem de karadan başlattığı harekât sonucunda Irak'ın işgalini gerçekleştirerek Saddam yönetimine son vermesinin ardından Türkiye'nin konumu iki ülke arasında yeniden değerlendirmelere konu olmuştur. İşgali gerçekleştiren ABD'nin bölgede denetimi özellikle Sünni Arap coğrafyasında kurmaya zorlanmaya başlaması üzerine bölgeye Türk askeri gönderilme konusu gündeme gelmiştir. Bu ABD talebini Washington ile soğumuş olan ilişkileri yeniden olumlu bir noktaya çekmek ve özellikle Kuzey Irak'ta olup bitenleri daha yakından izleyebilmek için bir fırsat olarak gören hükümet, bu defa işi sıkı tutarak benzer bir tezkereyi kamuoyunun önemli bir kısmının ciddi muhalefetine rağmen TBMM'den geçirmiştir. Fakat bu kez de işgal sürecinde ABD'nin bölgedeki en sadık müttefiki haline gelen Kürtler, Türk askerinin bölgeye girmesine karşı çıkmışlardır. Konuya ilişkin olarak yaşanan belirsizlik sürecinin ardından ABD bu talebinden vazgeçtiği anlamına gelen açıklamalar yaparak süreci sonuçlandırmıştır. Böylece Türkiye, Kürtlerin ABD üzerindeki etkisi konusunda biraz daha endişeye kapılmakla birlikte, bir yandan ABD ile bozuk olan ilişkilerini düzeltme imkânını önemli ölçüde elde etmiş diğer yandan büyük bir askeri ve siyasi risk taşıyan bir operasyona dâhil olmaktan kurtulmuştur (Sönmezoğlu, 2006, s. 510).

4 Temmuz 2003 tarihinde ABD askerleri Kuzey Irak'ın Süleymaniye kentinde Kerkük'ün Kürt valisine suikast hazırlandığı iddiasını gerekçe göstererek bölgede görev yapan Türk askerlerinin bulunduğu büroya baskın düzenledi. Bir binbaşı, iki üsteğmen ve sekiz astsubay gözaltına alındı. Türk askerleri gözaltına alınırken başlarına çuval geçirilip ellerinin arkadan kelepçelenmesi kamuoyunda büyük infiale sebep oldu. Tepki üzerine ABD Dışişleri Bakanı Powell özür dileyerek gelişen olayların bilgileri dahilinde olmadığını, bu işi yapanlar hakkında gerekli işlemlerin yapılacağını açıkladı. Baskına Türk hükümeti tepki vermekte gecikmedi. Türk Genelkurmayı'nın talebi üzerine Habur sınır kapısı kapatıldı ve ABD güçlerine yapılan akaryakıt sevkiyatı durduruldu. Kamuoyunda yaşanan bu olay uzun süre 1 Temmuz'da reddedilen tezkereye karşı bir misilleme olarak algılandı.

Bush yönetimi döneminde sıcak manevralar yaşayan iki ülke arasındaki ilişkiler özellikle Amerika'nın Kuzey Irak'a müdahalesi sonrasında bölgede kendini gösteren otorite boşluğu neticesinde bazı PKK'lı grupların Türkiye'ye giriş yaparak saldırılarda bulunması nedeniyle sıkıntılar yaşadı. Türk Hükümetinin Kuzey Irak'ta PKK'ya yönelik bir askeri operasyon isteği, Amerikan yönetimi tarafından kabul edilebilir görünse de somut olarak herhangi bir adım atılmadı.

Türk hükümetinin PKK terör örgütüne karşı Kuzey Irak'a yönelik operasyon yapma ısrarı ve bu sorunun iki ülke arasındaki ilişkilere verdiği zarar Amerikan hükümetini bu konuda önlem almaya zorladı. Amerikan yetkililerinden gelen PKK'nın iki ülke içinde ortak tehdit olduğu, Amerikan hükümetinin Kuzey Irak'ta konuşlanan PKK kamplarıyla ilgili daha fazla istihbarat paylaşımında bulunacağı sözleri ile somutlaşan adımlar iki ülke arasındaki ilişkilerin gerginliğini bir nebze olsun hafifletti. Bir süre sonra Türkiye'nin Kuzey Irak'ta gerçekleştirdiği operasyonların bölgedeki Amerikan güçlerini zora soktuğu gerekçesiyle belirli bir süre ile sınırlandırılması isteği ve Amerikan hükümetinin Türk hükümetinden bu sorunun çözümüne yönelik olarak uzlaşma fikrini ortaya atması ve Türk kamuoyunda Amerikan hükümetinin bağımsız bir Kürt Devleti oluşumuna destek vereceği düşüncesi geçici bir süre için ivme kazanan ilişkilerin seyrini yeniden değiştirdi.

Türk-Amerikan ilişkilerinde bazen ciddi farklılıklar ortaya çıksa da, Birleşik Devletler ve Türkiye her zaman ortak stratejik menfaatler adına birbirlerine

güvenebileceklerini varsaydı. Irak hakkındaki ayrılıklar İsrail, Ermenistan, Kıbrıs ve diğer meselelerle ilgili büyük farklılıkların üzerine eklenince bu varsayımın geçerli olduğu dönemin sona erdiğinin işaretlerini vermekteydi (Taşpınar ve Gordon, 2009, s. 62)

3. TÜRK-AMERİKAN İLİŞKİLERİNDE PARAMETRELER

3.1. Afganistan

Büyük Orta Asya'nın bir parçası olarak Afganistan, Türk masallarında ve tarihsel olaylarda adı geçen, göçebe Türklerin Orta Asya'dan göçlerini ve oradaki yöneticilere hizmet eden Türk askerlerinin hikâyelerini anımsatan bir belgedir. Türklerin Doğu dünyasına yönelik geniş jeopolitik vizyonunun çok candan bir parçasıdır ve Arap dünyasına kıyasla birçok bakımdan Türk ruhuna daha yakındır. Afganistan bugün bünyesinde kalabalık ve önemli Türki, Özbek ve Türkmen azınlıkları ve genelde İngiliz emperyalizmine baş kaldırıırken çoğu kez yardım için Osmanlı Türkiye'sine bakmış olan Güney Asya bölgesindeki Müslüman yöneticileri barındırmaktadır (Fuller, 2010, s. 234).

Bugün yaklaşık 25 milyon insanın yaşadığı Afganistan, üzerinde sıra dağların bulunduğu yer yer ovalar ve yaylalar üzerine kurulu bir coğrafyadadır. Tarih boyunca sahip olduğu bu coğrafya yüzünden birçok milletin işgal ve istilasına maruz kalmışlardır. 1839 yılında İngilizler ve Afganlar arasında başlayan savaşlar kademeli olarak 1919 yılına kadar devam etmiş, neticesinde 1919 yılının Ağustos ayında bağımsızlıklarını ilan etmişlerdir. Sovyetler Birliği'nin Afganistan'ı tanımasının üzerinden çok geçmeden Türkiye'de 1921 yılında Afganistan'ın bağımsızlığını tanımıştır. Milli Mücadele döneminde hem Afganistan'ın hem de Türkiye'nin İngilizlere karşı yürüttüğü mücadele iki ülke arasındaki ilişkilerin gelişmesini hızlandırmış ve bu durum iki ülke halklarını birbirine yakınlaştırmıştır.

İkinci Dünya Savaşı'nın ardından Türkiye'nin Sovyetler Birliği tehdidine karşı Batı ile ilişkilerini geliştirmesi ve Batı eksenli dış politikaları benimsemesi bu süre zarfında iki ülke arasındaki ilişkileri sıkıntıya sokmuştur. 1950'den sonraki yıllarda da Türkiye'nin kardeş Afganistan'a karşı çeşitli yardım ve dostça uyarıları sürmüştür. Bu kapsamda Türkiye, yayılcı komünist tehlikesine karşı Afganlıları uyarılmış, İran'la olan sınır sorunlarının çözümünde yardımcı olmuş ve Afganistan'ın Bağdat Paketi'ne katılmasına katkı sağlamaya çalışmıştır.

1979 yılında Sovyetler Birliği, Afgan halkının mücadelesi, Sovyetlerin bu sert coğrafyada uzun süren işgal dönemi sonunda yıpranması neticesi ve ABD'nin

araya girmesiyle 1988 yılında Cenevre’de imzalanan antlaşmayla 1989 yılında Afganistan’dan çekildi. Bu tarihten sonra kendisinde eski bir asker olan General Raşit Dostum Afgan halkının liderliğini üstlendi. Sovyetler Birliği’nin Afganistan’dan çekilmeden önce yönetimi bıraktığı lider Necibullah yönetimini tanımayan Raşit Dostum ve mücahitler ile Necibullah kuvvetleri arasında süregelen çatışmalarda her iki taraftan ve sivil halktan büyük kayıplar verilmiştir. Mücahitlerin üstünlüğü ile biten bu iç savaşın ardından kurulan hükümette Rabbani Başbakan olmuş ve ülkede tekrar birlik ve düzeni sağlamaya yönelik çalışmalar başlatmıştır. Ancak bir süre sonra mevcut yönetime muhalefet olarak ortaya çıkan Taliban Örgütü ülkeyi silah zoruyla ele geçirmiştir.

2001 yılında ABD, 11 Eylül saldırılarının sorumlusu olarak ilan edilen terör örgütü El-Kaide’ye kaynak sağladığını ve örgütün bu bölgede yerleştiği iddiasından hareketle Afganistan’ı işgal etmiştir. Türk kamuoyu Taliban’a hiçbir sempati beslememesine karşın ABD’nin Afganistan işgaline büyük tepki göstermiştir. Türk halkının büyük çoğunluğu bölgedeki ABD operasyonuna ve ABD askerlerinin Türk askeri tesislerini kullanması da dâhil olmak üzere şiddetle karşı çıkmışlardır.

Kamuoyunun aksine Türk hükümeti, Afgan operasyonunda Birleşik Devletler’e yardım etmeyi kabul ederek Kuzey İttifak’ı askerlerinin güneye Kabil’e doğru hareketine destek ve eğitim sağlamıştır. Raşit Dostum’a verdiği destek kanalıyla bölge hakkında istihbarat çalışması yapabilmiş, Afganistan’a giden Barış Gücü askerlerine katkıda bulunmuş, ABD ve NATO destek uçuşlarına hava üssünü kullanma imkânı vermiştir. Nihayetinde Uluslararası Güvenlik Destek Gücü (ISAF) barışı koruma operasyonuna bindörtüüz askerle katkı sağlamıştır (Fuller, 2010, s. 234).

Afganistan’daki durum hassasiyetini korumaktadır ve ülkedeki barış ve istikrar sorununun çözümü yoğun çaba gerektirmektedir. Bu itibarla, 31 Ekim 2009 tarihinde Kabil Bölge Komutanlığını üstlenmesinin ardından Türkiye bu ülkedeki asker sayısını iki katına çıkarmıştır. Halen Afganistan’da yaklaşık 1.800 Türk askeri bulunmaktadır. Ancak, Afganistan’da barış ve istikrarın sağlanması için askeri tedbirler tek başına yeterli değildir. Bu anlayışla Türkiye, Cumhuriyet tarihinin en kapsamlı kalkınma yardımı programını Afganistan’da uygulamaktadır (“Türkiye-Afganistan”, 2010).

Türkiye, Afganistan'a oluşturulan bir yardım programı kapsamında ülkenin yeniden imarı için büyük yatırımlar yapmıştır. Ayrıca Türkiye'de faaliyet gösteren birçok büyük şirket Afganistan'ın yeniden imarı projesinde büyük başarılarla imza atmışlardır.

ABD dışında Afganistan operasyonuna en büyük, Müslüman ülkelerden ise tek katkıyı teşkil eden Türkiye, uzun vadeli bir bakışla kendisini Afganistan'a mutlaka yardım etmek zorunda hisseden ve bu ülkenin refahında kalıcı menfaati olan az sayıdaki bölge ülkesinden biridir. Her ne kadar Peştun nüfus arasında bulunan Taliban yanlısı unsurlar Türkiye'nin ABD çıkarlarını kollayan bir paravan olmasından kuşkulansalar da, her iki tarafta da duygusal bağlar gücünü korumaktadır. Buna karşılık Türkiye, Afganistan'da bulunan radikal İslamcı güçlerin yükselmesiyle ilgili kaygılar taşımaya devam edecektir (Fuller, 2010, s. 237).

3.2. Irak

1958'deki Irak devriminden beri Türkiye-Irak ilişkileri sınırlı ve limoni etkileşimlerden, Saddam sonrasında Türkiye'nin Irak'ın işlerine müdahil olmasına uzanan bir seyir izlemiştir. Bugün iki ülkenin ilişkileri hızla genişlemekte, ancak Irak'taki iç karışıklıktan kaynaklanan ihtilaflar bu ilişkilere damgasını vurmaktadır (Fuller, 2010, s. 184).

Günümüz itibarıyla Türk-Amerikan ilişkileri kapsamında halen gerginlik yaratan en önemli sorun Türk ve ABD yönetimlerinin Irak sorununa yönelik farklı politik yaklaşımlarıdır. Bağımsız bir Kürt devleti yapılanmasının ardından Türkiye'nin ulusal güvenliğinin korunacağıyla ilgili olarak ABD tarafından Türkiye'ye sunulan yoğun teminatlara rağmen Türkiye halen bu hususta ciddi kaygılar taşımaktadır (Kona, b.t.).

Körfez Krizi ile beraber Türkiye'nin Orta Doğu politikasının 1980-88 döneminde başlayan hareketliliğin yeni bir aşama kaydederek Türk Dış Politikasında kendisini Türkiye-Irak-ABD denkleminde taşıdığı gözlenmiştir. Türkiye'nin, 1990 sonrası dış politikasında Körfez Krizi ve sonrası gelişmeler bundan sonraki güvenlik politikalarını ciddi biçimde etkilemeye başlamıştır. Türkiye bu dönemde ABD'nin gerek Irak'a ve Saddam'a gerekse Kuzey Irak'taki Kürt gruplara karşı izlediği

politikada kendine bir yer edinmeye çalışmıştır. Bu çerçevede Irak'a uygulanan ambargodan mali bakımdan ciddi kayıplara uğrayan Türkiye, Çekiç Güç ve bu bağlamda ABD ile ilişkilerini somut kazanımlara dönüştürememiştir. Ayrıca Türkiye Kuzey Irak'ta 1991 sonrasında oluşturulmaya çalışılan Kürt yönetiminin devletleşme sürecini kendi güvenliği ve toprak bütünlüğü için bir tehdit olarak değerlendirmiştir. Sonuçta, Türkiye'nin Körfez politikası, ABD ile olan stratejik ilişkileri ile ABD'nin Kürtlere ve Saddam'a yönelik politikaları arasında sıkışıp kalmıştır (Arı, 2009).

1. Körfez savaşının sonuçları Türkiye için tam bir hayal kırıklığı olmuştur. Kendisinden beklenildiği şekilde müttefikinin yanında yer alan Türkiye, operasyonun sonunda Kürt bölgesinin Saddam'ın kontrolünden çıkması neticesinde Iraklı Kürtlerin kitlesel bir şekilde Türkiye'ye göçünü engelleyememiş aynı zamanda savaşın beraberinde getirdiği olumsuz ekonomik koşullarla uzunca bir süre tek başına baş etmek zorunda kalmıştır. Her ne kadar Irak Kürtlerinin Türkiye'de faaliyet gösteren PKK terör örgütüne karşı bir sempatileri olmasa da birbirlerini birleştiren ortak kültürel yapı birbirlerine karşı kayıtsız kalmamalarına sebep olmuştur.

Kuzey Irak ve bölgedeki Kürtlerin durumu bölgeye ilişkin ABD ve Türkiye çıkarlarının ilginç görünüm almalarını beraberine getirmekteydi. Kuzey Irak'taki Kürt gruplarının birbirleriyle işbirliği yapmaları, onları Saddam'a karşı bir baskı aracı olarak kullanmak isteyen ABD tarafından desteklenmekte, Irak ve Türkiye için ise bölgede bir Kürt devleti oluşumuna yol açacağı endişesi doğurmaktaydı (Uslu, 2000, s. 330).

George W. Bush'un iktidara gelmesiyle ABD'nin Saddam Hüseyin'i iktidardan düşürme politikasının öncelik kazandığı görüldü. Özellikle 11 Eylül sonrasında ABD'nin Irak'a ciddi bir baskı uygulamaya çalıştığı görülmektedir. Bush ve ekibine göre Irak ile mücadele uluslararası terörizm ile mücadele demektir. Burada ABD'nin esas olarak gerçekleştirmek istediği bölgedeki enerji kaynakları konusundaki hassasiyeti en açık ve doğrudan bir biçimde ortaya koyarak bu konuda ABD çıkarlarına zarar verecek girişimlerin önünü kesmek, yine bölgede kendisine meydan okuyan ve İsrail'e tehdit oluşturan güçlerin geleceklerinin parlak olmadığını göstermekti (Sönmezoğlu, 2006, s. 555).

Türkiye ise 1. Körfez savaşının getirdiği tüm olumsuzlukları da göz önüne alarak Irak'ın toprak bütünlüğünü desteklemekteydi. Irak'a yapılacak bir müdahalenin bölgesel bir boşluk yaratacağının, bölgede uzun vadede bir Kürt devleti oluşumuna neden olabileceği endişesinin yanında Irak'ın, İran ve Suriye gibi bölgesel güçlerin yanında Türkiye'ye müttefik olabilecek potansiyele sahip olduğunu düşünüyordu.

Dolayısıyla 1. Körfez operasyonu ve Afganistan operasyonuna tereddütsüz destek veren Türkiye bu kez daha ihtiyatlıydı. Eğer Saddam Hüseyin'in elinde kitle imha silahları varsa buna karşılık yapılacak olan müdahalenin ABD tarafından değil Birleşmiş Milletler'in öncelikli denetimi şeklinde olmasının daha uygun olacağını düşünüyordu.

Savaş hususunda Türkler ile Amerikalılar arasındaki farklılıklar 2003 yılı başlarında Türkiye'nin Birleşik Devletlerin Irak'ın kuzeyden olası bir işgaline karşı Dördüncü Zırhlı Tümeni Türkiye topraklarına önceden yerleştirme talebine karşılık vermek için sıkıştırdığı dönemde doruğa ulaştı. Türk hükümeti Birleşik Devletlerin girişine izin verilip verilmeyeceğine dair meclis oylamasını birkaç kez erteledi ve Amerikalılarla Türkiye'nin işbirliğinin nasıl telafi edileceği hususunda müzakerelere başlandı (Taşpınar ve Gordon, 2009, s. 63).

1 Mart'ta TBMM tarafından tezkere, ABD'nin Irak'a karşı müdahalesi için hukuki bir zemin oluşmadığı fikri, ordunun böyle bir harekâta karşı isteksiz olması, AKP hükümetinde parti içerisinde meclis grubunun bölünmesi ve Türk kamuoyunun ABD'ye yönelik tepkisi ile Irak'ın işgaline karşı olması gibi nedenlerden ötürü reddedildi.

Tezkerenin reddedilmesi kimi uzmanlara göre Türkiye'ye masada bir sandalye kaybettiren ve ülkeyi gelecekte yapılacak Irak'la ilgili görüşmelerde hiçbir söz hakkına sahip olamayacak bir konuma iten kötü bir stratejik adımdır. Kimilerine göre ise Türkiye'nin zaten masada bir sandalyesi olmadığı ancak bu kararın şokunu Washington'un uzun süre üzerinden atamayacağı hatta bazıları için ödettirilmesi gereken bir bedel olacağı görüşündedir.

Üzerinde hemfikir olunan görüş ise Türk-Amerikan ilişkilerinin kısmen de olsa rayından çıkmış olduğuydu. İşte bu ortamda 2003 Temmuzunun başında 11 Türk subayının Süleymaniye'de tutuklanması olayı Türkiye'de soğuk düş etkisi yaratmıştır. 45 yıllık NATO müttefiki iki ülkenin askerleri arasındaki güveni derinden sarsacak bu olayın ABD'nin PKK/KADEK terör örgütünü kollamak istemesinden çıkması ise olayın asıl endişe verici tarafı olmuştur (Arı, b.t.).

3.3. NATO

4 Nisan 1949'da NATO'nun kurulması ve bu ittifak sistemi ile Birleşik Amerika'nın kolektif ittifak sistemini benimsemesi, şüphe yok ki, en fazla Türkiye için ferahlatıcı olmuştur. Bunun için Türkiye, kurulduğu günden itibaren bu ittifak sistemine katılıp, Birleşik Amerika'nın ittifakına sahip olmak için çaba harcamıştır. Bu çabaların olumlu sonuç vermesi, Türkiye bakımından sıkıntılı geçen birkaç yılı aldı. İlgi çekici bir nokta da, Türkiye'nin NATO'ya katılmasına Birleşik Amerika'nın itirazı olmadığı halde, NATO'nun küçük üyeleri ile İngiltere, bu işe en fazla itiraz edenlerin başında geldi. Norveç, Danimarka, Hollanda, Belçika gibi küçük devletler, Sovyet tehdidine en fazla ve en ağır şekilde maruz bulunan Türkiye'nin NATO'ya katılması halinde, Sovyetlerin buna sert bir tepki göstererek, hemen bir savaş yoluna gitmesinden korktular. Bu devletler, NATO'yu bir güvenlik supabı olarak görmekteydiler. Yoksa Sovyet Rusya'ya karşı hemen savaşa girebilecek bir ittifak sistemi olarak almak istemediler. Bu devletlerin bu itirazı, Türkiye'nin NATO'ya katılmasında geciktirici bir faktör olmuştur (Armaoğlu, 2005).

Türkiye'nin NATO'ya üye olmasıyla birlikte bir kısmı NATO çerçevesinde bazıları ise Türk-Amerikan hükümetleri arasında imzalanan ikili antlaşmalar gereğince birçok Amerikan askeri ve NATO birlikleri Türkiye'de konuşlanmış ve üsler kurmuşlardır. Uzun yıllar Türkiye, ABD ve NATO eksenli savunma politikalarını benimsemiştir. Soğuk Savaşın sona erip Varşova Paktı'nın dağılmasıyla bu savaştan galip çıkmış olan NATO'nun askeri fonksiyonu öncesinin aksine ikinci planda kalmış ve daha çok siyasi fonksiyonu ağırlık kazanmaya başlamıştır. Yeni tek kutuplu sistemde yeni tehdit alanları ortaya çıkmış, ayrıca değişen jeopolitikten kaynaklanan istikrarsızlıklar kendini göstermiştir. NATO'nun karşılaştığı yeni güvenlik sorunları kendi içerisinde de bir değişimin gerekliliğini ön plana çıkarmıştır. Özellikle 1. Körfez Savaşı döneminde NATO'nun kendi savunma

stratejisine göre kendi savunma alanı dışında kalan Ortadoğu'ya müdahale tartışması NATO savunma konseptinde de değişikliklere yol açmıştır. Ortadoğu'dan gelebilecek tehditlere karşı Avrupa'nın ve Türkiye'nin savunulması yeni savunma stratejisinin odak noktasını oluşturmuştur.

NATO özellikle taşıdığı ABD ağırlığı ile birlikte bugün de Türkiye'nin güvenlik tanımlaması açısından önemli bir yer işgal etmektedir. Bu ortaklık Türkiye için sadece bu kritik bölgede ABD desteğine duyulan ihtiyaçtan ibaret olmayıp, ülkenin Batı'ya yönelik doğrultusunun da bir parçası durumundadır. Böylece Türkiye ileriye dönük vizyonunda içerisinde yer almaya yöneldiği AB'nin ve NATO'nun üyesi ve de kendisini AB'nin siyasi ve askeri kanadı içerisine alma konusunda pek istekli görünmeyen Avrupa ülkeleri ile özellikle bölgesel güvenlik konularında ortaya çıkan farklılıkları, genellikle, NATO'nun Atlantik ötesi üyesi ABD ile olan algılama benzerlikleri yolu ile dengelemektedir. Bu durumda, ABD'nin içerisinde yer aldığı bir Batı savunma örgütünün Türkiye açısından önemini ortaya koymaktadır (Sönmezoğlu, 2006, s. 500).

NATO'nun Orta ve Doğu Avrupa ülkelerini de içerisine alarak bir genişleme politikası gütmesi başlangıçta ölçsüz bir genişleme olabileceği endişesi ile Türkiye'yi rahatsız etse de daha sonra Avrupa da odak noktalardan kaynaklanan tehdit algılamalarıyla NATO'nun fazla ilgilenmeyeceği fikrinden Türkiye, NATO politikalarını desteklemiştir.

NATO'nun Doğu Avrupa'ya yayılması Türkiye'nin ittifak içindeki ağırlığı konusunda, biri müspet diğeri menfi iki ayrı yönde etkide bulunabilir. Birinci etki Türkiye'nin Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri ile daha yoğun bir teması girmesidir ki bu durum ileride Türkiye açısından kullanılmaya müsait bir dış politika atmosferi doğurabilir. Daha önce güney kanatta yalnızlık hisseden ve bütün hesaplarını Yunanistan'ı ittifak içinde dengelemeye yöneltten Türkiye, bu ülkelerin katılımı ile renk değiştirecek olan ittifak içinde ortak tavır geliştirebileceği daha fazla ülke bulunabilir. İkinci ve menfi etki ise ittifak içindeki coğrafi yakınlığı olan ülkelerin sayısının artışının Türkiye'nin jeopolitik değerini pazarlama gücünün azalmasına yol açılabilecek olmasıdır (Davutoğlu, 2009, s. 37).

Türkiye 1990'lar sonrasında çoğunlukla NATO ve BM çerçevesinde, ABD inisiyatifi ile ortaya konan bazı barış gücü ve insani yardım organizasyonlarında da yer almıştır. Bu çerçevede Bosna Savaşı sırasında uygulanan ambargonun denetiminde Türkiye'de rol aldı. Bosna'ya BM Barış Gücü kapsamında asker gönderdi. Yine Türk birlikleri Kosova Krizi sırasında Yugoslav ordusunu caydırmak üzere oluşturulan NATO gücü çerçevesinde bölgede görev aldı. 1999 yaz aylarında Kosova'da ortaya çıkan mülteci krizi sırasında Türk birlikleri yine bölgedeydi (Sönmezoglu, 2006, s. 503).

3.4. Füze Savunma Sistemi

“Füze Kalkanı” konusu 2006 yılından beri ABD'nin isteğiyle bir yanıp, Rusya'nın direnciyle bir sönen ilginç bir projedir. George W. Bush ve yönetimindeki Yeni Muhafazakârlar'ın pek istediği bu savunma sistemi Polonya ve Çek Cumhuriyeti'nde kurulacaktı. Ancak, Rusya buna direnmiş, bu maksatla Avrupa Konvansiyonel Kuvvetler Anlaşması (AKKA)'dan bile çekilmiş, hatta yıllardır unutulmuş Kuzey Denizi'nde uzun menzilli keşif uçaklarını kullanmaya başlamış, NATO'yu tedirgin etmişti. Çünkü Rusya, Polonya ve Çek Cumhuriyeti gibi, hala Rusya'nın tehdidini “ensesinde” hissettiklerini söyleyen ülkeler sebebiyle, bu füze savunma sisteminin İran'dan çok, Rusya'ya karşı olduğunda ısrarcı idi. Zaten bu ısrarına rağmen NATO'nun Nisan 2008 Bükreş Zirvesi'nde, füze savunma sistemi projesinin inşasına karar verilmesi, hele de Gürcistan ve Ukrayna'ya NATO üyeliği konusunda önemli destek mesajları Rusya'yı çileden çıkarmıştı. Üstelik Rusya'ya rağmen Şubat 2008'de bağımsızlığını ilan eden Kosova da Batı ülkelerinin çoğunluğu tarafından tanınmıştı. Bu öfkenin acısı, ABD Lideri Bush ve Rusya Lideri Vladimir Putin Pekin'de olimpiyat oyunlarını yan yana izlerken çıkmış, Güney Osetya'yı bahane eden Rusya, Ağustos 2008'de Gürcistan'a girmişti (Yavuz, 2010).

ABD Dışişleri Bakanı Hillary Clinton'ın da ifade ettiği gibi ABD yönetimi Ortadoğu'da dost ve müttefik ülkelerin füze savunma imkân ve yeteneklerinin geliştirilmesi ve desteklenmesi ABD'nin öncelikli hedefleri arasında sayılmaktadır. Aynı şekilde ABD Savunma Bakanlığı'nın yaptığı açıklamada Türkiye'nin bölgede barış ve istikrarı sağlamada ABD'nin önemli bir ortağı olduğu ve Türkiye'nin bu alandaki savunma yeteneklerinin geliştirilmesinin ABD'nin ulusal çıkarlarına hizmet ettiği vurgulanmıştır. Bu her iki açıklama da, ABD'nin İran'dan kaynaklanan

endişelerini ve bu endişeler temelinde Türkiye'nin füze savunma sisteminin İran'a saldırı yeteneklerine karşı etkili bir hale getirilmesi yatmaktadır. Ne var ki, ABD'nin bu bakışı Türkiye'nin İran karşısında aynı tehdit algılamalarına sahip olmadığı gerçeğini görememektedir. Türkiye'nin büyük bir bölümü günümüzde İran'ın geliştirdiği füzelerin menzili içerisindedir. Ancak, Türkiye'nin İran'dan kaynaklanan güvenlik endişelerinin temelinde İran'ın füze yeteneklerinden çok ideolojik ve siyasi boyutta yarattığı tehditler ön plana çıkmaktadır. 1979'dan günümüzde Türkiye ile taban tabana zıt olan İran'ın dünya görüşü ve PKK'ya sağladığı iddia edilen destek Türkiye açısından daha büyük bir güvenlik sorunu ortaya çıkarmaktadır (Birsay, 2009).

Öte yandan füze savunma sistemi hem İsrail'e hem de Avrupa ülkelerine yönelecek nükleer başlıklı bir füze saldırısını önleyebilecek konumdadır. Bu durum ise olası bir İran-ABD-İsrail gerginliğinde Türkiye'nin istemeden de olsa taraf olması, sıcak çatışma halinde savaşın içine çekilmesi riskini taşımaktadır. Türkiye'nin kendisine ait olmayan bir savaşa girmesi kabul edilemeyeceği gibi olası gerginlikte Suriye ve İran'a karşı İsrail ve ABD ile birlikte hareket etmesi, "komşularla sıfır sorun politikası" çerçevesinde kurmaya çalıştığı ilişkileri de olumsuz etkileyecek, belki geriye gidişe neden olacaktır. (Yegin, 2010).

Bu proje ile ilgili olarak Türkiye'nin NATO ve ABD'den bazı talepleri vardır. Zira bu proje Bush döneminden önce gündeme getirilen hatta ilk adımları Ronald Reagan dönemine kadar uzanan bir Amerikan projesidir. Türkiye bu projenin Amerika'nın değil NATO'nun kontrolünde ve komutasında gerçekleştirilmesini talep etmektedir. Çünkü Türkiye, NATO üyesi bir ülke olması nedeniyle bazı savunma taahhütlerini yerine getirmek mecburiyetindedir. Bununla birlikte projenin tehdit algılamaları Türkiye'yi rahatsız etmektedir. Türkiye bu projenin ABD-İsrail-İsrail ile ilişkilendirilmesini değil, NATO'nun genel savunma konsepti içerisinde değerlendirilmesi gerektiğini düşünmektedir. Ayrıca olası bir savaş durumunda Türkiye'nin oluşabilecek nükleer serpiyentiden ne kadar etkilenebileceği endişesi akılları karıştırmaktadır.

Ancak, ABD'nin geçtiği NATO dümeninde füze kalkanı tesisi ve bunun bir parçasının Türkiye yapılması için müthiş bir kulis faaliyeti başlamış görünmektedir. Muhtemeldir ki, sonunda Türkiye'nin direnci kırılacak ve bu tesis en azından erken

ihbar sistemleri (radar, diğer keşif sistemleri) Türkiye’de kurulacaktır. Bu ise Türkiye-Rusya ve Türkiye-İran ekonomik ve siyasi ilişkilerini olumsuz etkileyebilecek, böylece belki de Bush döneminde dünya kamuoyuna duyurulan, “Yeni Dünya Düzeni” stratejisinin gereği yapılmış olacaktır. Yani, küresel güç olma potansiyeli taşıyan bölgesel gücü büyümeden önleme. Ya da, ileride birleşerek küresel güç olma potansiyeli yüksek iki ya da daha fazla bölgesel gücün doğal enerji kaynaklarının mevcut olduğu Basra Körfezi ve Hazar Havzası gibi mücavir bir coğrafyada bir araya gelmesini önlemek (Yavuz, 2010).

Bugün Ankara’nın önünde gerçekten bağımsız bir politika izlemek için gerçekçi bir fırsat bulunmaktadır. Eğer “hayır” dersek o zaman küresel dengeler içinde imajımız değişir. Türkiye, gerçekten bağımsız politikalar izleyebilen, kendi çıkarlarını sonuna kadar koruyan güçlü bir devlet olarak kendisini bölgesel güç olmanın ötesine götürecek rüzgârları yakalayabilir. NATO ve AB içindeki değerimiz ancak o zaman anlaşılır. Rusya ve Çin ile ilişkilerimiz şüphelerden arınır ve içerik kazanır. Ama yok illa “evet” demek zorunda kalacak isek o zaman hiç olmazsa şu iki hususta azami fayda sağlamalıyız; Birincisi, kurulacak sistemlerin milli sistemlere entegre edilmesi ve komuta-kontrolünde söz sahibi olunması. Diğeri ise kendi milli sistemlerimizi uygun şartlarda kurmak için satış garantisi alınmasıdır (Yılmaz, 2010).

Türkiye, topraklarına yerleştirilecek böyle bir sistem ile kendi savunmasını sağlayabilmeli ve bu silahların yönetiminde askeri ve siyasi olarak yetkili pozisyonda olmalıdır. Türkiye’nin şu anda komşuları ile iyi geçiniyor olması böyle bir savunma sistemine ihtiyacı olmadığı ve sonrasında olmayacağı anlamına gelmez. Türkiye’nin kendi savunmasında kullanabileceği bu sistemler maliyet konusunda Türkiye’nin çıkarına olduğu gibi know-how olarak katkı sağlayabilir. Burada sistemin savunma sahasının Türkiye topraklarının tamamını kapsıyor olması kritik bir konudur. Ayrıca bu sistemlerin kontrolünde sadece kâğıt üzerinde değil pratikte de söz sahibi olunması zorunludur. Aksi takdirde Türkiye, kendi kontrolünde olmayan, kendi istekleri dışında kullanılacak böyle bir silah yükünü taşıma konumuna düşecektir (Yegin, 2010).

3.5. Terörle Mücadele ve PKK

Terörle mücadelenin teröristle mücadele ve terörizmle mücadele olmak üzere iki sütundan oluştuğunu varsaydığımızda, karşımıza eylemsel ve fikirsel mücadele olarak iki temel alan çıkmaktadır. Bu iki temel alan çoğu defa iç içe geçmekte ve birbirinin yerini almaktadır. Ancak terörün temel çalışma eksenini sözel iletişimi ceset üzerinden kurgulamak ve toplumlardaki tartışmaları bu merkezden yönetmeye çalışmaktır. Teröristlerin en başarılı olduğu alan ise kendileriyle mücadele edenlerin zafiyetleri üzerine tüm stratejilerini kurgulamalarıdır. Dolayısıyla başlangıçta son derece zayıf olan teröristler karşılarındakilerin hata payı ölçütünde büyüme şansına sahiptirler. Bu çerçeveden hareketle karşılaştıkları sorunlara arka destekleri ve boyutları itibarıyla aynı olmamakla birlikte mücadele ettikleri tehlikenin çalışma mantığı aynı olduğundan hareketle Türkiye-ABD terörle mücadele örneğinde karşılaştırmalı ipuçları yakalanabilir (Bal, 2008).

PKK'nın Türkiye'de ilk eylemlerini başlatmasından bu yana geçen süre içerisinde terör örgütünün eylemleri neticesinde 35 bin insan sadece Türkiye sınırları içinde hayatını kaybetti. PKK teröründen dolayı Ortadoğu'nun başka bölgelerinde hayatlarını kaybedenleri buna eklediğimiz zaman 40 bin civarında insan PKK terörizminin sonucunda hayatını kaybetti. Bu süre zarfında yaralanan, sakat kalan, hapse girdiği için hayatı dağılanların sayıları ise iyimser bir rakam ile 200 binin üzerindedir. Aynı süre içinde Türkiye, kalkınmasına, insanının refahına, mutluluğuna harcayacağı milyarlarca TL'nin üstünde bir parayı PKK ile mücadele etmek için harcamak zorunda kalmıştır (Özdağ, 2007, s. 7).

ABD ise 11 Eylül saldırılarından sonra terörle mücadele yaklaşımını, terörle savaş olarak tanımlayarak bu doğrultuda önce Afganistan ve Irak işgallerine başlamış, teröre karşı açtığı küresel savaşın alanını hem coğrafi anlamda hem de diplomasi anlamında her geçen yıl daha da genişletmiştir. Bush döneminde terörle mücadele konseptini adeta “iki kutuplu öngörüye”, yani “ya bizimlesiniz ya da bize karşısınız” yaklaşımına dayandıran ABD yönetimi, terörizmle mücadelede alana dönük uygulanabilir bir uluslararası işbirliğini çok sınırlı bir düzeyde elde edebilmiştir (Özeren, 2010).

Şüphesiz ki Türkiye, terörle mücadele konusunda Amerika'dan daha fazla deneyime sahiptir. Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinden günümüze kadar farklı çizgilerde birçok terör örgütünün hedefi haline gelen Türkiye, terörle mücadele politikalarının salt olarak askeri güç kullanılarak çözülemeyeceği gerçeğini büyük kayıplar vererek öğrenmiştir. PKK terör örgütünün sağladığı uluslararası desteğin önlenmesi, Kuzey Irak'taki üslerinin ve Türkiye'ye geçiş noktalarının kontrol altına alınması, ABD başta olmak üzere diğer komşu ülkelerle istihbarat paylaşımını zorunlu kılmaktadır. ABD'yi hedef alan El Kaide ve Taliban gibi terör örgütlerinin de Türkiye'nin jeostratejik açıdan önemli olduğu Ortadoğu coğrafyasında etkin olması nedeni ile ABD ve Türkiye'nin terörle mücadelede işbirliğine önem vermesi beklenirken bugüne kadar ciddi ve etkin bir işbirliği sağlanamamıştır. ABD, PKK'nın terör örgütü olduğunu kabul etmesine rağmen Kuzey Irak'ta PKK'ya yönelik Türkiye'nin kapsamlı bir askeri harekâtına karşı çıkmış, örgüt lideri Abdullah Öcalan'ın yakalanması için ve örgütün Kuzey Irak'ta etkinliğini yitirmiş belirli noktalara ilişkin bazı istihbarat paylaşımlarının haricinde terörle mücadelede karşılıklı işbirliği söylemlerden öteye geçememiştir.

Ancak Birleşik Devletler, 2007 sonlarından bu yana hem Türk askeri harekâtını destekleyerek hem de Türklere daha fazla istihbarat sağlayarak PKK'ya karşı daha sert bir tutum almıştır. Bu Amerikan desteği doğru yönde bir adımdır ve Türk kamuoyunda derinden sarsılmış olan Birleşik Devletler'e güvenin onarılmasına katkı sağlamıştır. Bu güven eksikliği Washington'un önde gelen PKK liderlerini öldürmek veya tutuklamak yönündeki kendi çabaları ve Avrupalılara PKK'nın finansmanını çökertmek yönünde baskı yapması ile daha olumlu bir şekilde giderilebilir. Böyle hareketler terörizmle mücadele söylemini fiillerle buluşturarak Birleşik Devletler'in samimiyetini sergilemesine ve aynı zamanda Ankara hükümetinin daha kapsamlı ve muhtemelen karşıt sonuçlar doğuracak bir kara harekâtı için maruz kaldığı baskının kalkmasına yardımcı olur. Washington, Türkleri, yalnızca Birleşik Devletler'e değil Türkiye'ye saldıran teroristlerle de mücadele ettiğine dair temin etmelidir (Gordon ve Taşpınar, 2009, s. 113).

PKK terör örgütü, Türkiye'ye yönelik terör faaliyetlerini Irak'ın kuzeyinden aldığı destekle yürütmektedir. Örgüt için bu bölge, Irak'ın ABD tarafından işgalinden sonra güvenli bir coğrafya haline gelmiştir. Kuzeydeki yönetim, kendi

politik amaçlarına uygun olduğu için bu örgütü doğrudan ve dolaylı olarak desteklemekte ve himaye etmektedir. Diğer taraftan da kuzeydeki yönetim ABD tarafından desteklenmekte ve muhafaza edilmektedir. Ancak bu yönetimin güçlenmesinin Türkiye'ye tehdit oluşturduğu da bir gerçektir. Bu nedenle Irak'ın kuzeyine, PKK terör örgütünü etkisiz hale getirmek için yapılan her askeri harekât, bu yönetimde rahatsızlık yaratmaktadır. Çünkü yapılan operasyonlar kendisine karşı olmasa dahi, kendi davasını ve olmayan, fakat iddia ettiği egemenliğini zayıflatmaktadır. Irak'ın kuzeyindeki yönetim desteklendiği sürece Türkiye'nin kendisine tehdit olarak gördüğü bu yönetime ve bölgeye karşı doğrudan bir harekât icra etmesi imkânsız değil, ama sıkıntılı bir durum olarak görülmektedir (Kuloğlu, 2008).

4. OBAMA POLİTİKALARI VE TÜRKİYE

2008 yılının sonunda yapılan başkanlık seçimleri ABD’de yeni bir döneme damgasını vurdu. 2001 yılından bu yana ülkeyi yöneten Muhafazakârlar yeni dönemde ülkenin yönetimini Demokratlara bıraktılar. Demokrat Parti oyların yaklaşık %52 sini kazanınca Barack Hussein Obama, Amerika Birleşik Devletlerinin 44. Başkanı olarak göreve başladı. Amerika tarihindeki ilk siyahî Devlet Başkanı unvanını almasının yanı sıra seçim süresince Cumhuriyetçi ve Muhafazakâr görüş sempaticileri birçok eyalette başarı gösteren yeni lider seçim konuşmasında Amerika Birleşik Devletleri’nde yeni bir sayfanın açılacağını, kendilerini bekleyen en önemli sorunların ekonomi ve küresel terör olduğuna vurgu yaptı.

Obama’nın başarısı sadece bir seçim başarısı olarak görülmemeli, daha geniş bir bağlamda değerlendirilmelidir. Her şeyden önce Barack Obama’yı başkanlığa taşıyan süreç, Bush yönetiminin felaket mesabesindeki politikaları nedeniyle, tüm dünyada küresel bir anlaşma zeminine duyulan ihtiyacın ve arayışın uzantısıdır. Genç ve dönüşüm yanlısı bir lider olarak Obama, dünyanın dört bir yanından milyonlarca insana hitap etmektedir. Başkanlığı dünyanın çok farklı şehirlerinde farklı din ve milliyete mensup insanlar tarafından memnuniyetle karşılanmıştır. Modern dönem tarihine baktığımızda çok az liderin bu kadar sıcak bir şekilde karşılandığını ve böylesi bir teveccühe mazhar olduğunu görürüz. Bu nedenle, Obama yönetimi kendi ülkesini ve dünyanın geri kalanını barış, adalet ve eşitlik prensipleri etrafında birleştirmek adına sadece siyasi değil fakat aynı zamanda ahlaki bir yükümlülükte taşımaktadır (“ABD-Türkiye”, b.t).

Başkan Obama, başkanlığına Franklin D. Roosevelt döneminden buyana görülmemiş derin bir mali fırtına ile başladı. Obama’nın ülkeyi krizden çıkaracak ikinci bir Roosevelt olması bekleniyordu. Bu krizle birlikte, başa çıkılması daha güçleşen sosyal eşitsizlikleri çözmek, çevre, eğitim sorunları gibi problemlerle de başa çıkmak zorundaydı. ABD’nin yaşadığı kriz, uluslararası alanda etkinliğini de olumsuz etkiliyor ve liderliğini güçleştiriyordu. Pek çok sorunla başa çıkabilmek için ABD, öncelikle ekonomik krizi aşmak zorundaydı.

Obama, dış politikada selefi George W. Bush’tan tabiri caizse tam anlamıyla enkaz devraldı. ABD’yi tarihinin en canlı ekonomik yapısı ve en güçlü ordusu ile

teslim alan Bush, 8 yıllık iktidarında ülkeyi finansal krizle neredeyse batma noktasına getirmenin yanı sıra, yıpranmış, yorgun ve bitkin bir ordu ile baş başa bırakmıştı. Gürcistan krizi nedeniyle Rusya'yla savaşın eşiğine gelen, Çin ile Afrika'da centilmenlik sınırlarını zorlayan vekâlet savaşları yürüten, ABD'yi Ortadoğu'da şartsız İsrail desteği ile adeta istenmeyen ülke haline getiren, kıtalararası balistik füzedan uranyum zenginleştirmeye kadar her konuyu krize dönüştüren, yarım asırlık Transatlantik İttifakını tehdit eden, Avrupa ile ilişkileri yıpranmış, İran'ı işgalle tehdit eden, Irak'ta ve Afganistan'da işgalci durumunda olan bir ülke bıraktı Bush. Bu liste, küresel finansal düzenlemelerden Guantanamo'ya, gizli CIA hapisanelerinden küresel ısınmaya birçok konudaki problemlerle daha da uzatılabilir. Böyle bir miras devralan Obama, Bush'un negatif etkilerinden sonra ABD'yi hareketsiz tutsa dahi dünyadaki ABD karşıtlığını azaltma potansiyeline sahipti (Yılmaz, 2010).

Obama döneminin Türk-Amerikan ilişkilerine olumlu yansımalarının olacağı güçlü bir ihtimaldir; bununla birlikte bunun sadece ikili ilişkiler ile sınırlı olmayacağı da açıktır; Amerikan yönetiminin yeni bir stil geliştirmek istediği ortadadır; bunun da sadece Türk-Amerikan ilişkilerinde değil ABD'nin diğer politikalarında da önemli değişikliklere neden olacağı düşünülebilir. Özellikle AB ile ABD arasında Bush döneminde meydana gelen çatlakların Obama döneminde onarılması ile birlikte Transatlantik ilişkilerin yeniden eski canlılığına kavuşacağını söylemek mümkündür. Hatta Obama'nın çok taraflılığa ve uluslararası hukuka yaptığı vurguya dayanarak Çin, Hindistan, Rusya ve hatta İran'ın ABD'nin işbirliği yapabilecekleri listesine girebileceği bile iddia edilebilir. Bunun Türkiye açısından pratik anlamı ise Türkiye'nin dış politikasına küresel bir vizyon kazandırması gerektiğidir. Bu vizyon esasen Türkiye'nin BM Güvenlik Konseyi'nde ki etkinliği açısından da ayrıca önem taşımaktadır; ancak daha önemlisi küresel veya bölgesel krizlerde oynayacağı rol ve Obama'nın ABD'si ile yapacağı işbirliğinin çerçevesi Türkiye'nin küresel bir vizyonu ile daha belirgin ve etkili olacaktır (Çakmak, 2009).

ABD bölgede, Obama ile beraber farklı bir üslupla etkisini yeniden inşa etmeye çalışıyor. Kaybolan imajın yeniden oluşturulması lazım, çünkü ABD'nin bölgede önemli çıkarları var. Bu bölge, ABD açısından çok önemli; enerji kaynakları var. Yüz yıldır bu bölgede etkili olmaya çalışan bir güç ABD. Özellikle Soğuk Savaş

ile birlikte çok daha önemli bir nokta haline geldi Orta Doğu. Bugün için de ABD'nin bölgede önemli çıkarları var. ABD, bu bölgede çok etkili olmaya çalışan bir ülke ama Bush'un politikalarıyla bölgede ABD etkinliği oldukça yara aldı. ABD'nin bu üslupla devam edemeyeceği anlaşıldı, bu nedenle Obama bir üslup değişikliğine gitmek zorundaydı. Burada Türkiye'nin İslam dünyası ile yakın ilişkileri, bölgede Türkiye'ye yönelik olumlu imaj, Türkiye'nin parlamenter demokrasiyi geliştirebilmiş, Batı ile önemli diyalogları olan, NATO'nun üyesi olan, AB üyelik sürecinin devam etmekte olması Türkiye'yi bu süreçte öne çıkarttı. Obama bunu değerlendirmek istedi. Türkiye'nin bu misyonu; Batı'nın da bir parçası olan Orta Doğu ülkesi olması bu dünyanın istikrarı, barışı ve ABD imajı açısından oldukça önemliydi. Obama böylece iyi bir Orta Doğu kurulabileceğini düşündü. İşte bu Türk-Amerikan ilişkilerinde bir yakınlaşmayı doğurdu (Arı, 2009).

4.1. Obama Dış Politikası

Dünyanın Amerikan liderliğine ihtiyaç duyduğunu iddia eden Obama, uluslararası düzene yönelik ciddi küresel tehditlerin ancak lider ve vizyon sahibi bir Amerika tarafından göğüslenebileceğini düşünüyor. Tehditlerin küresel terörden, haydut devletlerden ve ülkelerini kontrol edemeyen zayıf devletlerden geldiğini öne süren Obama, bu tehditlerin varlığının aslında Amerikan liderliğine bir çağrı olduğu görüşünde. Obama'ya göre geleneksel bir yöntem izleyen Bush, bu liderliğin gereklerini yerine getirmeyi başaramadı. Irak'ta ve dünyanın diğer bölgelerinde yapılan hataların dünyanın ABD'ye olan güvenini kaybetmesiyle sonuçlandığı gibi herkesin kabul edebileceği bir görüşü savunan Obama, böylesi bir ortamda ABD'nin geleneksel izolasyonist politikasına dönmesini isteyenlerin olabileceğini, ancak kendisinin ABD'nin dünya politikasında liderliğini sağlamlaştırma konusunda çaba göstereceğini açıklıkla dile getiriyor. Obama'ya göre "ABD'nin misyonu, dünyanın ortak bir güvenlik ve ortak bir insanlığı paylaştığı anlayışına dayanan küresel bir liderlik örneği göstermektir" (Çakmak, 2009).

4.1.1. Küresel Terörle Mücadele

4.1.1.1. Afganistan

Obama yönetiminin dış politikadaki ilk durağı hiç kuşkusuz Afganistan'dır. Bush döneminde başlayan operasyonun üzerinden uzunca bir süre geçmesine rağmen ne ABD ne de NATO, Afganistan üzerinde tam bir hâkimiyet kurabilmiş değillerdir. Ülkenin jeopolitik konumu dikkate alındığında alanın gerilla savaşına uygun olması nedeniyle Taliban ve El Kaide militanları kolaylıkla Amerikan ya da NATO askerlerine saldırılar düzenleyebilmektedir. Amerikan hükümetinin desteklediği Afganistan Cumhurbaşkanı Hamid Karzai ve hükümet, Taliban'ın öncelikli hedefleri arasında yer alıyor. Geçen süre zarfında ABD, başkent Kabil hariç hala Afganistan-Pakistan sınırı gibi Taliban kontrolündeki stratejik önem taşıyan noktalara hâkim değil. Askeri gücü hem Irak hem de Afganistan üzerinde bölünmüş olan ABD'nin Irak'tan kademeli olarak askerleri çekip bir kısmını Afganistan üzerinde yoğunlaştırması ile mevcut askeri gücün artırılması, Türkiye'nin Afganistan'da bulunan pasif askeri unsurları muharip güç olarak kullanacak şekilde entegre edip bölgede istikrarı sağlama çabaları, daha önce Afganistan deneyimi olan ve buranın jeopolitiğini iyi bilen Rusya ile çözüm ortaklığı Obama yönetiminin Afganistan konusundaki başlıca çözüm önerileri Obama'nın Afganistan politikasının hedefleri arasında yer alıyor.

Obama, Afganistan stratejisini kamuoyu ile paylaşırken özellikle üç ana hedeften bahsetti. El Kaide'nin güvenli barınak imkânına erişmesinin engellenmesi, Taliban'ın sağladığı ivmenin tersine çevrilmesi ile Afgan hükümetini devirebilme kapasitesine ulaşabilmelerinin önlenmesi ve Afgan güvenlik güçleriyle hükümetinin güçlendirilmesi, Pakistan ve Afganistan politikalarının aynı yönde gelişmesi. Afganistan müdahalesinin sonunun Vietnam gibi olmayacağını, Afganistan'da sonsuza dek değil barış huzur ve istikrar ortamı temin ettikten sonra yönetimi tamamen Afganlılara bırakacaklarını, bunu gerçekleştirmek ve uluslararası terörizmin kökünü kazımak için NATO'nun daha etkin desteğine ihtiyaç duyduklarını belirtti ("Obama", 2009).

Obama, Afganistan hükümetiyle Afganlı yerel güçlerin etkinliklerini arttırmayı hedeflediklerini de gösterdi. Bu söylemden, Afganistan'ın demokratikleşmesinden veya çağdaşlaşmasından ziyade, bu ülkenin sağlam, iç karışıklıklarına son verebilecek, biraz da olsa istikrara kavuşabilecek kadar güce sahip olmasının istendiği anlaşılıyor. Kısacası, Afganistan'da çağdaş ve demokratik bir devlet kurulması amacından uzaklaşıldığı söylenebilir. ABD, artık sadece kendisi ile işbirliği yapacak ve uluslararası düzeyde faaliyet gösteren teröristlerin kökünün kazınmış olduğu, belirli bir istikrara ulaşmış, Amerikan'ın askeri varlığına ihtiyacı olmayan bir Afganistan'la yetinecek gibi görünüyor ("Afganistan", b.t).

Amerika'nın Afganistan'da giriştiği çatışmalarda göz ardı ettiği husus: çok etnikli ve dinsel yapıların bulunduğu ülkelerde bu etnik ve dini çevrelerin mensup oldukları gruplarla birlikte Amerika'ya ve müttefiklerine karşı çatışmaya girmeleridir. Bir Amerikalı generalin belirttiği gibi öldürülen bir Taliban'a karşılık yüzlercesi çatışmaya katılmaktadırlar. Afganistan'da Amerika'nın karşısında Pakistan'ın aşiretler bölgesinden gelerek Afgan Talibanlarına yardım eden Peştunlar, yakın zamanda Amerika'nın üs kurmak için anlaştığı Özbekistan'da örgütlenen İslami cephe mensupları, Rusya ile yakın ilişkileri bulunan Tacikistan'dan gelen Tacik mücahitler, Kırgızlar, Uygurlar bulunmaktadır. Öte yandan, Taliban olmamasına karşılık Afgan milliyetçisi olarak savaşan eski Afgan Başbakanı Gülbettin Hikmetyar bulunmaktadır (Koni, 2009).

28 Mart 2010'da Afganistan ziyareti gerçekleştiren Obama, Afganistan Cumhurbaşkanı Hamid Karzai ile görüşerek bölgedeki yolsuzluk ve uyuşturucu trafiğinin engellenmesini istedi. Afganistan'da zorlu bir mücadele içerisinde bulduklarını belirten Obama, 2011 yılında Afganistan'dan kademeli olarak çekileceklerini beyan etse de, şu an itibarıyla ABD ve NATO'nun bölgedeki etkinlikleri dikkate alındığında tam anlamıyla çekilmenin gerçekleşmesi pek mümkün görünmüyor.

4.1.1.2. Irak

Bush döneminde başlayan Irak Operasyonu bugün hala devam etmektedir. Obama yönetimi seçim kampanyalarının başlangıcından itibaren Afganistan ve Irak politikasına ortak bir bakış açısı sergilemiştir. Aslında Obama henüz kongredeyken

Irak'a yapılacak olan bir operasyonu desteklememiş ve bunun akılcı bir hareket tarzı olmayacağını savunmuştu. Irak'ta yaşanan kaos Amerikan seçimlerinin de bir parçasıydı. Doğrusu Irak'ta yaşanan gelişmeler bir dış politika meselesinden çok iç politika konusu gibi ele alınmıştır. Obama dönemindeki mevcut ekonomik krizde dikkate alındığında Irak politikasının öncelikleri Irak'ın Amerika üzerindeki askeri ve ekonomik etkisinin azaltılması yönündeydi ve Afganistan problemi çözülmeden Irak sorununun çözülmeceği görüşü önemseniyordu. Başkan Obama seçim kampanyaları sırasında Irak'tan 16 ay içerisinde çekilme ve Irak'ın Amerika üzerindeki ekonomik külfetinden kurtulmak gerektiğinin önemle altını çizmiştir.

ABD Yönetimi SOFA (Status of Forces Agreement) ile anlaşmaya varılan Irak'tan çekilme takvimine riayet etmekte kararlı görünüyor. Seçimlerin normalden neredeyse üç ay geç yapılmasına ve seçim sonrasında artan siyasi belirsizliğe rağmen Obama Yönetimi, Irak'tan çekilme takvimini esnetmeyecek gibi davranıyor. ABD'nin Ağustos sonunda ülkede muharip operasyon yapmayan 50 bin askeri kalması ve bunların da 2011 sonunda Irak'tan tamamen çekilmesi öngörülüyor. Hükümetin kurulmasının gecikmesi bu sürecin ülkede ABD'nin muharip operasyon yapmadığı döneme sarkması ihtimalini de gündeme getiriyor (Koç, 2010).

Irak'ta bulunan etnik yapı dikkate alındığından ABD için başka bir problemde gün ışığına çıkıyor. Bölgede etkin olan Kürtler, Türkmenler ve Sünniler arasında henüz bir koordinasyon ve etkili diyalog söz konusu değil. Dolayısıyla bu sorun bölge içinde istikrarsızlığı etkinleştiren faktörlerin başında geliyor. Mezhepsel ve etnik çatışmanın var olduğu bir Irak'tan ABD hükümetinin çekilmesi pekte fazla bir şey ifade etmeyecek gibi görünüyor.

ABD'nin, Irak'tan çekilmeye başladığı süre dâhilinde Kerkük sorunu, bu çekilmenin önündeki en büyük engellerden biridir. Kerkük için klasik bir deyim haline gelen "Küçük Irak" olgusu önemli bir noktadır. Kerkük sorunu çözülmeden çekilmeye başlanması ve bu noktada Kerkük'te parlayacak küçük bir kıvılcımın Irak'ın tümüne yayılabileceği sıkça dile getirilir olmuştur. Irak'taki ister petrol yasası, ister yerel seçimler, ister federalizm tartışması isterse tartışmalı bölgeler sorunu olsun her problemin altında Kerkük'ün olması meseleyi bir düğüm haline getirmiştir. Kerkük üzerindeki tartışmalar, Irak'ta siyasi süreci etkilediği gibi, bölgede de çeşitli sorunlara yol açabilecektir. Burada yaşanacak bir gelişme veya tek

tarafı bir müdahale (mesela kentin Irak'ın kuzeyindeki bölgesel yönetime katılması gibi) bölgedeki soydaşlarımız olan Türkmenleri etkileyeceği gibi Irak'ın kuzeyindeki yapının gelecekte bağımsız bir devlet olma olasılığı, Türkiye'nin güvenliğini de tehdit edecek niteliktedir. Ayrıca Irak'ın kuzeyindeki yönetimin Irak'ın komşu ülkeleri olan Suriye ve İran topraklarını da içine alan büyük bir devlet kurma hayali olduğu çeşitli vesilelerle ortaya çıkmıştır. Zira Irak'ın kuzeyindeki bölgesel yönetimin, kontrolü altında olmayan topraklara müdahale ettiği ve Musul, Diyala, Kerkük ve Telafer gibi il ve ilçeleri, sınırlarına dâhil etmek istediği, böylece komşu ülkelerde yaşayan Kürt kökenli halkla irtibat kurmak istediği bilinmektedir. Büyük bir petrol rezervine sahip Kerkük'ün Irak'ın kuzeyindeki bölgeye katılması durumunda ise bu bölge, ülkedeki diğer bölgelere nazaran orantısız bir şekilde zenginleşecek ve siyasi gücünü pekiştirecektir. Böylece Kerkük'ün Irak'ın kuzeyindeki bölgesel yönetime katılma-sının etkisi sadece Türkiye'yle sınırlı kalmayabilir ve Suriye ile İran'ı da etkileyebilir. Bu noktada Kerkük'e adil ve barışçıl bir çözüm getirilmesi, hem Irak hem de Ortadoğu'daki hassas dengeler için önemlidir (Duman, 2009).

4.1.2. Nükleer Silahlarla Mücadele

Her ne kadar Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte dünya gündeminden görece olarak düşen nükleer silahlar konusuna Obama'nın ayrı bir başlık ayırması, nükleer silahların terör ağlarının eline geçmesi ihtimali nedeni ile anlaşılabilir bir tercih. Bunun yanı sıra Obama'ya göre nükleer silahsızlanma rejimine yönelik ciddi tehditler bulunmakta ve yeni sivil nükleer programlar nükleer silahların yaygınlaşmasına katkıda bulunabilmektedir. El Kaide'nin ABD'ye bir Hiroşima getireceği vaadini hatırlatan Obama, yaygınlaşan nükleer enerjinin teröristlerin elini kolaylaştırabileceği uyarısında bulunuyor (Çakmak, 2009).

ABD, İran ve Kuzey Kore'nin barışçıl olduğunu iddia ettiği nükleer silahlanma ile ilgili gelişmeler endişe ile izlemektedir. ABD'nin İran'ın nükleer çalışmasını kendi isteği doğrultusunda sonuçlandırmakta kararlı olduğu bilinmektedir. ABD, İran'ı "Şer Ekseni" nin bir üyesi olarak tanımlayarak onu bölge ve dünya barışı için bir tehdit olarak göstermektedir. Böyle bir devletin nükleer silaha sahip olmasını felaket senaryosu olarak algılamaktadır. Bu sebepten dolayı ABD, İran'dan Libya'nın yaptığı gibi bütün nükleer çalışmalarını durdurmasını

istemektedir. ABD, İran'ın nükleer çalışması bağlamında askeri saldırıya maruz kalabileceği olasılığını da gündemde tutarak bu sorunun çözümü için konunun ilk önce BM Güvenlik Konseyi'ne taşınmasını istemektedir. İran'ın nükleer çalışmalarına yönelik ABD'nin askeri operasyon ihtimali, dünya devletlerini harekete geçmeye ve İran'dan daha ölçülü davranmasını istemeye itmektedir. ABD'nin askeri saldırı ihtimali İran ve dünya üzerinde ciddi bir psikolojik baskı yaratmaktadır (Akdağ, b.t.).

İran ve Kuzey Kore'deki nükleer faaliyetlerden rahatsızlığını dile getiren ABD, uzunca bir zamandan beri bu ülkelerin nükleer bir güç olmasını engellemekte kararlı olduklarını belirtiyor. İran ve Kuzey Kore sıkça tekrar edilen bu söylemler karşısında isteksizliklerini açıkça ortaya koyuyor ve çoğu kez bu isteksizlikler ABD'nin bu ülkelere karşı sert güç kullanacağı tehdidine kadar varıyor.

2010 yılının Nisan ayında Obama hükümeti yeni nükleer stratejisini açıkladı. "Nükleer Politika Değerlendirmesi" adlı belgede Obama yönetimi eskisi gibi dış ülkelere gelebilecek nükleer saldırılara yanıt verme ya da caydırma gibi unsurlardan çok, terörizm ve silahlanmayla mücadeleye ağırlık vereceğini ve ayrıca nükleer silah sahibi olmayan ülkelere karşı Amerika'nın savaş anında nükleer silah kullanmayacağı güvencesi veriyordu. Uluslararası silahsızlanma anlaşmalarına uymayan ülkeler uyarılıyor ve Amerika'nın güvenlik stratejisinin önemli unsuru olan nükleer silahların rolünü azaltmayı amaçlıyordu. Belgede, konvansiyonel silah kapasitesini genişletme, Rusya ve Çin gibi nükleer güçlere karşı mevcut nükleer silah kapasitesiyle caydırıcı gücü devam ettirme, terör örgütleri ve teröre destek sağlayan devletlerin nükleer silah edinmesini önlemenin amaçlandığı belirtiliyordu. Savunma Bakanı Robert Gates ise İran ve Kuzey Kore'nin nükleer silahlanmayı bırakıp uluslararası topluma katılma çağrısında bulunurken bu kurallara uymayıp silahlanmaya devam etmeleri halinde tüm seçeneklerin masaya yatırılacağını belirterek iki ülkeyi de üstü kapalı biçimde tehdit etmiştir.

4.2 Obama Dönemi Türk-Amerikan İlişkileri

Barack Obama'nın Amerika Birleşik Devletleri Başkanlığı'na seçilmesiyle birlikte, Türk-Amerikan ilişkilerinin, özellikle Obama'nın Türk halkı nezdinde diğer Amerikan başkanlarına nasip olmamış biçimde sempati ve güven duygusunun

egemen olduğu izlenimiyle, karşılıklı itimat ve ölçülü çıkar ilişkileri çerçevesinde pozitif bir eksene oturacağını söylemek abartılı sayılmamalıdır (Baydur, 2009).

Gerçektende 2002 yılında yapılan ve Türkiye’de yoğun ilgi gören bir ankette, Türkler’e dünyada hangi ülkeyi uluslararası arenada Türkiye’ye en yakın dost olarak gördükleri sorulduğunda Birleşik Devletler muteber bir ikinciliğe layık görüldü. Türkler’in yüzde 27 si Amerika’yı en yakın dostları olarak adlandırdılar. İç açıcı olmayan asıl husus ise, birinci sıranın sahibinin yüzde 33 ile hiç kimse olmasıydı. Aynı soru 2006 yılında Turkish Daily News tarafından internet üzerinden yapılan bir ankette sorulduğunda, Türklerin en yakın dostunun yine bu defa yüzde 24 ile “hiç kimse” olduğu ortaya çıkıyordu. Ancak bu defa ikinci sırada yüzde 19, 3 ile Avrupa Birliği gelmekteydi ve Birleşik Devletler yüzde 13,2 ye düşmüştü. Daha 2000 yılına kadar Türklerin yüzde 52’si Birleşik Devletler hakkında olumlu kanaat taşıdıklarını ifade ediyorlardı. Fakat 2008 yılına gelindiğinde bu rakam ölçümlenen yirmi dört ülke arasındaki en düşük seviye olan yüzde 12 ye düşmüştü (Taşpınar ve Gordon, 2009, s. 55).

Gerçektende 2000-2006 yılları arasında gerçekleştirilen anket çalışmalarında elde edilen sonuçlar farklı açılardan değerlendirilebilir. Ancak, açık ve net olarak ortaya çıkan bir gerçek var ki Türkiye’yi 1999 depremi sonrasında ülkeyi ziyaret eden ABD Başkanı Bill Clinton’ın anketlerde güvenilirlik anlamında yakaladığı oransal üstünlük Bush döneminde dibe vurmuştur. Elbette ki sadece Türkiye açısından değil, ABD’nin Kuzey Irak ve Afganistan operasyonlarının ardından Müslüman ülkelerin nezdinde güvenilirliğini kaybetmiş olması şaşırtıcı olmamalıdır.

Barack Obama’nın ABD Başkanı sıfatıyla göreve başlamasının hemen ardından ve daha hiç Türkiye ziyareti gerçekleştirilmeden Türk halkına Obama’nın güvenilirliği sorulduğunda yüzde 57 oranında bir sonuca ulaşıyor. Genel olarak bu oranlar Türk insanın ABD karşıtlığından ziyade ABD yönetiminden beklentilerini açıklıyor. Örneğin aynı ankette Obama’nın bu kadar yüksek bir kredibilitesi olmasına rağmen Türkiye’ye en yakın müttefik olarak hangi ülkeyi görüyorsunuz sorusunun oranı şaşırtıcı bir şekilde yüzde 33 ile “hiç kimse” idi (Polat ve Erdoğan, 2009).

ABD'deki yeni yönetimin Dışişleri Bakanı Hillary Clinton resmi temaslarda bulunmak üzere 7 Mart 2009 tarihinde Ankara'ya geldi. Hillary Clinton'ın bu ziyareti, yeni ABD yönetiminin Türkiye ile ilişkilere ve bölgesel sorunlara bakışının ifade edilmesi ve ABD yönetiminin vereceği mesajlar bakımından önemli olmuştur. Clinton ziyareti sırasında bir önceki yönetimin hatalı davranışlarını tekrarlamayacağını ve Türkiye'yi ve rolünü tanımlarken yeni yönetimin daha dikkatli davranacağını göstermiştir. Türkiye'nin AB üyeliğine destek vurgulanırken, KKTC'ye yönelik tecridin kaldırılmasının gerekliliği de ifade edilmiştir. Terörle mücadelede işbirliği belirtilirken El Kaide ve PKK'nın ortak düşman olduğu ifade edilmiştir. İkili ilişkilerin geliştirilmesine yönelik önemli bir açıklama ise bir ay içerisinde ABD Başkanı Obama'nın Türkiye'yi ziyaret edeceğinin açıklanmasıydı (Kasım, 2009).

Elbette ki bu açıklama ulusal ve uluslararası arenada farklı algılara ve yorumlara sebep oldu. Türkiye'de yazarlar yeni başkanın ilk durağının Türkiye olmasını Amerika'nın içinde bulunduğu askeri ve ekonomik açmazlarda dikkate alındığında yeni bir stratejik ortaklık fikrinin meyvesi olduğuna işaret ederlerken diğer taraftan Amerikan basını ise ilk ziyaretin Müslüman bir ülkeye yapılmasını hatta Obama'nın Türkiye programı içerisinde Medeniyetler İttifakı'ndaki yemeğe katılması fikrini eleştirmiştir (Gaffney, 2009).

4.2.1. Barack Obama'nın Türkiye Ziyareti

5 Nisan 2009 akşamı saat 21.00 de Başkan Obama'yı taşıyan Air Force One uçağı Esenboğa Havaalanı'na indi. Ertesi gün temaslara başlayan Başkan önce Anıtkabir'i ziyaret etti. Anıtkabir özel defterine Türk-Amerikan ilişkilerini güçlendirmeyi, Türkiye'nin demokrasisini desteklediğini ve "Yurtta Barış Cihanda Barış" ilkesini gerçekleştirmeyi arzuladıklarını yazarak dünyaya Atatürk'ün sözleri ile barış mesajı verdi ("Atatürk'ün", 2009).

4.2.2 Barack Obama Ve Cumhurbaşkanı Abdullah Gül Görüşmesi

Barack Obama, Anıtkabir ziyaretinin hemen ardından Cumhurbaşkanı Abdullah Gül ile biraraya geldi. Görüşme sonrası yapılan ortak basın açıklamasında Cumhurbaşkanı Gül, Obama'nın ilk denizaşırı ziyaretini Türkiye'ye yapmasını

memnuniyetle karşıladıklarını söyledi. Abdullah Gül ayrıca, Türkiye ve Amerika arasındaki ilişkilerin stratejik boyutunun gözden geçirildiğini, ilişkilerin ekonomik boyutunun daha ileri düzeye taşınması arzusunda olduklarını ve terörle mücadele konusunda işbirliğinin önemine dikkat çekti ve Amerika'nın Türkiye'nin AB yolunda verdiği destek ve yakın ilgisinden dolayı memnuniyetini dile getirdi.

Görüşmenin soru-cevap kısmında ise gazetecileri en çok meraklandıran konu Barack Obama'nın senatörlük görevini yürütürken ve seçim kampanyaları sırasında 1915 yılında yaşanan Ermeni olayları ile ilgili düşüncelerini değiştirip değiştirmediydi. Obama bu soruyu yanıtlarken kelimelerini dikkatle seçmeye özen gösterdi ve görüşlerinin değişmediğini, geçmişte trajik olayların yaşandığını ancak Türkiye'nin bu konu üzerindeki yapıcı tutumunu ve görüşmeleri desteklediğini bildirdi. Gazetecilerin ısrarla ve tekrar "Soykırım kelimesini kullanacak mısınız?" sorusuna cevaben Amerika Birleşik Devletleri'nin herhangi bir şekilde Ermenistan ve Türkiye arasında yürütülen müzakereleri etkilemesini istemediğini belirtti. Cumhurbaşkanı Abdullah Gül ise konunun siyasi ya da hukuki olmadığını bu tarihi olayda hayatını kaybedenlerin acılarını paylaştığını ortak bir tarih komisyonu kurulup çıkacak neticeye de hazır olduğunu ifade etti.

Görüşmenin ardından Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne geçen Barack Obama öncelikle Meclis Başkanı Köksal Toptan ile kısa bir görüşmenin ardından CHP Genel Başkanı Deniz Baykal, MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli, DTP lideri Ahmet Türk ile görüştü. CHP lideri Deniz Baykal, Obama ile görüşmesinde demokrasi ve modernleşmenin güvencesinin laiklik olduğunu, basın özgürlüğü ve yargı bağımsızlığının önemine dikkat çektiklerini vurguladı. Ayrıca Türkiye'nin AB'ye tam üye olarak alınması yönünde Obama'nın yaptığı çağrı nedeni ile kendisine teşekkür ettiğini açıkladı. Başkan Obama ise ikili görüşmede demokrasilerde muhalefetin önemine vurgu yaptı. Daha sonra MHP lideri Devlet Bahçeli ile kısa süren görüşmesinin ardından DTP lideri Ahmet Türk ile görüşen Obama, demokratikleşme ve Kürt Sorununun Türkiye'nin bütünlüğü içerisinde görüşülmesi gerektiğini söyledi.

4.2.3. Barack Obama'nın Türkiye Büyük Millet Meclisi Ziyareti

TBMM Başkanı Köksal Toptan refakatinde meclise gelen Obama, burada yaklaşık 26 dakika süren bir konuşma yaptı. Obama konuşmasının başında kendisine Türkiye ziyaretinin bir mesaj vermek anlamına gelip gelmediğini soranlar olduğunu ve cevabının Evet olduğunu söyledi.² Bütün dünyanın merakla beklediği bu konuşma gerçekten mesaj niteliğindedir.

Konuşmasına Türkiye'nin 1. Dünya Savaşının ardından Atatürk'ün önderliğinde seçmiş olduğu demokrasiye övgülerle başlayan Obama, iki ülke arasındaki dostluğun başlangıcına kısa bir vurgulama yapmasının ardından iki ülkenin farklılıkların ötesine geçerek müşterek menfaatlere ve ortak hedeflere yönelik çalışmaları gerektiğini söyledi.

Obama'nın konuşmasının ilk bölümü ekonomi üzerineydi. Amerikanın, Türkiye ve G-20'nin ekonomik krizin çözümüne yönelik eş güdümlü olarak çalışmalarını istediğini, koruyuculuktan ziyade gelişmekte olan ülkelere destek olunması gerektiğini belirtti. Ayrıca Enerji konusu ile ilgili olarak yeni kaynaklar geliştirilebileceğini, Türkiye'nin Doğu-Batı koridoru olarak doğalgaz anlamında önemli bir rolünün olduğunu, yenilenebilir enerji kaynaklarına yatırımlar yapılması gerektiğini ve iki ülke arasında ticaret alanında yapılabilecek işbirliğinin önemine değindi.

Ekonomik işbirliğinin ortak güvenliği iyileştirmeye yarayacağını söyleyen Barack Obama, güçlüklerle savaşabilmek için tamamen birleşmiş özgür ve barışçıl bir Avrupa hedeflediklerini ve Türkiye'nin Avrupa Birliği üyeliğini şiddetle desteklediklerinin altını çizdi. Türkiye'yi Avrupa ile birbirine bağlayan bağların sadece köprülerden ibaret olmadığını bunun ötesinde paylaşılmış bir kültür tarih ve ticaret bağı olduğunu ve Türkiye'nin siyasi reformlar bağlamında çok yol katettiğini söyledi ve bunu Kürtçe yayınlara başlanması örneğiyle açıkladı.

İnanç Özgürlüğüne değinen Obama, Heybeliada Ruhban Okulu'nun açılmasının güçlü sinyaller vereceğini söyledi. Bazen değişimin kolay olmadığını

---

² Barack Obama "Evet" kelimesini Türkçe olarak telaffuz etmiştir.

altını çizerken Amerika'nın Guantanamo Körfezi cezaevlerinin kapanmasını ve işkencenin önüne geçmek istediklerini söyleyerek örneklendirdi.

Merakla beklenen ve kendisine Cumhurbaşkanı Abdullah Gül ile yaptığı basın açıklamasında da sorulan 1915 yılında yaşanan olaylar ile ilgili görüşlerini dile getiren Obama, benzer bir cevapla soykırım kelimesini kullanmak yerine kötü olaylar kelimesini kullandı ve çözümün kendilerinde değil Türk ve Ermeni halkının dürtüst, açık ve yapıcı bir şekilde konuyu ele almalarının daha barışçıl ve refah içerisinde bir geleceğe adım atmalarını sağlayacaklarını söyledi.

Kıbrıs konusunda her iki tarafa süregiden bir barış anlamına ve birleşmiş iki taraflı iki toplumlu bir federasyon adına yapılacak çalışmalarını destekleme hedefin olduklarını söyleyen Obama, Ortadoğu'da ise İsrail ve Filistin şeklinde iki devlet fikrini benimsediklerini söyledi. Türkiye'nin İsrail ve Filistin arasındaki barış görüşmelerine aracılık etmesini ve barışa yönelik çabaları desteklediklerini belirtirken İsrail'in güvenlik konusundaki kaygılarının meşruluğu konusuna dikkat çekerek İran'ın nükleer silah hedeflerinden duyduğu rahatsızlığı dile getirdi.

Irak konusunda zaman zaman Türkiye ile görüş ayrılıklarına düştüklerini belirten Obama, ABD güçlerinin Irak'tan çekileceğini ve bu çekilmenin sonucunda Irak'ta oluşacak yeni yapılanma ile ilgili olarak Türkiye'nin ve komşu devletlerin önemine dikkat çekti. Uluslararası terörizm boyutunda El Kaide ve PKK'nın Irak'ı bölüp ülkeyi tahrip etmeye çalıştığını bu konuda Irak hükümeti, Irak'ın Kürt liderleri ve Türkiye arasında işbirliğinin sağlanması gerektiğinin altını çizdi.

Obama, Amerika Birleşik Devletlerinin hiçbir zaman İslam ile savaşta olmadığını Müslüman dünya ile olan ilişkilerinin sadece terörizm karşıtlığı ile sınırlanamayacağını bu kapsamda inançlara saygı gösterilmesi gerektiğini söyleyerek "Birbirimizi dikkatle dinlemeli anlaşmazlıkların ötesine geçmeli ve ortak zeminler yaratmalıyız" dedi.

4.2.4. Başbakan Erdoğan İle Görüşme Ve Dolmabahçe Resepsiyonu

TBMM'de ki konuşmasının ardından Başbakanlık'a gelen ABD Başkanı Obama, Başbakan Recep Tayyip Erdoğan ile yaklaşık 1 saat görüştü. Obama'nın görüşmede Erdoğan'a, NATO Genel Sekreterliğinin Danimarka'ya verilmesi

konusunda Türkiye'ye verilen sözlerin kişisel olarak takipçisi olacağı ve PKK'nın bitirilmesi konusunda kararlı olduğu sözünü verdiğini vurguladı (Gezici, 2009, s. 76).

Görüşmenin ardından düzenlenen basın toplantısında başbakan Recep Tayyip Erdoğan “İkili münasebetlerimizi değerlendirme fırsatı bulduk. Ayrıca bölgesel konuları değerlendirme imkânımız oldu, Afganistan, Irak, Orta Doğu gibi. Ve tüm bunları görüşmenin yanında geleceğe yönelik, enerjiye yönelik, enerji konusu üzerinde de durduk. NATO'daki son gelişmeleri değerlendirme fırsatı da bulduk. İnaniyorum ki teröre karşı ortak mücadelemiz bundan sonra da aynı kararlılık, aynı dayanışma içerisinde devam edecek. Ben kendilerinin özellikle ülkemize göstermiş oldukları bu sıcak ilgi sebebiyle çok çok teşekkür ediyorum.” dedi. Barack Obama ise Başbakan Erdoğan ve görüşme ile ilgili olarak “Liderliğinden çok etkilenmişim. Ve konuşmamızın, görüşmemizin çok mükemmel bir özetini verdi. Daha da çok etkilendim. Konuşmamda ziyaretim boyunca söylediğim şeyi tekrarlamak istiyorum; Türkiye'nin ABD'nin kritik stratejik bir ortağı olduğunu düşünüyorum. Sadece terörle mücadelede değil. Her iki ülkenin, inaniyorum ki bölgenin ve tüm dünyanın refahına yol açacak ekonomik kültürel ve siyasi bağlarını geliştirmekle de ilişkilerimizin böyle olduğunu düşünüyorum. Türkiye ile ortaklığımızın ve bunun sonucundaki çalışmalarımızı heyecanla bekliyorum. Sayın Başbakan'ın ve Sayın Cumhurbaşkanı'nın da bu süreçte çok iyi bir ortak olacağına eminim.” şeklinde konuştu.

Ankara'daki temaslarının ardından İstanbul'a geçen Obama beklenilen aksine İstanbul'da düzenlenen Medeniyetler İttifakı İkinci Forumu'nda Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'ün vereceği akşam yemeği yerine Dolmabahçe Sarayında Başbakan Erdoğan'ın kendisinin Türkiye'ye gelişi onuruna verdiği resepsiyona katılmayı tercih etti. Medeniyetler ittifakındaki yemeğe Obama'nın katılmaması ABD'nin projeyi sahiplenmediği şeklinde yorumlandı. ABD diplomasi kaynakları Obama'nın Medeniyetler İttifakı'ndaki yemeğe katılmaması ile ilgili şu bilgiyi verdi. “Yemeğe katılabileceği yönünde bir program yapmamıştık. Medeniyetler İttifakı projesi ABD'nin projesi değil ve bunun bu şekilde adlandırılması rahatsız ediyor. Medeniyetler İttifakı'ndaki ülkeler arasında ABD yok.

Türkiye ziyareti tamamen ikili ilişkiler çerçevesinde gerçekleşiyor” (Gezici, 2009, s. 80).

Dolmabahçe Sarayında Obama'nın sürpriz bir şekilde Dışişleri Bakanı Ali Babacan, Ermenistan Dışişleri Bakanı Edvard Nalbandyan ve İsviçre Dışişleri Bakanı Micheline Calmyrey ile bir araya gelmesi ise Türkiye ve Ermenistan arasındaki ilişkilerin normalleşmesi konusunda verdiği desteğin ve tarafların hızla bir anlaşmaya varmaları gerektiğinin önemini vurguladığı şeklinde yorumlandı.

4.2.5. Barack Obama'nın Tophane-i Amire'de Öğrencilerle Buluşması

ABD Başkanı Obama, İstanbul programı çerçevesinde Tophane-i Amire'de öğrencilerle buluştu. Obama, soruları almadan önce bazı açıklamalarda bulundu.

ABD Başkanı, "Buraya sadece güzel mekânları görmeye değil, iki ülkenin ortaklığını yinelemek için geldim. Türkiye bölgede ve dünyada çok kritik, önem taşıyan noktada olduğu için geldim. İlişkileri yeniden inşa etmek istediğim için geldim" dedi. "50 yıldan fazladır NATO'da müttefikiz" diyen ABD Başkanı, "Eğitim, bilim ve ticarete derin bağlarımız var. ABD'de Türk kökenli insanlar sayesinde ülkemiz daha dinamik. Türk-Amerikan ilişkilerinin güçlü bir temeli vardır. Zaman zaman ortak çıkarlarımız olduğunu unuttuk. Ancak dostluğumuza hizmet edecek ortak hayallerimiz olduğunu unutmamamız gerekiyor" dedi ve ekledi. "Ülkelerimiz arasında diyaloglarımızın ilerlemesi arzusundayım. Açık, dürüst, canlı ve saygılı bir diyalogumuz olacağına inanıyorum."

Soru-Cevap bölümünün ilk kısmında Obama'ya Kyoto Projesi ile ilgili görüşleri sorulduğunda kendisinin şahsen bu projenin imzalanmamasını hatalı bulduğunu ancak geçerlilik süresinin yakında sona ereceğinden atılacak imzanın artık çok anlamlı olmayacağını iklim değişikliği konusunda ise yıl sonunda Kopenhag'da yapılacak görüşmelere hazırlandıklarını söyledi.

Türkiye'nin AB üyelik sürecinde ABD'nin verdiği destekten dolayı Fransa Cumhurbaşkanı Sarkozy'nin "Türkiye'nin AB üyesi olması gerektiğine AB üye ülkeleri karar verir" sözünün hatırlatılması üzerine Obama, ABD'nin AB üyesi olmaması Türkiye'nin AB üyeliği ile ilgili fikir sahibi olmasını engellemediğini,

Türkiye'nin NATO üyesi olarak gerekliliklerini yerine getirdiğini ve AB'ye üye olarak Avrupa'nın çeşitliliğini tüm dünyaya gösterebileceğine işaret etti.

Eski Başkan George Bush ile arasındaki farkın ne olacağı sorulduğunda bunun zamanla sınanacağını altını çizen Obama, konuşmasında Kuzey Irak'ta ABD'nin önceliğinin Türkiye'nin toprak bütünlüğü olacağını teröre karşı birlikte hareket edilmesi gerektiğini, İsrail ve Filistin arasındaki diyalogun sürdürülmesinin önemini vurguladı.

Türkiye ziyaretinin bir bölümünde Ayasofya Müzesi ve Sultanahmet Camisini de gezen ABD Başkanı Barack Hüseyin Obama iki günlük Türkiye ziyaretini tamamladı ve 7 Nisan'da İstanbul Atatürk Havaalanı'ndan ABD hükümetinin özel uçağı olan Air Force One ile saat 14.20'de ülkesine hareket etti. Başbakan Erdoğan Obama'nın Türkiye ziyareti ile ilgili olarak "Mutlu ayrıldığına inanıyorum" yorumunda bulundu.

5. BARACK OBAMA’NIN TÜRKİYE ZİYARETİ VE TÜRK-AMERİKAN İLİŞKİLERİ İLE İLGİLİ DIŞ BASINDA DEĞERLENDİRMELER

Amerika Birleşik Devletleri Başkanı Barack Obama’nın 2 günlük Türkiye ziyareti sadece ulusal basını değil aynı zamanda uluslararası medya kuruluşlarının da gündeminde ve takibinde oldu. Yeni Başkan ile ilgili olarak dünya kamuoyunda beklentilerin yüksek olması ve Obama’nın daha önce Devlet Başkanı sıfatı ile katıldığı Londra’daki G20 zirvesi, Strazburg’taki NATO zirvesi, Kehl ve Prag’daki Avrupa Birliği zirvesinde bütün dünyaya hitap edecek tarzda stratejik mesajlar vermemiş olması dikkatleri bu ziyarete yoğunlaştırmıştı.

Aslında Uluslararası kamuoyunda, Obama’nın bu ilk denizaşırı ziyaretinin içeriğinin Türkiye ve Amerika Birleşik Devletleri arasındaki stratejik işbirliğinin realitesine ve önemine bir vurgu olarak gerçekleştirileceği görüşünün aksine bu ziyaret Afganistan’dan Irak’a, İran’a, Ermenistan’a, Filistin ve Suriye’ye kadar geniş bir konjonktüre kısacası tüm dünyaya Amerikanın mesajlarını ve yeni yönetimin hareket tarzını yansıtan mesajlarla doluydu.

5.1. Amerikan Basını

Associated Press Ajansı’nın internet sitesinde yayınlanan haberde Türk-Amerikan ilişkilerindeki değişimine dikkat çekilerek “ABD yönetimi sırasında çoğunlukla ihmal edildiğini veya çantada keklik gibi görüldüğünü düşünen Türkiye için bu ziyaret diplomatik bir zaferdi” denilirken, Obama’nın, NATO üyesi ve AB’ye katılmaya çalışan, çoğunluğu Müslümanlardan oluşan Türkiye’nin ABD askerlerinin Irak’tan çekilmesi, Afganistan savaşının ikmal ve İran’ın Nükleer enerji çalışmalarının engellenmesi konusunda Türkiye’den yardım almaya çalıştığının altı çizildi (Fraser, 2009).

Washington Post gazetesi ise haberinde, Türkiye’nin jeopolitik önemine dikkat çekilerek “Başkanın ilk uluslararası gezisinde Türkiye’ye yaptığı üst düzey ziyaret Obama’nın ABD’nin Orta Doğu açılımında Türkiye’nin oynamasını umut ettiği kritik rolün altını çiziyor. Müslüman nüfusu ile laik bir devlet olan Türkiye, Suriye ve İran gibi Obama’nın diyalog için yeni politikalar oluşturmaya çalıştığı bölgesel politikalarda önemli bir oyuncudur” dedi. Aynı haberde Başkan Obama’nın

aday olduğu dönemde 1915 yılında yaşanan olayları Soykırım olarak nitelendireceğini belirttiğini ancak gerçekleştirdiği bu ilk ziyarette vaadini yerine getirmediğini belirtti (Sullivan, 2009).

Amerika’da yayın yapan National Public Radio’nun internet sitesinde Scout Newman tarafından hazırlanan haberde, ABD’nin, Türkiye’ nin AB üyeliğine verdiği desteğin önemine vurgu yaparak “Başkan Obama Türkiye ziyaretinde ülkenin önemli bir müttefiki olan Türkiye ile gergin olan ilişkileri, nüfusunun çoğunluğu Müslüman olan ülkenin laik demokrasisini överek ve Avrupa Birliği’ne üye olma isteğini kuvvetle destekleyerek onarmaya çalıştı” denildi (Neuman, 2009).

The Boston Globe gazetesinde yer alan haberde Obama’nın TBMM’de yaptığı konuşmaya atıfta bulunularak “Başkan Obama bu hafta Türk Parlamentosunda yaptığı konuşmada, ABD’nin İslam ile savaşta olmadığını ve asla olmayacağı sözleriyle övgü aldı. Pazartesi günü verilen bu onarıcı iyi niyet mesajı, El Cezire ve El Arabiya televizyonları tarafından Müslüman dünyasının büyük bir bölümüne taşındı. Ancak Obama aynı zamanda, bir Türk seyircisinin bir Amerikan Başkanından duymaya ihtiyacı olduğu şeyleri söyledi. Türkiye’nin Batı ve Müslüman dünyası arasındaki bir kavşak olarak rolü ve dünyanın en tehlikeli çatışma bölgelerine yakınlığı, Obama’nın Müslüman çoğunluğa sahip bir ülkeye ilk başkanlık ziyareti için Türkiye seçimine özel bir anlam kazandırdı. Sadece, Türkiye’nin birleştirici rolünü kasıtlı olarak memnuniyetle karşlamış olmakla kalmadı ayrıca dinleyicilere Müslüman bir babanın oğlu olduğunu da hatırlattı. Amerika’nın ve kendisinin Türkiye ile çok ortak yönü olduğunu ima ediyordu” denildi (“On Key”, 2009).

5.2. Fransa Basını

Fransa’dan yayın yapan Radio France Internationale’ın internet sayfasında yayınlanan haberde Obama’nın TBMM’de yaptığı konuşmada ABD’nin Türkiye’nin Avrupa Birliği üyeliğini desteklediği sözlerine dikkat çekildi ve “Ankara ile ayrıcalıklı ortaklıktan yana olan Paris ve Berlin’in muhalefeti, ABD Başkanına geri adım attırmadı. Bir hafta içerisinde ikinci kez Obama, bu konuda net tavrını koruyor. Burada Washington, Londra’nın desteğine güvenebilir. İngiltere dün,

Türkiye'nin AB üyeliğinden yana olduğunu açıkladı.” denildi (“Franco-American”, 2009).

Le Figaro gazetesinde yayınlanan bir makalede ise Türkiye' nin AB üyeliği ile ilgili olarak yeni ABD yönetiminin, eski yönetimler ile aynı ekseninde davrandığı ifade edilerek “Barack Obama, Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üyeliğini destekleyerek George Washington Bush'un da daha önce açıkladığı ABD'nin geleneksel tutumuna bağlı kaldı. Bu tutum adı Barack Hüseyin Obama olsa bile, bir ABD Başkanı'nın sadece Avrupalıları ilgilendirmesi gereken bir konuya çekinmeden ve sözlerini tartmadan girmesini şaşkınlıkla karşılayanları sınırlendiriyor. ABD'nin Türkiye'ye ihtiyaç duymasını anlıyoruz. Nitekim kimse bu ülkenin bölgedeki önemini inkâr etmiyor. ABD Başkanı'nın Avrupa turunu tamamlayan İstanbul ve Ankara durakları, Washington'un İran ile köprü olabilecek ve zaten Ortadoğu'da İsrail, Suriye ve Filistinlilerle arabulucu rolü üstlenen bu ülke ile ilişkilere verdiği değer bir göstergesi. (...) Avrupa Birliği, ABD'ye göre uluslararası sahnede önemli bir aktör olması beklenen bir siyasi oluşum değil, dünyaya açık büyük bir Pazar olması hedefleyen, olabildiğince yaygın, kimliksiz bir ülkeler topluluğu. Barack Obama'nın başka bir görüşe sahip olması için hiçbir neden yok” denildi (Rouselin, 2009).

5.3. Alman Basını

Almanya'da yayınlanan Financial Times Deutschland gazetesinde yayınlanan haberde, Obama'nın Türkiye ziyaretinde kullandığı dil ve diplomasının önemine dikkat çekilerek “ABD Başkanı Barack Obama'nın stili, daima dinleyicilerin duymak istediğini ifade etmesidir. Bu nedenle ABD Başkanı seçim propagandasında Amerikalı seçmene Osmanlı İmparatorluğu döneminde Ermenilere yönelik katliamın soykırım olarak tanımlanacağı sözünü vermişti. Bu girişime, Ermenilerin seçmen olarak etkili oldukları ve yaşadıkları dünyanın birçok yerinde rastlanıyor. Türkiye'de ise, Ermeni ve soykırım ifadeleri yan yana kullanıldığı vakit histerik bir şekilde aşırı milliyetçi tepkiler baş gösteriyor. Bu nedenle Başkan Obama, Türk Cumhurbaşkanı Abdullah Gül ile ortaklaşa düzenlediği basın toplantısında eskiden kullandığı ifadelerin etrafında bir nevi dans etti” denildi (Erzeren, 2009).

Berliner Zeitung isimli gazetede yazılan haberde, Türkiye' nin Obama ziyareti ile uluslararası arenada güç kazandığı belirtilerek “ABD Başkanı Obama

Avrupa kıtasına düzenlediği seyahatini Türkiye’de tamamlıyor. Bu haftanın siyasi galibi bazılarının pek hoşuna gitmese de Türkiye’dir. Avrupalılara reform yorgunu ülkenin önemini bir kez daha hatırlatılmıştır. Bu hatırlatmada Bay Obama’nın değerli katkıları yadsınamaz. Londra’daki ekonomi zirvesinde Recep Tayyip Erdoğan masada yerini alırken, Strasbourg’taki NATO Zirvesi’nde Cumhurbaşkanı Abdullah Gül Danimarka Başbakanı’nın Genel Sekreterlik adaylığını uzun bir süre bloke ederek boy göstermiştir. Başkan Obama, Prag’taki toplantısında ısrarla Türkiye’nin AB üyeliğine alınması gerektiğinden söz etmiştir. En nihayetinde ABD Başkanı Avrupa seyahatini bilinçli bir şekilde Ankara ve İstanbul’da sonlandırıyor. Kendisi bu şekilde İslam dünyası ile diyalog arayışı içinde olduğunu göstermekle birlikte, Türkiye’nin vazgeçilmez bir stratejik ortak olduğunu vurguluyor” denildi (Knuf, 2009).

Aynı gazetede yayınlanan başka bir makalede ise Türkiye ile ABD arasındaki müttefiklik ilişkisi vurgulanarak “Türklerin son haftalarda İsrail’e yönelik sert eleştirilerinin iki ülke arasındaki ilişkilerin soğumasına neden olacağı yönündeki tahminler doğru çıkmadı. Obama, Türkiye ile ABD’nin, Müslüman ile Hıristiyan ülkeler arasındaki barış, dostluk ve iş birliği konusunda merkezi model ülkeler olduğunu söyledi. Obama bu ifadeyle ABD’nin Afganistan, Kafkaslar, Orta Asya ve her şeyden önce yeni şekillenen Irak ile görüldüğü kadarıyla sadece Türkiye’nin etkisini sınırlandırabileceği ve İran konusunda Türkiye’ye ihtiyacı olacağını ima etti” denildi (Seufer, 2009).

Die Zeit gazetesinin internet sayfasında yayınlanan haberde “Avrupa ’da bunu çok az kişi duydu ancak Türkiye’de Obama’nın ikinci adının Hüseyin olduğunu herkes biliyor. Bu isim burada, ABD Başkanı’nın birçok insanın kalbini kazanmasını sağlıyor. Obama, dün İstanbul’da nereye gittiyse insanlar tarafından coşkuyla karşılandı. Kamuoyu araştırmaları, Obama’nın Türkiye’de artık en tanınmış politikacı olduğunu ortaya koydu. Obama, önceden dinlerin birbirine çok yakın bir şekilde yaşadığı eski halife şehri İstanbul’da kendi tarzında bir din zirvesi düzenledi. Hiç zorlanmadan Müslümanların saygısını kazanırken aynı zamanda ülkedeki Hıristiyan ve Musevi azınlığın itibarını arttırdı” denildi (Seufer, 2009).

Der Westen isimli İnternet haber portalında ise Obama yönetiminin dış politika önceliklerine değinerek “Yeni Amerikan Başkanı böylece Türkiye’ye yaptığı

ziyaretlerin ana hedeflerinden birini belli etmiş oldu. Obama, ev sahibine ve diğer Müslüman ülkelere öncelikle kendisinin George W. Bush'dan farklı olduğunu göstermek istedi. Obama, Müslüman ülkelerle ortaklık kurmanın ABD için büyük önem teşkil ettiğini söylüyor. Amerikalıların, İslam milletvekillerinin ülkelerinin ne söyleyeceklerini dinlemek istediği belirtiliyor. Obama, Türkiye'nin Doğunun ve Batının bulunduğu bölgesel önemine değinmesi ve Türkiye'nin AB'ye alınması yönünde çağrıda bulunmasıyla milletvekillerinin kendisini alkışlamalarını garanti altına almış oldu" denildi (Güsten, 2009).

5.4. İngiliz Basını

The Guardian gazetesi internet sayfasında yayınlanan haberde, Türkiye ve ABD' nin dış politikadaki önceliklerine dikkat çekilerek "Bugün Türk ve Amerikan politikaları arasında hiç olmadığı kadar benzerlikler söz konusu. Daha önce Türk dış politikası güvenlik konuları ile meşgulken, Clinton başkanlığındaki Amerikan dış politikası İnsan hakları ve demokrasinin altını çiziyordu. ABD, dünya çapındaki imajını onarıırken Türkiye, komşuları İran ve Suriye ile gergin ilişkiler nedeniyle sorun yaşıyordu. Daha sonra Türkiye'nin gündemi AB'ye tam üyeliğe ve ona uyumlu siyasi reformlarla demokratikleşme sürecine kilitlenirken, Bush yönetimindeki Amerikan dış politikalarının öncelikleri güvenlik konusuna odaklıydı. Amerika'nın küresel imajı bu dönemde yerle bir olurken, Türkiye komşularıyla münasebetini geliştirdi ve komşularının birbirleriyle ilişkilerinde etkili bir aktör haline geldi. Bugün Amerika'nın, demokrasi, insan hakları, barış ve uluslararası meşruiyet konusundaki dış politika vizyonuyla Türkiye'ninki aynı noktada birleşiyor. Obama yönetimi çok taraflı diplomasiye geçen dış politikasını uygulamak için bölgesel müttefiklere ihtiyaç duyuyor. Obama delegasyonunun Türkiye ziyareti gösteriyor ki Başkan, Türkiye'nin Irak Kürdistan'ı ve Türkiye-Ermenistan ilişkileri gibi dış politika sorunlarıyla ilgili bazı öneriler ortaya koyacak" denildi (Aras, 2009).

Aynı gazetede yayınlanan başka bir makalede ise Obama' nın Türkiye' de gördüğü ışığı diğer Avrupa devletlerinin de fark etmesi gerektiği vurgulanırken "Fransa Cumhurbaşkanı ile Almanya Şansölyesi Avrupa'nın kapılarını sürgüleyip Türkiye'yi dışarıda bıraktılar. Obama'nın gördüğü şeyi artık onlarında fark etmesi gerek. Türkiye'nin en büyük hazinesi jeopolitik konumu ve bunu zekice kullanıyor. Cumhurbaşkanı Abdullah Gül, iki ülke arasındaki sıkıntılı tarih boyunca

Ermenistan'a bir ziyaret gerçekleştiren ilk Türk lider oldu. Ankara aynı zamanda Iraklı Kürtlerle ilişkilerini dönüştürmeye uğraşiyor. Türkiye, İsrail ile Suriye arasındaki dolaylı görüşmelerde arabuluculuk yapıyor ve Türkiye Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan Davos'taki Dünya Ekonomik Forumunda İsrail Cumhurbaşkanı Şimon Peres'e, Gazze'de İnsanları öldürdüklerini söyleyip sahneden öfkeyle ayrıldıktan sonra Filistin'in her yerinde Türk Bayrakları dalgalanmaya başladı. Washington'un İsrail-Arap barışı konusunda izlediği siyaseti gözden geçirdiği bir dönemde, Erdoğan'ın Hamas'ın barış görüşmelerinde temsil edilmesi gerektiği şeklindeki mesajı oldukça önem arz ediyor. Bu, özellikle Ankara ile yakın ilişkiler içerisinde bulunan İsrail için bir endişe kaynağı. Şayet mevcut durumun kabul edilemez olduğu konusunda Obama'nın kanaatini güçlendirebilecek bir ülke varsa oda Türkiye'dir" denildi ("Turkey", 2009).

Aynı gazetede yayınlanan başka bir yoruma göre, Obama'nın Türkiye'nin AB süreci ile ilgili olarak verdiği desteğe karşı Fransa Cumhurbaşkanı'nın söylemlerine atıfta bulunarak,"Bu bir Amerikan liderinin Avrupalıları Türkiye ile ilgili olarak ilk yönlendirmesi değil ancak bu geçmişte genellikle ters tepmişti. Eski Fransa Cumhurbaşkanı Jacques Chirac, George W. Bush Avrupalılardan Türkiye'nin 2004 yılında AB'ye girmesi için bir tarih vermelerini istediğinde "Bu biraz benim Amerika'ya Meksika ile ilişkilerini düzene sokmaları gerektiğini söylememe benzer" cevabını vermişti. Türkiye (Rusya'nın da olduğu gibi) Obama için bir öncelik taşıyor. Fakat Obama, ABD'nin İran, Irak, Afganistan ve Ortadoğu'daki dış politika hedeflerini Moskova ve Ankara'nın yardımı olmaksızın gerçekleştiremeyeceğinin farkındadır. Tahran, Hamas ve Suriye ile iletişim içinde olan Türkiye, bölgede önemli bir aktör haline geldi. Obama'nın Bush döneminde gerilen ABD-Türkiye ilişkilerini normalleştirilmesi gerekiyor. Obama şayet Türkiye'ye sırf –AB süreci çöktüğünde-Batıya öfkeyle yüz çevireceğini bildiği için el uzattıysa bu bir trajedi olur" denildi (Barysch, 2009).

The Independent gazetesinde yayınlanan makalede, Türkiye'nin AB üyeliğindeki önemine dikkat çekilerek "Obama'nın Türkiye'nin Avrupa ailesine katılması arzusuna prensipte vurgu yapması doğrudur. Türkiye'nin üyeliğinin Avrupa ve Müslüman dünyası arasındaki ilişkilere çok büyük bir etkisi olacaktır. AB'nin bir Beyaz ve Hıristiyan kulübü görüntüsü tek vuruşta serbest ticaret yapan

demokrasiler ittifakına dönüşecektir.(...) Obama, Ankara'nın AB başvurusuna Washington'un tam desteğini verirken biraz incitici davranmış olabilir. Ancak birşeyden asla şüphemiz olmamalıdır; yüzüne kapı çarpılmış bir Türkiye, yalnız Avrupa'nın çıkarına değildir"denildi ("The E. U", 2009).

The Times gazetesinde yayınlanan haberde, "Selefi gibi Obama da, Türkiye'nin AB'ye diğer komşu ülkeler gibi, birliğe katılmaya hakkı olduğunu ve gerekli reformları kanunlaştırdığı takdirde üye yapılması gerektiğini düşünmekte haklı. Dahası, bu görüşünü belirtmeye de her bakımdan hakkı var. Eğer bu, Sarkozy'nin hoşuna gitmiyorsa ki, öyle görünüyor, Fransız lider bu hoşnutsuzlukla yaşamaya mecbur. Sarkozy, Türkiye'nin durdurulan üyelik görüşmelerinin tekrar başlamasının, AB üyesi ülkelerin alacağı karara bağlı olduğunu söylerken teknik olarak haklı. Ancak ABD'nin, bu hayati tartışmada söz hakkı olmadığını söylemesi yanlış ve açıkçası aşağılayıcı" denilerek Türkiye'nin AB üyeliği sürecine ABD tarafından verilen desteğin önemli olduğu ve dikkate alınması gerektiği vurgulandı ("Europe's Choice", 2009).

5.5. Ortadoğu Ve Arap Basını

Lübnan'da İngilizce olarak yayınlanan The Daily Star gazetesinin internet sayfasında yer alan yorumda Türkiye'nin bölgesel güç olarak konumuna dikkat çekilerek "ABD Başkanı Barack Obama Türkiye'yi Müslüman âlemine açılan sembolik ve önemli bir giriş noktası olarak seçti. Bu durumdan hepimiz gereken dersleri çıkarmalıyız. Obama'nın Başkan olduktan sonra Kanada'nın ardından iki yanlı bu ikinci ziyareti onu bu hafta Ankara'ya götürdü ve pek çok konuyu gündemine taşıdı; Washington'un teröre karşı savaşının ikinci kısmında bir ortak olarak Türkiye; Avrupa'nın bir parçası olarak Türkiye; Amerika ile aralarında karşılıklı saygı ve çıkar ilişkisi kurulması gereken İslam dünyasının önde gelen ve etkili bir ülkesi olarak Türkiye ve bölgesel olarak İsrail-Filistin meselesinde iki devletli bir çözüm için girişilen mücadelede kolaylaştırıcı bir Türkiye.(...) Politikacılarımıza sesleniyorum; Bu gelişmeler gözden kaçmamalıdır. Ortadoğu'da esen bu yeni rüzgârdan faydalanabilmeye dair çok kıymetli bir fırsat önümüzde duruyor. Cumhurbaşkanı Mişel Süleyman bu ayın sonunda Türkiye'ye ziyarette bulunacak; kendisi ve politika danışmanları yeni bölgesel haritayı muazzam bir özen ve dikkatle okumalıdır" şeklinde yorumlandı ("Lebanon", 2009).

Aynı gazetede yayınlanan başka bir makalede ise “Başkan Barack Obama, pazartesi günü Türkiye’ye gittiğinde, Müslüman dünyaya güçlü bir biçimde hitap etme konusunda bir adım daha attı. Bazı yorumcular kendisini bunu yapmaması için uyarıyordu. Yanıldıklarına inanıyorum. Yapılması gereken şey bu ve Obama da bunu yapıyor. Din çatışmaların sebebi olmasa bile çözümün odağındadır. Obama, Batılı ve İslami değerlerin ortaklıklarını vurgulayabilir. Başkan şayet, ABD Özgürlük Bildirisindeki değerlere, Anayasaya ve insan haklarına; Müslümanlar da İslami prensiplere bağlı kalırlarsa çok daha az konuda karşı geleceğimizi ve birçok alanda ortak noktalar bulabileceğimiz söylenebilir”denilerek Obama’nın İslamiyet vurgusuna atıfta bulunuldu (Abdulrauf, 2009).

Suudi Arabistan’da yayınlanan Arab News gazetesinde yayınlanan haberde Barack Obama’nın dengeleri etkileyebilecek bir lider olduğundan yola çıkılarak “Obama ’nın görüşünü açıkça ifade ettiği ortada. Umarız ki Obama, İsrail’in yeni hükümetini de barış görüşmelerine yeniden başlamak için ikna etmek amacıyla ABD’nin gücünü ve nüfusunu benzer bir şekilde kullanır. Bu hususta Obama’dan, reel bir politik davranış bağlamında kuşku duyanlar var. NATO zirvesinde Obama Ankara’yı Danimarka Başbakanı Anders Fogh Rasmussen’in İttifakın yeni genel sekreteri olarak atanmasına muhalefetini geri çekmesi için ikna etti. Erdoğan hükümeti, Rasmussen’in Peygamberi karalayan karikatürlerin yayımlanmasına destek vermesi nedeniyle protesto etti. Bu durumda Obama’nın Türkiye’nin AB üyeliğine açık desteği, pazarlığın diğer yönü mü?” şeklinde yorumlandı (“U.S Rebuilding”, 2009).

Aynı gazetede yayınlanan bir diğer haberde ise Obama ’nın Türkiye ziyareti, Avrupa turuna damgasını vurdu. Türkiye’nin AB üyeliğine desteği ise Avrupalı müttefiklerini rahatsız etti. Füze kalkanı programını sürdürmeye kararlılığı Rusları öfkeliendirdi ancak İran’a müzakerelerde bulunma ve geçmişteki sorunları bir kenara bırakma çağrısı güven vericiydi. Arap-İsrail meselesine son vermek için iki devletli bir çözümün bulunmasında aktif olarak çalışma sözü vermesi Filistinlileri rahatlatı. Obama’nın değişim vaadi gerçek ya da öyle görünüyor. Ancak Müslüman dünyasında Amerika’nın algılanışına ilişkin olarak jestler ve konuşmalardan çok daha fazla şey yapmak gerekecek. Sekiz yıllık Bush politikalarının Müslüman dünya ile

ABD arasındaki ilişkilere verdiği hasarı tamir etmek için vaatler vermek ve harekete geçmek gerekecektir'' denildi (Sharif, 2009).

6. BAŞBAKAN ERDOĞAN'IN ABD ZİYARETLERİ

6.1. Başbakan Erdoğan'ın 1. ABD Ziyareti (07 Aralık 2009)

ABD Başkanı Barack Obama'nın Türkiye ziyaretinin ardından bu kez Başbakan Recep Tayyip Erdoğan ABD'ye davet edildi. Davet tarihinin 29 Ekim'e denk gelmesi nedeni ile ziyaret 7 Aralık tarihine ertelenmişti.

Beyaz Saray'a Amerika'ya özgü güvenlik önlemlerine benzer iki limuzinle gelen Başbakan Erdoğan, Obama'nın özel temsilcisi tarafından karşılandı. Başbakan Recep Tayyip Erdoğan ile ABD Başkanı Barack Obama'nın planlanandan yaklaşık bir saat uzun süren görüşmesinde model ortaklıktan İran'ın nükleer programına, terörle mücadeleden Afganistan'a kadar birçok kritik konu ele alındı (Güranlı, 2009).

Görüşmenin öncelikli konusu terörle mücadeleydi. Başkan Obama Küresel Terörizme karşı ortak işbirliğine vurgu yaparken, PKK'nın da El-Kaide gibi terör örgütü olduğunu ve Türkiye'nin terörle mücadele konusunda ABD desteğinin süreceğini belirtti. Kürt açılımına da destek veren Obama, benzeri çalışmaların Irak içinde model olabileceğinin altını çizdi. Başbakan Erdoğan ise ABD'nin desteğini önemsediklerini ve anlık istihbarat paylaşımından duyulan memnuniyetini dile getirerek ABD'den teknik destek konusunda da yardım beklediklerini söyledi.

Nükleer Silahlarla mücadele çalışması kapsamında Türkiye'nin İran arabuluculuğuna destek veren Obama, "Çabalarınızı önemsiyoruz" mesajı verdi.

Türkiye ve Ermenistan arasında imzalanan protokolün bir an önce TBMM'den geçirilmesi gerektiğini belirten Obama, ABD Kongresi'nde daha önce pek çok kez gündeme gelen ve son anda engellenen sözde Ermeni soykırımını tanıma karar tasarısına değinerek "eğer protokoller onaylanmazsa ABD Kongresi'nde tasarımı durdurmak çok zor olur" mesajı verdi. Başbakan Erdoğan ise çözümün anahtarı olarak Ermenistan ve Azerbaycan arasındaki Yukarı Karabağ meselesini işaret etti ve bu konuda TBMM'nin karar verebileceğini, kendi partisinin milletvekillerinin pek çoğunun da Karabağ sorunu çözülmeden protokollerin uygulanmasına sıcak bakmadıklarını söyledi. Erdoğan, "Tasarımı bugünkü konjonktürde TBMM onayına sunarsak, geçmez. İkinci bir 1 Mart tezkeresi sıkıntısı

çıkabilir” mesajı verdi. Ayrıca Obama’nın Türkiye ziyaretinde de belirttiği üzere Heybeliada Ruhban Okulu’nun tekrar açılması isteğini yineledi (Gürcanlı, 2009).

Afganistan konusunda ise Türkiye’nin pozisyonu değerlendirildi ve Türkiye’nin Afganistan’da katkısının ancak askerlerin eğitimi ile sınırlı olabileceğinin kesin ve net bir şekilde altını çizdi.

Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı internet sitesinde ise görüşmeye ilişkin olarak “Beyaz Saray’da heyetler arası ve baş başa yapılan görüşmelerde, “Model Ortaklık” kavramına işlerlik kazandırılması ve iki ülke arasındaki ilişkilerin önümüzdeki dönemdeki seyri ile iki ülkenin ortak gündemini oluşturan bölgesel ve uluslararası konular ele alınmıştır. Görüşmelerde ayrıca, Türkiye-ABD işbirliğinin ekonomik, ticari ve yatırım boyutlarının siyasi, askeri ve güvenlik ilişkilerimize paralel bir düzeye çıkarılması için atılacak adımlar üzerinde durulmuştur. Bu çerçevede, Ekonomik ve Ticari Stratejik İşbirliği Çerçevesi (ETSİÇ) adlı yeni bir mekanizma kurulmuş olup, ekonomik ve ticari ilişkilerimizin geliştirilmesinde en üst düzeyde koordinasyonun sağlanması amacıyla ABD’nin görevlendirdiği Ticaret Bakanı ve Ticaret Özel Temsilcisine karşılık Başbakan Yardımcısı ve Devlet Bakanı Sayın Ali Babacan ile Devlet Bakanı Sayın Zafer Çağlayan’ın görevlendirildikleri tarafımızdan açıklanmıştır.” denildi (Dışişleri, 2009).

Obama-Erdoğan görüşmesinde, Türkiye ile İsrail arasında son dönemdeki gerginlik de gündeme geldi. ABD Başkanı, bu gerginlik nedeniyle Türkiye’de Yahudi düşmanlığının artmasından endişe duyduklarını yine diplomatik bir dille ifade etti. Başbakan Erdoğan ise Türkiye’nin İsrail’den sürekli “farklı mesajlar” aldığına dikkat çekti. “İsrail’deki kabine üyelerinin bir kısmı benim hakkımda tarafsızlığını yitirmiş derken, diğer bölümü Suriye ile İsrail arasındaki barış görüşmelerine yeniden arabuluculuk yapmamızı istiyor. Sürekli çelişkili mesajlar alıyoruz” dedi (Gürcanlı, 2009).

İkili görüşmenin ardından Başbakan Erdoğan John Hopkins Üniversitesi’nde “21. Yüzyılda Diplomasi Yoluyla Barışın Tesisi”, Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı’nın (SETA) Washington Temsilciliği’nin açılışı vesilesiyle bu kuruluşta “Dünya Politikasında Türkiye” ve German Marshall Fund’da “Türkiye-ABD İlişkileri: Model Ortaklık” başlıklı birer konuşma yaptı.

John Hopkins üniversitesinde yaptığı konuşmada Başbakan Erdoğan, ABD'nin yaşadığı 11 Eylül ve Pearl Harbor saldırılarına işaret ederek, Türkiye'nin 30 yıldır fazlasıyla enerji ve kaynaklarını Kuzey Irak'tan gelen terörist saldırılara harcadığını hatırlattı ve "Amerikan halkının bu konudaki hislerini çok iyi anlıyor ve paylaşıyoruz" dedi. Erdoğan, "Türkiye, risklerin, tehditlerin olduğu bir coğrafyada bulunuyor. Bu risk ve tehditlere rağmen Türkiye bölgede, demokratik, laik, sosyal bir ülke olma ayrıcalığını yaşıyor" diye konuştu. Başbakan Erdoğan, Orta Doğu'nun klasik bir bakışla anlaşılamayacağını, ittifaklar, düşmanlar, tehditler ve sınırların değişebileceğini belirterek, bu bakımdan Türkiye'nin aktif ve esnek bir politika yürütmek zorunda olduğuna işaret etti.

Erdoğan, iki yakın müttefik ve ortak olarak Türk-Amerikan ilişkilerinin derinleşerek, sürdürüldüğünü belirtti. Erdoğan, ABD Başkanı Barack Obama'nın Ocak 2009'da göreve gelmesiyle ilişkilerin ivme kazandığını, iki ay sonra ABD Dışişleri Bakanı Hillary Clinton'ın, Türkiye'yi ziyaret ettiğini ve Obama'nın ilk denizaşırı ikili resmi ziyaretini Türkiye'ye yapmasının son derece anlamlı olduğunu söyledi. Obama'nın, stratejik ortaklık sürecini model ortaklığa taşıdığını hatırlatan Erdoğan, iki ülkenin çok geniş yelpazeye yayılan konularda işbirliği yaptığını, şimdi model ortaklığın içini doldurmanın zamanının geldiğini kaydetti. Bu çerçevede ABD'nin iki üst düzey yetkilisiyle Türkiye'nin iki yetkilisinin ekonomik, teknik, bilim, sanat, askeri, siyasi alanda ilişkileri zenginleştireceğini kaydetti.

Obama'nın, 1915 olaylarına ilişkin Ermeni iddialarına dair görüşlerinin değişmediği yönündeki açıklamasını nasıl değerlendirdiği sorulan Erdoğan, Ermeni muhatabına mektup yazıp ortak tarih komisyonu kurmayı, arşivleri açmayı teklif ettiğini hatırlattı. Erdoğan, "Lobi çalışmalarıyla (Ben, böyle düşünüyorum) demekle olmaz. Benim ecdadım soykırım yapmamıştır, yapmaz" dedi. Tehcir konusunda açık ve net belgeler olduğunu belirten Erdoğan, o zamanki yönetimin verdiği kararlar çerçevesinde tehcir sırasında güvenlik önlemleri alındığını ve söz konusu belgeleri bizzat gördüğünü söyledi. Erdoğan, iddiaların hangi delile dayandırıldığını anlamının mümkün olmadığını vurguladı.

Erdoğan'ın Washington ziyaretinde en dikkat çekici yönler ve muhtemel sonuçları ise şu şekilde özetlenebilir. Öncelikle eski dönemlere göre, liderlerin görüşme gündeminde ikili ilişkilerden çok bölgesel ve küresel sorunlar daha fazla yer

tutuyor. İnan'ın nükleer faaliyetleri gibi tüm uluslararası toplumu yakından ilgilendiren bir kriz konusunda liderler baş başa uzun bir görüşme yapıyorlar. Afganistan'a asker gönderilmesi, terörle mücadele ve Kafkaslarda istikrar arayışları ile Irak'ın geleceğinde iki ülkenin işbirliği imkânları konuşuluyor. Obama, ABD'nin uluslararası sistemdeki hegemonik konumunu Neo-Con'lar gibi Amerika'nın devasa savaş gücünü kullanarak değil, bölgesel ortaklıkları geliştirerek yeni yöntemlerle sürdürmek istiyor. Bu nedenle, güvenlik kaygıları ve tehdit algılamasına dayalı bir "stratejik ortaklık" kavramı yerine, karşılıklı çıkarları her düzeyde senkronize etmeyi amaçlayan "model ortaklık" yöntemini kullanmayı deniyor. Bu yaklaşım, Obama'nın dış politikada dayatmacı değil, müzakereye ve iknaya dayalı bir strateji benimsediğini de gösteriyor. Erdoğan'ın Washington ziyareti şüphesiz yalnızca ikili ilişkileri ilgilendirmiyor. Türkiye'nin son yıllarda dış politikada attığı adımlar tüm dünyada olduğu gibi Washington'daki etkili stratejik düşünce kuruluşları, medya ve akademik çevrelerce de ilgiyle izleniyor. ABD'de yıllık olarak düzenlenen Ortadoğu Çalışmaları Konferansı (MESA) ve diğer uluslararası ilişkiler toplantılarında (ISA ve APSA gibi) Türkiye en çok tartışılan konular arasında yer alıyor. Bazı gözlemciler kasıtlı veya kasıtsız Türkiye'nin giderek batıdan uzaklaştığını ve eksen değiştirerek doğuya (İşlam dünyasına) kaydığını iddia ediyorlar. Erdoğan'ın İsrail'le restleşmesi ve son İnan ziyareti bu iddialara somut içerik de kazandırıyor. Başbakan'ın ABD ziyaretinde önemli bazı TV kanallarına mülakat vermesi ve Think-Tank kuruluşlarında konuşması, Türkiye aleyhine son aylarda giderek artan bu tür eleştirilere birinci elden cevap verme imkânı da sundu. Ayrıca bu ziyaret Türkiye'nin i politikasındaki tartışmalar ve geleceğe ilişkin spekülasyonlar için de önem taşıyor. Obama'nın, iki ülkenin güvenlik alanında var olan işbirliği ve taahhütlerinin devam edeceğinin altını çizmesi, PKK'nın tasfiyesi konusunda ABD'nin ve dolayısıyla Irak'ın işbirliği ve desteğinin artacağının işareti sayılabilir. Açılım sürecinin dış ayağı böylece garanti altına alınmış oluyor (Akgün, 2009).

6.2. Başbakan Erdoğan'ın 2. ABD Ziyareti (Nükleer Güvenlik Zirvesi-13.04.2010)

Başbakan Erdoğan bu kez Washington'da düzenlenen Nükleer Güvenlik Zirvesi için Amerika'ya gitti. Daha önce 21.09.2009 tarihinde G-20 zirvesi ve BM

Genel Kurulu toplantısı için ABD’de gerçekleştirdiği ziyarette baş başa görüşme yapmayan iki lider bu ziyarette yaklaşık 45 dakika görüştüler.

Aslında bu ziyaretten önce tam da Türkiye-Ermenistan ilişkileri normalleşme sürecine girmişken ABD Temsilciler Meclisi Dış İlişkiler Komitesi’nde, Ermeni iddialarını içeren tasarının kabul edilmesiyle Türkiye-ABD arasındaki ilişkiler gerilmiş ve Türkiye, Washington Büyükelçisi Namık Tan’ı istişarelerde bulunmak üzere Ankara’ya geri çağırılmıştı. O saatlerde Başbakanlık Basın Merkezinin internet sitesinde yayımlanan Hükümet açıklamasında, Türkiye’nin, ABD Temsilciler Meclisi Dış İlişkiler Komitesi tarafından, 1915 yılı olaylarına ilişkin Ermeni iddialarını içeren tasarının kabul edilmesinin üzüntüyle karşılandığı ifade edilmişti. Bu açıklamanın tam da 24 Nisan Başkanlık konuşması öncesi gerçekleşmesi de Başkan Obama’nın konuşmasında “Soykırım” kelimesini kullanıp kullanmayacağı konusundaki tartışmaları alevlendirirken, Hükümet sözcüsü Cemil Çiçek ise Başbakan Erdoğan’ın, ABD ziyaretini ertelleyip ertelemeyeceği değerlendirilecek demişti.

Bir gazetecinin Cuma namazı çıkışında Başbakan Erdoğan’a ABD’ye gidip gitmeyeceğini sorması üzerine Erdoğan “Değerlendirmelerimizi arkadaşlarımızla yaptık. ABD’ye olan seyahatimizi Uluslararası bir seyahat, bildiğiniz gibi nükleer silahların yayılmasının önlemesiyle alakalı. Yaklaşık 5-6 ay önce, aldığım daveti bu vesileyle gerçekleştirmiş olacağız. Davete gitmeden önce de dün söylediğim gibi büyükelçimizi de ABD’ye önümüzdeki hafta içinde göndereceğiz” demişti.

Erdoğan, “İki ülke arasında kriz aşıldı diyebilir miyiz?” sorusu üzerine, “Konuyla ilgili daha önce de Dışişleri Bakanımın, ABD Dışişleri Bakanı ile görüşmesi oldu. Bu konuda bazı olumlu gelişmeler var. Temenni ederim ki bu olumlu gelişmeler Nisan ayında da aynı şekilde devam eder” dedi. “Obama ile görüşecek misiniz?” sorusu üzerine de Erdoğan, “Görüşeceğimiz çok şey var, tabii görüşeceğiz. Buraya gelecek olan 40’ı aşkın ülkenin devlet başkanları, hükümet başkanları var. Bunların bir kısmıyla benim görüşmelerim olacak, bir kısmıyla Dışişleri Bakanımın görüşmeleri olacak. Bu görüşmeler sadece bir basit misafir ağırlama olayı değildir. Bunlar bizim için önemli fırsatlardır. Biz bu

ziyaretleri de en güzel, en ideal şekilde her gidişimizde değerlendiririz” şeklinde konuşmuştu (“Ve Erdoğan”, 2010).

Washington’da düzenlenen Nükleer Zirve, Türkiye için çok önemli bir buluşmaya ev sahipliği yaptı. Başbakan Recep Tayyip Erdoğan, Ermenistan Cumhurbaşkanı Serj Sarkisyan ile buluştu. Erdoğan, Türkiye’nin aylardır değişmeyen ve istikrarlı politikasını bir kez daha Ermeni tarafına ilettiler. Erdoğan Ermenistan’la imzalanan protokollerin şu an Türkiye Büyük Millet Meclisi’nden geçmesinin zor olduğunu ifade etti. Başbakan Erdoğan CNN televizyonuna vermiş olduğu demeçte, Başkan Barack Obama’nın 24 Nisan’da Ermenilerin istediği ifadeyi kullanıp kullanmayacağı yolundaki soruya "Benim umudum kullanmayacağı yönünde, çünkü bugüne kadar hiçbir Amerikan lideri bu kelimeyi kullanmadı. İnanıyorum Obama’da kullanmayacak" cevabını verdi. Amerika Birleşik Devletleri Başkanı Barack Obama ise, iki tarafa da ilişkilerin normalleştirilmesi sürecinin ilerletilmesi çağrısında bulundu (“Obama”, 2010).

Başbakan Erdoğan’ın ABD Başkanı Barack Obama ile baş başa yaptığı görüşme ile ilgili herhangi bir basın açıklaması yapılmazken Hürriyet gazetesinin internet sitesinde yayınlanan haberde Başbakan Recep Tayyip Erdoğan ile ABD Başkanı Barack Obama arasındaki görüşmenin çok samimi bir havada geçtiği, Ermenistan ve İran başta olmak üzere birçok konunun ele alındığı ayrıca Başbakan Erdoğan’ın, Obama’ya İran’ın nükleer programı konusundaki görüşlerini de ilettiler, Obama da Türkiye’nin diplomasi ve barışa yönelik çalışmalarını takdirle izlediklerini ancak çözüme ulaşmak ve ilerleme kaydetmek için bu konuda Türkiye’nin devrede kalarak girişim ve çabalarını, yapıcı katkısını sürdürmesini istediği belirtildi (“ABD’de”, 2010).

7. TÜRK-AMERİKAN İLİŞKİLERİNİN GELECEĞİ

7.1. Güvenlik

7.1.1. Afganistan Sorunu ve Türk-ABD İlişkilerine Etkisi

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan itibaren Türk dış politikasında önemli bir yer tutan Afganistan, Soğuk Savaş dönemi içinde, geri plana itildi. Soğuk Savaş'ın bitmesinin ardından Türkiye, Orta Asya Türk Cumhuriyetlerine yönelik siyasî hamlelerde bulunmaya başladı. Bu kapsamda Afganistan, Türk dış politikasında yeni yerini aldı. Fakat ülkede yaşanan iç savaşlar ve Taliban rejiminin iktidara gelişi ile Afganistan'ın Türk dış politikasındaki önemi yeniden azaldı. Türkiye'nin bölgedeki rolü, Taliban rejiminin yıkılması ve Afganistan'a düzenlenen "Sürekli Özgürlük Operasyonu" ile beraber yeniden önem kazandı.

Afganistan'da ABD liderliğinde sürdürülen savaş dokuz yıldır sürmektedir. Bununla birlikte Taliban ve El Kaide'ye karşı başlatılan savaşta henüz somut bir başarı elde edilememiştir. Hatta 2009 yılından itibaren Taliban'ın Afganistan'ın kuzey bölgelerinde yeniden güçlendiği görülmektedir. 2009 yılında savaş Pakistan'a da sıçramıştır. Taliban, El Kaide terör örgütü ile ortak hareket ederek Pakistan–Afganistan sınırında bulunan Güney Veziristan bölgesinde eylemler gerçekleştirmeye başlamıştır. ABD'nin Afganistan'da dokuz yıldır herhangi somut bir başarı elde edememiş olması ve savaşın Pakistan'a genişlemesi ABD'yi bölgede yeni bir strateji belirlemeye itmiştir (Çiftçi, 2009).

Türk Kamuoyu ise Taliban'a hiçbir sempati beslememesine karşın, ABD'nin Afganistan'ı işgaline büyük tepki göstermiştir. Halkın yaklaşık üçte ikisi bölgedeki ABD askeri operasyonlarına ve ABD kuvvetlerinin Türk askeri tesislerini de kullanması da dahil olmak üzere ABD operasyonuna destek verilmesine karşı çıkmıştır. Kamuoyunun aksi görüşüne rağmen Türk Hükümeti, Afgan operasyonunda Birleşik Devletler'e yardım etmeyi kabul etmiş ancak Türkiye, 2006 da NATO'nun Kabil dışındaki operasyonlar için asker gönderme çağrısını reddetmiştir.

Başkan Obama, 1 Aralık 2009 tarihinde West Point Askeri Akademisi'nde yeni Afganistan stratejisini açıkladı. Bu strateji kapsamında; "Taliban milislerine

karşı ile daha geniş çaplı bir savaş başlatıldı ve Taliban'ın Karzai hükümetini ele geçirmesinin önüne geçilmesi hedeflendi. Afganistan, Taliban güçleri ve El Kaide milisleri için güvenli bir sığınaktır, bu nedenle terörist grupların ABD ve müttefiklerini vurabilecekleri bu sığınaklara erişimlerinin önünün kesilmesi gerekmektedir. Bu sığınakların tespit edilmesi ve ortadan kaldırılması için Afgan askerleriyle ortak hareket edilmesi faydalı olacaktır. Bunun için de kurulmakta olan eğitilmiş bir Afgan ordusuyla bölgede birlikte savaşılacaktır. Afgan güvenlik kuvvetleri kendi ülkelerinin güvenliği konusunda inisiyatif almaya başladıkça gayretlerini devam ettirebilmeleri için onlara yardım ve danışmanlık hizmeti verecek bir birim kurulacaktır. Bu ortaklığın gerçekleşmesinin ardından, 2011 yazında güvenlik Afgan ordusuna teslim edilerek ABD ve NATO güçlerinin bölgeden çekilmeye başlanması planlanmaktadır.” denilmektedir (“Key Points”, 2009).

Türkiye'nin, yeni açıklanan strateji çerçevesindeki çağrıya, operasyona fiilen katılacak asker göndermesi ve buna paralel görev sahası ve tanımında esneklik yapması hariç, olumlu cevap verebileceği değerlendirilmektedir. Stratejide önemli olan konuların başında Afgan Güvenlik Güçlerinin kapasitesinin artırılması olduğuna göre, halen bu yönde devam ettirdiği katkısını çoğaltarak, Afgan Ordusu'nun eğitim ve organizasyonuna daha fazla katılabileceği düşünülmektedir. Ayrıca ekonomik katkısını, altyapı çalışmalarını, lojistik ve istihkâm desteğini arttırabileceği yönünde bir yaklaşımda bulunabileceği de beklenmektedir. Bu maksatla daha fazla asker ve diğer personeli görevlendirmesi ve göndermesi de mümkündür. Ancak Taliban ile doğrudan bir çatışmaya girecek takviye ve yaklaşımlardan uzak duracağı, bugüne kadar olduğu gibi bu konuya bundan sonra da aynı hassasiyeti göstereceği değerlendirilmektedir. Türkiye'nin bu şekilde davranışta bulunmasının beklenmesinin sebebi, Afganistan ve onun halkı ile olan olumlu ilişkilerinden kaynaklanmaktadır. Gerek Türk Milleti, gerekse Afgan halkı birbirlerine karşı sempati, sevgi ve güven duyguları içinde olmuştur. Bu durum özellikle Türkiye'nin Kurtuluş Savaşı döneminde güçlenmiş ve bugüne kadar devam etmiştir. Atatürk'ün o zamanki sıkışık dönemde dahi Afganistan'a olan ilgisi ve onlara olan yardımı önemsenecek bir davranıştır. Afganistan'da diğer ülkelerin askerleri tedirgin bir davranış biçimi sergilerken, Türk askeri Afgan halkının sevgisine ve güvenine muhatap olmakta, kahvehanede dahi oturup onlarla sohbet etmekte ve yardımcı olmaya çalışmaktadır. Taliban'ın da Afgan halkının bir parçası

olduğu unutulmamalıdır. Ona karşı yürütülecek fiili bir mücadelenin, Türkiye'nin Afgan halkı nezdinde ki sempatisini ve güven duygusunu yok edebileceği dikkate alınmalıdır. Bunu, Müslümanlarla yapılacak mücadelenin olumsuz etkileri olarak değil, Afgan halkının bir bölümü ile yapılacak mücadelenin olumsuz etkileri olarak nitelendirmek daha doğru olacaktır. Aksi takdirde Afganistan'daki çatışmanın, bir Müslüman-Hıristiyan çatışması şeklinde algılanmasına sebep olunur. Ayrıca Türkiye'nin PKK terörü ile mücadelesine fiili katkıda bulunmayan ABD ve NATO'nun, Türk askerinin operasyona fiilen katılması yönündeki beklentisini, bu konuyu da vurgulayarak kabul etmemenin de anlamlı bir davranış biçimi olacağı kıymetlendirilmektedir (Kuloğlu, 2010).

Türkiye İstanbul ve Londra'daki zirvelerden sonra şekillenen yeniden entegrasyon (Reintegration), uzlaşma (Reconciliation) ve yeniden inşa (Reconstruction) stratejisinin önemli destekçilerindedir. Bu stratejinin başarısı bölge ülkelerinin tam desteğini gerektirmektedir. Hindistan Taliban sonrası Afganistan ile çok yakın ilişkiler kurmuş bir ülkedir ve stratejinin uygulanması halinde Afganistan'da yeniden Taliban döneminde olduğu gibi Pakistan'ın etkisinin artacağını düşünmektedir. Pakistan İstanbul ve Londra Zirvelerinde ortaya konan planı desteklediğini açıklamakta ancak bazı ülkeler tarafından Taliban'a destek vermekle suçlanmaktadır. Pakistan'ın Afganistan ile olan sınırını kontrol edebilmesi çok zordur. Açıktır ki bu konuda daha fazla desteğe ihtiyaç duymaktadır. Pakistan'da sel felaketi sonrası yaşanan kriz ve oluşan otorite yetersizliği müttefik güçlere yönelik saldırıların artmasına yol açmıştır. NATO güçleri Afganistan'da zor bir sınav vermektedir. Türkiye Afganistan'daki askeri varlığını ülkedeki yumuşak gücüne yaptığı vurgu ile birlikte düşünmektedir. Eğitim, sağlık ve alt yapı alanların da yaptıklarıyla halkın sevgisini kazanan Türkiye, Pakistan ile yakın ilişkileriyle de Afganistan'daki sürece en fazla katkıda bulunacak konumdaki ülkedir. Bu nedenle Türkiye'nin NATO içerisindeki konumu Soğuk Savaş döneminde Sovyet tehdidine karşı kalkan ülke durumundayken, şimdi terörle mücadele başta olmak üzere Afganistan gibi zor coğrafyalarda etkin katkıda bulunan ülkeye dönüşmüştür (Kasım, 2010).

Sonuç olarak Birleşik Devletler Başkanı Obama, Türkiye'nin Afganistan'da yaptıklarını takdir etmekle birlikte, NATO müttefiki olarak vermiş olduğu bu

destekte deneyimli Türk ordusunu muharip güç anlamında da kullanmak istemektedir. Ancak “komşularla sıfır sorun politikası” izlenmekte olan Türkiye uluslararası çatışmalar veya ihtilaflarda doğrudan yer almak istememektedir. Bu bağlamda Başbakan Erdoğan, Obama ile görüşmesinde Afganistan’a Türkiye’nin muharip güç göndermeyeceğini belirterek tavrını ortaya koymuştur. Bunun Türk dış politikasındaki tanımı her ülkeye eşit mesafe yaklaşımıdır. Fakat Türkiye’nin bu tavrı Afganistan sorununa hiç dahil olmayacağı anlamına gelmemektedir. Türkiye, Afro–Avrasya bölgesinin tam ortasında geniş bir ülkedir ve çok yönlü bölgesel sorunların da içinde yer almaktadır. Türkiye, bu sorunları özele indirgemek yerine hepsini bir bütün olarak çözme stratejisi gütmektedir. Türk dış politikası da uluslararası kriz dönemlerinde Türkiye’nin çıkarları doğrultusunda her yerde etkin olabilmesini öngörmektedir. Bunun dışında Afganistan ile Türkiye tarihi ve kültürel bağlara sahiptir. Türkiye bu nedenlerden dolayı Afganistan’ın iyileştirilmesi konusunda sorumluluk üstlenmeyi tercih etmiştir (Yeşilada, 2010).

7.1.2. Irak Sorunu ve Bölücü Terörle Mücadele

ABD’nin Irak’a 2003 yılında başlattığı askeri müdahalesinin üzerinden 7 yıl geçmesine rağmen demokrasi ve istikrar adına yapılan bu müdahale bölgeyi istikrardan çok bir çatışma alanına dönüştürmüştür. ABD’nin başarısı veya başarısızlığı tartışılırken müdahaleyi bu anlamda tek yönlü incelemek sonuçlarını anlamamızı daha da güçleştirmektedir. Bu müdahalenin amacı sadece kitle imha silahlarının yok edilmesi ya da terörle mücadele olmadığı için bu açıdan bakıldığında ABD’nin başarısına ya da başarısızlığına kolayca karar verilememektedir. Neticede, sözde demokrasi adına yapılan müdahale sonucu Irak’ta bir diktatör devrildi, ancak bu Irak’ın demokratikleşmesine yetmedi. Saddam’ın yerine birçok etnik ve mezhepsel diktatörler geldi. Bugün Irak’ta nüfusun 8 milyonu acil yardıma muhtaç durumda. Çocukların %92’si öğrenme, %28’i beslenme sorunları yaşıyor. ABD askerlerinin şehirlerden çekilmesi ile oluşacak boşluk ve kurumsal anlamda yaşanacak kargaşa da bunlara eklenecek sorunlardan sadece bir kaçı. ABD’nin 2003 yılında ülkeyi hızlı bir şekilde işgal etmesi ciddi sarsıntılar oluşturduğu gibi başlayan hızlı bir çekilme de ülkede dönüşü olmayan daha ciddi sorunlara ve kayıplara sebebiyet verecektir (Manavoğulları, 2009).

“Irak’ı özgürlüğüne kavuşturan” ABD, 15 Ağustos 2010 tarihi itibarıyla planlanan takvimden önce son muharip askerlerini de Irak’tan çekti. Irak’ta bugün itibarıyla sayısı 10 bin civarında olan muharebe destek birlikleri de Ağustos sonunda ayrılacaklar. Eylül 2010 itibarıyla Irak’ta Irak askerlerini eğitmek maksadıyla görevli ve çeşitli ABD birimlerini korumakla görevli 50 bin ABD askeri kalacak. Bunların da 2011 yılı sonunda ülkeyi terk edeceği ileri sürülmektedir. Son muharip Amerikan askerleri ayrılmadan önce nasıl ki başta Bağdat olmak üzere büyük kentlerde bomba yüklü araçlarla terör-saldırı faaliyetleri var idiyse, bu son kuvvetin ayrılmasından iki gün sonra da aynı vahşet devam etti. 17 Ağustos 2010 sabahı Bağdat’ta, 11. Tümen Karargâhı önünde yüzlerce kişinin Irak güvenlik güçlerine katılmak için müracaat ettiği bir sırada canlı bombanın sebebiyet verdiği patlama sonucunda ilk belirlemelere göre 59 kişi öldü, 100’den fazla insan yaralandı. Oysa bir önceki hafta ABD başkan Yardımcısı Jo Biden, “Amerikan askerleri çekilince bu tip saldırıların olmayacağı” garantisini vermişti. Ancak, bir önceki ay da Irak’ta bu ve bomba yüklü araçların patlatılmasıyla 535 kişi öldüğü gibi, bugün de şiddet hızını artırarak sürdürmektedir (Yavuz, 2009).

Obama, Irak için geri çekilme hesaplarından savaş alanındaki şartların değişim göstermesine rağmen vazgeçmedi. Seçim kampanyasında 16 ay içinde Irak’tan geri çekilme sözü verdi. Ancak göreve geldikten sonra bu süreyi Iraklılara seçim düzenleyebilmeleri, yeni bir hükümet kurabilmeleri güvenliği devralacak dönüşümü gerçekleştirebilmeleri için 19 ay ileri çekti. Ancak Aralık ayında yapılması öngörülen seçimler Mart ayına kaldı. Sonuçların birbirine çok yakın olması ise, Iraklı politik liderlerin seçimlerden bu yana beş ay geçmesine rağmen hükümet kurulamamasına neden olduğu gibi, bu konuda kısa zamanlı bir çözümde görülüyor. Bazıları, Obama’nın geri çekilmeyi isyancılara politik karmaşadan yararlanma fırsatı vermemek için yavaştan aldığını öne sürüyor. Ancak Beyaz Saray, geçici hükümetin güvenlik konusunda gösterdiği başarıdan dolayı mevcut zaman çizelgesine bağlı kalınmasını savunuyor. Ayrıca geride bırakılacak 50 bin askerin çeşitli durumların altından kalkabilecek büyüklükte olduğunu belirtiyor (“Obama”, 2009).

Obama Başkanlığında ABD'nin şu an içinde bulunduğumuz durumda askerlerini Irak'tan çekmesinin Türkiye'yi de ilgilendiren bir takım sıkıntıları da beraberinde getireceği değerlendirilmektedir. Bu problemler;

Demokratik açıdan Mart ayında yapılan seçim sonuçlarına göre henüz bir hükümet kurulabilmiş değildir. Dolayısıyla her ne kadar şu an için Irak'ta kaos ortamı azalmış görünse de ABD askerlerinin çekilmesiyle birlikte oluşabilecek otorite boşluğunun, yeni bir hükümetin kurulmasıyla ve farklı etnik unsurların yeni hükümete yaklaşımlarıyla tehlikeli bir hal alabileceği öngörülebilir.

ABD askerlerinin çekilmesiyle birlikte Irak'ta güvenliği sağlayacak unsurların etkinliği tartışılmalıdır. Profesyonel anlamda pekte hazır görünmeyen bir Irak ordusu ve polis gücünün ABD'nin çekilmesiyle birlikte artacak şiddet olaylarını ne kadar kontrol altında tutabileceği meçhuldür.

Bu ve benzer problemlerin çözümünde Türkiye'nin bölgesel yaklaşımı stratejik önem arz etmektedir. Irak'ta demokratik bir yönetimin hayata geçebilmesi için Türkiye büyük çaba sarf etmektedir. Erbil'i ziyaret eden Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu, "Bütün imkânlarla ihtilafları gidermeye ve en kuşatıcı hükümeti kurmak için çaba sarf ediyoruz Elbette nihai karar Iraklı kardeşlerimizindir. Hükümetin yapısı ve oluşacak olan güç dengesi tamamen Iraklı kardeşlerimizin inisiyatifiyle gelişecektir. Barzani ile konuları kapsamlı şekilde ele aldık. Ulusal birlik hükümetinin gerçekleşmesi için mutabakat içindeyiz" dedi ("Türkiye", 2010).

Türkiye'nin güvenliği açısından ise en önemli konu terör örgütü PKK'nın varlığıdır. ABD'nin çekilmesiyle birlikte, Irak'ın hem iç hem de dış güvenliğinde değişimler yaşayacağı açıktır. Bu durumda, Irak'taki tüm şehirlerde denetimin Irak güvenlik güçlerine geçmesi söz konusudur. Ayrıca Irak'ın hava sahası da Iraklıların denetimine geçecektir. Türkiye, TBMM'den alınan yetkiyle, Irak'ın kuzeyindeki terör örgütü PKK kamplarına yönelik sınır ötesi operasyon düzenlemekte, sıklıkla bu noktalara hava taarruzu yapmaktadır. Bu operasyonlar, ABD'nin Irak'ın hava savasını kontrol etmesi nedeniyle onun izninde ve istihbarat paylaşımıyla gerçekleşmektedir. Bu noktada, ABD'nin sağladığı bu kolaylıkların (her ne kadar Türkiye ve Irak arasında protokol olsa da) Irak hükümeti tarafından nasıl sağlanacağı tartışılmalıdır. ABD'nin elindeki teknolojik imkânların Irak'ta olmaması bir engel

olarak değerlendirilebilir. Irak'ın kuzeyinden Türkiye'ye yönelik yapılan saldırılarda artış olması veya bunların devam etmesi durumunda, Türkiye-Irak ilişkileri bozulabilecek ve Türkiye'nin terör örgütü PKK'yla mücadele kapsamındaki kararlılığı doğrultusunda sınır ötesi operasyonlar artabilecektir (Duman, 2009).

Diğer taraftan PKK'nın Kuzey Irak'ta yapılanan gerek üst düzey gerekse askeri kanadı Türkiye için olduğu kadar Irak'ın gelecekteki toprak bütünlüğü içinde bir tehdit oluşturmaktadır. Obama, Türk liderlerle yaptığı bütün görüşmelerde ABD'nin, PKK konusunda Türkiye'ye her türlü yardımın yapılacağı garantisini vermiştir. İstihbarat paylaşımı ile başlayan süreç ABD-Türkiye-Irak üçlü görüşmeleri ile masaya yatırılmıştır. Toplumun geneline bakıldığında Irak'ta çokta fazla destek bulamayan terör örgütü özellikle bölgedeki Kürt liderlerin söylemleriyle destek bulmaya çalışmaktadır. PKK'nın hem Türkiye hem de Irak'ın toprak bütünlüğü için bir tehdit unsuru olmasını engellemek için öncelikle PKK'nın Kuzey Irak'ta barınacağı alanların ABD-Türkiye-Irak üçgeninde devam ettirilecek diplomatik süreç ile daraltılması daha sonra ise etkin bir istihbarat paylaşımı ile terör faaliyetlerin engellenmesi çabası içerisinde olunmalıdır.

Sonuç olarak Türkiye çatışmalara çözüm getirebilecek ve çatışan tarafların tümüyle görüşebilecek, bölgeyi bilen tek ülke konumundadır. Halk kaosu neticesi olan terörün verdiği zararlardan bıktığından etnik ve dini milliyetçilik gibi daha uç kutuplara doğru kaymaktadır. Irak halkı Türkiye'yi modern anlamda örnek alıp kardeş ülke olarak görmektedir. Türkiye elindeki imkânları sağlam temelli politikalarla kullandığı ve sabırla beklediği takdirde önümüzdeki dönemlerde Irak'ta rahatlıkla söz sahibi olabilecek kapasitede bir ülkedir. Bunun için Türkiye'nin bazı özel stratejiler üretmesi ve bölgeyle yakın temas halinde olması gerekmektedir.

7.1.3. İran İle İlişkiler Ve Nükleer Silahlanma

Türk-İran ilişkileri Ortadoğu dengelerinin en temel belirleyici faktörlerinden birisidir. Türk-İran ilişkilerinin diğer iki önemli kanadı olan Kafkaslar ve Orta Asya dengelerinin Ortadoğu ile oluşturduğu etkileşim havzaları bu belirleyiciliği daha da artırmış bulunmaktadır. Ortadoğu, Kafkaslar ve Orta Asya gibi bölgesel kanatlarla ilgili politikaların genel Asya politikası çerçevesinde dengeli ve koordineli bir şekilde yürütülmesi Türk-İran ilişkilerinin temelini oluşturmaktadır. Böyle kapsamlı

ve koordineli bir yaklaşım Türkiye'nin yakın kara yakın deniz ve yakın kıta havzası politikaları açısından da büyük önem taşımaktadır (Davutoğlu, 2009, s. 436).

ABD-İran ilişkilerine bakıldığında ise ilişkilerin özellikle 1979 İslam Devrimi sonrası onarılması güç bir şekilde bozulduğunu görüyoruz. Başkan Bush döneminde İran'ın Nükleer silah üretmekle ve Şii direnişçilerine silah ve destek vermekle suçlayan hatta en üst düzeyde İran ile diplomatik açıdan bütün yolların kapandığını ve olası bir ABD-İran savaşının kapıda olduğunu söyleyen ABD yönetimi, Obama'nın başkan seçilmesiyle birlikte başlarda İran ile diplomatik ilişkilerin öncelikli olacağı mesajlarını vermişti.

İran konusunda hâlihazırdaki tehdide dayalı politikanın başarısızlığına vurgu yapan Obama, askeri güç seçeneğini tamamen göz ardı etmemekle birlikte doğrudan İran ile görüşülebileceği mesajını veriyor. Bu oldukça radikal bir değişim gibi gözükse de aslında Rice döneminde Amerikan Dışişleri bakanlığının güç kullanımını dışlayan ve görüşmelere olanak sağlayan bir tutum benimsemiş olduğunu belirtmekte fayda var. Bu çerçevede, Obama'nın bu yeni yönelimi bir adım öteye götürmek istediğini söylemek mümkün. Obama'ya göre Amerikan diplomasisi, nükleer programına devam etmesi durumunda İran'ın ödemesi gereken faturayı kabartmayı amaçlamalı. Bunun da en iyi yolunun ticari yaptırımlar olduğunu savunan Obama, ayrıca İran'ın ticari ortaklarına daha fazla baskı yapılması gerektiği üzerinde ısrarcı. Obama bu arada da Amerikan dış politikası, nükleer isteklerinden vazgeçtikleri takdirde neler kazanabileceklerini İran yönetimine ve İran halkına somut bir şekilde gösterebilmeli demektedir (Çakmak, 2009).

İran-ABD ilişkileri son yıllarda İran'ın nükleer programı ve "terörizme desteği" üzerine yoğunlaştığı için tartışmalar da genellikle bu iki husus üzerinden yapılmaktadır. Ancak ABD-İran ilişkilerindeki en büyük sorun iki devlet arasında 1980 yılından beri diplomatik bir ilişki olmamasıdır; zira bu durum İran-ABD ilişkilerinin diğer boyutlarını da olumsuz etkilemektedir. İran, diplomatik ilişkilerin başlatılması için ABD'nin İran'a uyguladığı yaptırımları kaldırmasını, ABD'deki İran mali varlıklarını serbest bırakmasını, İran'ın iç işlerine karışmamasını ve İran'ı bölgesel bir güç olarak kabul etmesini istemektedir. İran ABD'yi, kendi güvenliği için en büyük tehdit olarak görmekte ve buna yönelik güvenlik garantileri aramaktadır. ABD ise bunların sağlanması için öncelikle İran'ın nükleer

politikasından vazgeçmesini ve terörizme desteğini sona erdirmesini şart koşmaktadır. Buna karşılık İran nükleer programında ve direniş örgütlerini desteklemekte son derece kararlı görünmektedir; üstelik nükleer kulübün bir üyesi olarak tanınmak istemektedir. Bu çözümsüzlük İran-ABD ilişkilerindeki temel düğümü oluşturmaktadır (Sinkaya, 2009).

Türkiye, İran'ın Nükleer çalışmalarını ABD'den daha farklı bir perspektifte değerlendirmektedir. Türkiye'ye göre İran'ın Nükleer çalışmaları barışçıl amaçlıdır ve dünyada Nükleer araştırma ve geliştirme çalışmaları yapan tek ülke İran değildir. Uluslararası bir yaptırım söz konusu olursa bunun bu tarz çalışmaları yapan tüm devletlere uygulanması gerektiği görüşündedir. 2010 yılının Mayıs ayında İran-Brezilya ve Türkiye arasında imzalanan Uranyum takası antlaşması ABD ve İsrail başta olmak üzere birçok Avrupa ülkesinin tepkisine yol açmıştı.

Nihayetinde önce 2010 yılının Haziran ayında Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi, Türkiye ve Brezilya'nın "Hayır", Lübnan'ın ise "Çekimser" oyuna karşılık 12 oy ile İran'a bir dizi yaptırım paketini onayladı. BM Güvenlik Konseyi'nde oylanan karara göre "İran'ın nükleer programıyla ilgisi olan ve aralarında bir bankanın bulunduğu 40 şirket ve bir kişi ve İran'ın nükleer kapasiteli balistik füze faaliyetlerine yönelik önlemler yer alıyor. İran Devrim Muhafızları'nın da aralarında bulunduğu 41 kurum ve 1 kişinin kara listeye alınmasını öngören taslak çeşitli finansal yaptırımlar da getiriyor. Yaptırımlar listesinde yer alan kişi ve kuruluşların uluslararası alanda mal varlıkları dondurulacak, bu kişilere seyahat yasağı getirilecek. Kararda, deniz ya da limanlarda şüphe uyandıran kargoların incelenmesine ilişkin bir yapılanma öngörülüyor. Eğer deniz taşıtlarının yasak mal taşıdığı yönünde "makul" şüpheler oluşursa, taşıtlar incelenebilecek" denilmektedir ("BM İran'a", 2010).

Rusya ve Çin gibi ülkelerin desteğinin sağlanmasına rağmen Türkiye'nin ısrarı ise kaybının ulaşabileceği boyutlardan kaynaklanmaktadır. Öyle ki yaptırımları desteklemesi yönünde ikna edilen devletlerden hiçbiri, İran'a sınır komşusu olan Türkiye kadar kaybetme riski ile karşı karşıya değildir. Türkiye'nin Irak'tan edindiği acı tecrübeleri, böyle bir durumun oluşturacağı tehlikenin boyutlarını gözler önüne serme yönünden dikkate değerdir. Türkiye, Irak'ta ekonomik kayıplardan PKK'nın otorite boşluğunu kullanmasından kaynaklanan güvenlik sorunlarına kadar büyük bir

yelpazede bir dizi sorunla karşı karşıya kalmıştır. Bu çerçevede Türkiye'nin, İran'da gelişen ticaret ve turizmin etkilenmesi ile ekonomik, doğalgaz çeşitliliğinin sağlanamaması konusunda olduğu gibi stratejik kayıpları söz konusudur. Bunların ötesinde ve belki zararı en zor telafi edilecek olan kayıp ise bölgede istikrarın bozulması ile beraber Türkiye'nin kurmaya çalıştığı barış ve güven ortamının sarsılmasıdır. Bu durum Irak'ta söz konusu olan güvenlik risklerinin de nüksetmesine yol açabilir. Dolayısıyla, Irak'ta uğradığı kaybın boyutları, Türkiye'nin İran'a yaptırım konusunda haklı gerekçeleri olduğunu ortaya koymaktadır (Yegin, 2010).

ABD Başkanı Barack Obama, BM Güvenlik Konseyi'nin yeni yaptırımları kabulünü "İran'a açık bir mesaj" olarak nitelendirdi. Obama, "İran'ın haklarını tanıyoruz, ancak bu haklar sorumluluklar da getiriyor. Müzakere kapısı hâlâ açık" dedi. Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu ise oylamada Türkiye'nin "Hayır" oyuyla ilgili olarak da, "Bizim "Hayır" oyu vermemiz ABD için sürpriz değildi. Türkiye, Tahran Anlaşması'nı yok sayamazdı. Türkiye'nin "Hayır" oyu vermesi, Türkiye'nin Batı veya ABD karşıtlığı ile izah edilemez" şeklinde konuştu.

Aslında ABD'nin İran'a karşı ambargo piyonunu kullanmaktan başka şimdilik bir çaresi olmadığı ortadadır. Askeri gücünü Irak ve Afganistan arasında paylaştıran ve NATO'dan olağanüstü bir askeri desteği olmayan ABD'nin, en azından şimdilik İran'a karşı sert güç kullanması ihtimali uzak görünüyor. Ayrıca Türkiye'nin jeopolitik konumu ABD için ne kadar önemliyse İran'da aynı şekilde ABD için o kadar önemlidir. Özellikle ABD'nin sadece Afganistan ve Irak'taki durumu değil, Rusya, Güney Kafkasya, Hindistan ve Çin ile mevcut ilişkileri göz önüne alındığında İran jeostratejik olarak büyük önem arz etmektedir. Bush döneminde sıcak bir çatışmanın eşiğine gelen ilişkileri iyileştirmek adına Obama, İran ile ilişkileri diplomasi kanalından yürütmeye çalışmak istemekte hatta bu konuda Türkiye'nin arabuluculuk tekliflerine sıcak bakmaktadır. Mevcut durumda nükleer çalışmalardan geri adım atmayacağını açıklayan İran yönetimine karşı ABD'nin alacağı tutum en azından şimdilik uluslararası ambargoların dışına çıkmayacak gibi görünüyor.

Türkiye-İran ilişkilerinin detaylarına baktığımızda ise ilişkilerin temelinde Türkiye'nin komşularla sıfır sorun politikasından daha fazlasını görürüz. Türkiye PKK ile mücadele etmekte iken, İran ise PKK'nın benzer bir versiyonu olan PJAK

ile mücadele etmektedir. Dolayısıyla Türk-İran ilişkilerinde birinci önceliği terörle mücadele ile karşılıklı istihbarat paylaşımı ve bu terör örgütlerine karşı ortak operasyonlar almaktadır. Dolayısıyla İran'ın nükleer faaliyetleri Türkiye için birincil derecede bir önem arz etmemektedir. Ayrıca Türkiye'nin Rusya'dan sonra en fazla doğalgaz ithalatı yaptığı ülkenin İran olduğu düşünülürse İran ile ilişkilerin önemi daha net ortaya çıkacaktır.

Ne Kürt meselesindeki taktiksel işbirliği ne de genişleyen enerji ilişkileri Türkiye'nin bir şekilde İran ile münasebetlerinin Batı ile geleneksel ilişkilerinin yerini tutabileceğini düşündüğü anlamına gelir. Pek çok mesele ile beraber, Şii İran'ın açıkça nükleer silah gücüne ulaşma çabası Sünni Türkiye de Türkiye'nin de gelecek bir dönemde kendi nükleer gücünden yoksun konumunu yeniden değerlendirmesine sebep olabilecek büyük bir tehdit olarak görülmektedir. Yinede Türklerin çoğuna göre İran ile sıkı bağlar kurma imkânı artık Türkiye'de eskisi kadar güven ya da hayranlık duyulmayan batı ile ilişkileri dengelemek için kullanılabilir. Dahası varsayımsal bir nükleer İran tehdidi, Kürt ayrılıkçılığı tehdidinin realitesine kıyasla mütevazı görülmektedir. Bu konuda İran, Birleşik Devletlere göre en azından Türkler tarafından daha güvenilir bir müttefik olarak görülmektedir (Taşpınar ve Gordon, 2009, s. 103)

Washington'da bazı üst düzey yetkililer Türkiye'nin artık gittikçe artan bir şekilde Amerika ve Batı karşısı bir tutum aldığını düşünüyor. Bu cephenin gözünde Ankara'nın İran politikası ideolojik boyuta sahip. Yani daha basit şekilde ifade etmek gerekirse Ankara ve Tahran arasında "İslamcı" bir dayanışma görüyorlar. Böyle bir analize nasıl varıyorlar? Üç temel örnek veriyorlar. Birincisi, Türkiye'nin uranyum zenginleştirme konusunda Tahran antlaşması için gösterdiği çaba. Sanki bu konuda ABD'den bir talep gelmemiş, Ankara ve Washington arasında hiçbir koordinasyon olmamış gibi bir hava var. İkincisi, BM Güvenlik Konseyinde Türkiye'nin verdiği "Hayır" oyu. Burada da Türkiye'nin "ekonomik yaptırımlarla bir yere varamayız" tezine bakmak yerine gene ideolojik bir değerlendirme yapılıyor ve İslamcı dayanışma safsatası ön plana çıkıyor. Son olarak NATO Füze Kalkanı tartışması karşımız çıkıyor. Türkiye'nin haklı olarak dile getirdiği "Koskoca NATO İran ve Suriye'yi dev aynasında hedef olarak göstermesin" tezi yanlış anlaşılıyor. Oysa biraz daha objektif davransalar, ABD'li yetkililer Türkiye'nin yaptıklarını, The

Economist dergisinin bu haftaki analizinde görüldüğü üzere, artık gittikçe daha bağımsız ve kendine güvenen bir ülkenin “ulusal çıkarları” çerçevesinde hareket edişi olarak değerlendirilebilirler. Bu açıdan bakınca Ankara’nın İran politikasında “İslamcı ve ideolojik” değil “pragmatik ve realist” bir boyut var. Sonuç olarak, ABD ve Türkiye arasında aynı olmayan ve aynı olmak zorunda da olmayan bir “tehdit algılaması” sorunu var. Aslında biraz daha önyargısız ve objektif olsalar, ABD’li yetkililer Türkiye’nin İran’la bir İslamcı dayanışma içinde olmadığını, tam tersine, Ankara’nın bölgede İran’ın yükselişini engelleyici ve dengeleyici bir rol oynadığını görür. Bunu görmek için Türkiye’nin Suriye, Irak, Lübnan ve Filistin politikalarına bakmak yeterli” (Taşpınar, 2010).

BM oylamasıyla Türkiye-ABD ilişkilerinin yeni bir yörüngeye girmesini sağlayacak dramatik bir değişiklik beklemek doğru değildir. Türk-Amerikan ilişkilerinde buna benzer anlaşmazlıklar daha önce de yaşanmıştır ve bu olay da diğerleri gibi ilişkileri kopma noktasına getirecek büyüklükte değildir. Ancak yöntemler konusunda da bir uzlaşmaya varılması veya atılan adımlarda bir ahengin sağlanması önemlidir. Çünkü çıkarlar ortak olsa bile yöntemlerin çatışması her iki tarafın da yaptığı hamleleri zayıflatabilir. İran örneğinde de böyle karşılıklı bir zayıflatma yaşanmıştır. Hâlbuki İran bir yandan diplomasi kanalı ile masada tutulurken, öte yandan yaptırımlarla ikna edilmesi ve sözünde durması sağlanabilirdi. Dolayısıyla, Türkiye ve ABD bu konuda olduğu gibi diğer konularda da ortak çıkarlarını korumak için artık daha yakın çalışmak ve kullandıkları yöntemleri bir ahenk içerisinde uygulamak durumundadır (Yegin, 2010)

Türkiye-İran ilişkileri, daha önce Suriye ve Irak’la gerçekleştirilen “Stratejik İşbirliği” şeklindeki yakınlaşmayı sağlayacak bir ivme kazanabilir, hatta ekonomik boyutu itibariyle onları geride dahi bırakabilir. Ancak bunun önünde yatan engellerden ilki, Ahmedinejad’lı İran’la ABD ve Batı ülkelerinin gerilimi düşürecek bir siyasi ilişkiyi geliştiremeyecek irade sahibi oldukları gerçeğidir. Şayet bu aşılabilirse, İran doğalgazı Türkiye üzerinden Avrupa’ya ulaştırılır ve iki ülke gerçek anlamda bir “stratejik ortaklık” kurabilir. Bunun dışında iki ülke arasındaki sınır, yeni kara ve demiryolları ile desteklenmediği sürece, “stratejik” boyutta ticaret yapmaya engeldir. Şayet Irak istikrara kavuşur, Irak Kuzey yönetimi ile merkezi hükümet arasındaki gerilim sona ererse, Türkiye-İran ticari ilişkileri üç ülkenin ortak

projeleri ile daha da ileriye götürülebilir. Hele de bu üç ülkeye Suriye eklenirse, bunun adına “İslami Ekonomik Birlik” adı bile verilebilir. Ancak, bunun için aşılacak çok yol ve engeller vardır (Yavuz, 2009).

7.2. Siyasi

7.2.1. İsrail

İsrail, Türk-Amerikan ilişkilerinde zincirin en önemli halkalarından biridir. Arkasında birçok nedeni barındırmakla birlikte (Jeopolitik, Ekonomik ve Etnik vb.) ABD, İsrail Devleti’ne değer vermekte ve desteklemektedir. Siyasi askeri ekonomik birçok alanda faal olan Türkiye-İsrail ilişkileri kimi zaman direk kimi zaman ise dolaylı olarak Türk-Amerikan ilişkilerinin seyrini değiştirebilmektedir.

Türkiye ile İsrail arasındaki ilişkilerin geçmişine bakacak olursak, Türklerin ve Yahudilerin birbirleriyle olan ilişkilerinin tarihinin Amerika’dan çok daha eski olduğunu söyleyebiliriz. Hatta Türklerin Yahudiler ile olan ilişkilerinin daha Müslüman olmadan, ipek yolu ticareti bağlamında başladığı kesindir. Türklerin Müslüman olduktan sonra iki halkın kaderini dolaylı olarak birleştiren başlıca öge, Hıristiyan dünyasının Yahudi ve Müslümanlara karşı aynı akıldışı nefreti göstermesidir. Bu durum Yahudilerle Müslümanları sık sık aynı saflarda buluşturmuştur. Avrupa’da Yahudilere yapılan eziyetle Osmanlıların yükselişi aynı döneme denk gelmiş ve Osmanlı topraklarına Yahudi akını başlamıştır. Osmanlıların bu en görkemli dönemlerinde Yahudiler son derece nüfuzluydular. Nihayetinde 14 Mayıs 1948 de İsrail devleti kuruldu ve Türkiye bu devleti tanıyan ilk Müslüman ülke oldu (“Gönüllü”, 2010).

Temelde Türk-İsrail ilişkileri arasında Filistin önemli bir yer tutmaktadır. Zira 2007 yılında Türkiye’nin arabuluculuğunda başlayan ve İsrail ile Suriye’yi kapsayan barış görüşmeleri önemli aşamalara gelmiş ve bu görüşmeleri ABD hükümetleri de desteklemiştir. Özellikle Türkiye’nin, İsrail ve Suriye arasında kolaylaştırıcı rolü oynamasıyla birlikte ilişkilerde yeni bir boyuttan bahsetmek mümkün olmaktadır. Beşar Esad’ın 2004’de Ankara ziyareti sonrası bu durum gündeme gelmiş, Esad’ın İsrail Başbakanı’yla görüşmek istediği mesajı Türkiye tarafından İsrail’e iletilmişti.

Yine bu gözlemciler göre ancak üç yıl sonra Türkiye'nin kolaylaştırıcı rolü İsrail tarafında kabul edilmiş, 2007 Mart'ından itibaren de Türkiye bu rolü üstlenmiştir.

İsrail-Suriye arasında arabuluculuğa soyunan ve bu aracılı görüşmeleri başlatan ve bölge istikrarının korunmasında İsrail'e karşı Türkiye bu kadar güven beslerken, hatta İsrail Başbakanı Ehud Olmert Türkiye ziyaretini yaptıktan 5-6 saat sonra, Türkiye açısından son derece güven sarsıcı bir olay yaşandı. İsrail, ABD de dahil tüm dünyanın antipatisine neden olan Gazze Şeridi'ne askeri hareketini gerçekleştirdi. 22 gün süren bu orantısız güç kullanımı sırasında camiler vuruldu, ambulanslar vuruldu, BM'nin yaptığı okul içindeki öğrenciler vuruldu. 750 civarında yaşlı, kadın ve çocuk masum insan katledildi. Bu sonuç BM'nin İnsan Hakları Komisyonu'nun hazırladığı "Goldstone Raporu" ile de belgelendi. Türkiye bir taraftan müdahalenin durdurulması ve bölgede istikrar için uğraşırken, bir taraftan da İsrail'i suçladı. Hem insanlık suçu işlediği için, hem de Türkiye'nin aracılığındaki görüşmeleri tehlikeye attığı için. Nitekim o tarihten sonra İsrail ile Suriye arasındaki aracılı görüşmelerde hiçbir olumlu gelişme yaşanmadı (Yavuz, 2010).

İsrail'in Filistin'e karşı gerçekleştirdiği operasyona Türkiye tepki göstermiş, barış görüşmelerinin devam ettiği süreçte böyle bir operasyonun Türkiye'nin bilgisi olmadan gerçekleştirilmesi Türk hükümeti tarafından samimiyetsizlik olarak nitelendirilmiştir. Tepki olarak da Başbakan Erdoğan Ortadoğu gezisi kapsamında İsrail'i çıkarmış, İsrail'in Filistin'e karşı bir devlet terörü işlediğini söylemiş ve hatta İsrail'in BM'den atılmasını dahi gündeme getirmiştir. Operasyona karşı Türkiye'nin göstermiş olduğu tepki karşısında Arap dünyası Türkiye ve Başbakan Erdoğan'a destek söylemlerini arttırmıştır.

Bu çerçevede gerginlikler devam ederken, Davos Ekonomik Forumu'nda "Gazze: Ortadoğu'da Barış Modeli" başlıklı panelde yaşananlar Türk-İsrail ilişkilerindeki gerginliği yeni bir noktaya taşıdı. Başbakan Erdoğan, panelde yanında oturan İsrail Cumhurbaşkanı Perez'i İsrail'in Gazze'de ölçsüz güç kullandığını vurgulayarak eleştirdi. Perez ise "Siz roketler altında kalsanız tepkiniz ne olur? Burada bir tanımlama sorunu vardır. HAMAS çirkin bir diktatörlüktür. Şu anda HAMAS'ın neden olduğu sorunlarla uğraşyoruz. Gazze'ye yardımı biz değil HAMAS engelliyor" demiş, oturum yöneticisi Ignatius'dan söz isteyen Başbakan Erdoğan panel yöneticisinin söz hakkı vermek istememesine karşılık Perez'e

dönerek, “Sesin çok yüksek çıkıyor. Benden yaşlısın biliyorum ki sesinin benden çok yüksek çıkması bir suçluluk psikolojisinin gereğidir. Benim sesim bu kadar çok yüksek çıkmayacak. Bunu böyle bilesin. Öldürmeye gelince siz öldürmeyi çok iyi bilirsiniz. Plajlardaki çocukları nasıl öldürdüğünüz, nasıl vurduğunuzu çok iyi biliyorum.” demiştir. Bu olayın ardından şimdiye dek devam eden kriz-yumuşama-normalleşme- kriz döngüsü kırılmanın eşiğine gelmiştir (Tür, 2009).

Ardından 2010 yılı Mayıs ayında İsrail ablukasındaki Gazze’ye yardım götüreren diğer gemilerle yola çıkan İnsani Yardım Vakfına ait v“Mavi Marmara” isimli gemiye Gazze yakınlarında ve uluslar arası kara sularda İsrail özel birlikleri tarafından düzenlenen baskında birçok sivilin ölmesi ve yaralanması neticesinde Türkiye İsrail yönetiminin bu tutumuna karşılık uluslararası alanda başlattığı diplomasi ile sadece Türkiye’de değil bütün dünyada İsrail karşı bir nefret seli oluşmaya başladı. ABD saldırıyı trajedi olarak nitelendirmesine rağmen Birleşmiş Milletler İnsan Hakları konseyine intikal eden olaya ilişkin hazırlanan rapor ABD'nin ret oyuna karşı, 30 kabul oyuyla onaylandı. 15 üye ise çekimser oy kullandı.

İki ülke arasındaki gerginliğin ilişkileri nasıl etkileyeceği, bundan sonra ne olacağı konusunda tartışmalar devam etmektedir. Bu noktada ABD’nin, İsrail’i iknaya çalışacağını söyleyebiliriz. Zaten ABD’den yapılan açıklamalar Türk-İsrail ilişkilerinin, Filistin sorunu ve onun da sonucunda doğan Arap-İsrail sorununun onarımı için bir vasıta olacağı yönündedir. Hal böyle olunca İsrail ve ABD açısından Türkiye’nin Ortadoğu’daki konumu küçümsenemez. İsrail, yalnız kaldığı Ortadoğu’da Türkiye’yi çıkarlarına uygun bir müttefik olarak görse bile varoluş amacına yapılan herhangi bir müdahale karşısında tepkisiz kalmayacaktır. İsrail için Türkiye her ne kadar önem arz etse bile bir o kadar da endişe vericidir. Türkiye’nin Ortadoğu’daki barış ve istikrarın sağlanması konusundaki çabalarını bölge sorunlarına yaklaşımından anlayabiliriz. İsrail ile Türkiye arasında yaşanan krizin bölge açısından ciddi sonuçlarının olacağı, Ortadoğu dengelerini önemli oranda etkileyeceği aşikârdır. Önemli olan söz konusu krizden olumlu sonuçlar elde edebilmek ve böylece bölgede ihtiyaç duyulan istikrar ve barışa katkı sağlamaktır (Aktaş, 2010).

Türkiye-ABD ilişkileri pek çok konuda olumsuz etkilenebilmektedir. Bunlar içerisinde Ermenistan, sözde “Ermeni Soykırımı”, Türkiye’nin İran’a yakın siyasi

ilişkilerinin ABD'yle çatışması gibi konular önem taşımaktadırlar. Ancak, bunların hiçbirini Türkiye'nin İsrail karşıtlığı politikası kadar büyük sorun yaratmamaktadır. Zira ABD kamuoyu, her nedense İsrail'e "dokunulmaması" yönünde bilinçaltına yazılı bir düşünceye sahiptir. Bu düşünce ABD'deki güçlü Yahudi lobisi ile de desteklenince, İsrail uluslararası kamuoyu nazarında tamamen "suçlu" bile bulunsa, İsrail'e dokunanlara ABD'nin tepkisi ağır olmaktadır. Yani Türkiye-İsrail ilişkilerinin olumsuzluğu, bir bakıma Türk-Amerikan ilişkilerini de olumsuz etkilemektedir. O halde insanları yüzlerce yıllık devlet yönetme beceri ve geleneğine sahip Türkiye, bu özelliğini hatırlamalıdır. Uluslararası camianın kabul gördüğü hukuki kurallar içerisinde tüm ülkelere davranmayı ve bölgedeki sorunları bu camialara taşıyarak çözüme yoluna gitmeyi benimsemelidir (Yavuz, 2010).

7.2.2. Ermeni Soykırımı İddiaları Ve ABD Kongre Kararları

Türkiye, Ermenistan'ın yıllardan beri dünya kamuoyunda Türkiye aleyhine yürüttüğü karalama kampanyalarına ve bu karalama kampanyalarına karşı Türk kamuoyunun duyduğu rahatsızlığa rağmen, 1991 yılında Ermenistan'ın bağımsızlığını tanıyan ilk ülkelerden birisi olmuş, Ermenistan ile ekonomik ve siyasi ilişkilerin geliştirilmesi düşüncesiyle hareket etmiş, hatta Karadeniz'e kıyısı olmamasına rağmen 1993 yılında Ermenistan Türkiye tarafından (dış güdümlü olarak) Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü'ne kurucu üye olarak davet edilmiştir. Bu dönemde enerji sıkıntısı çeken Ermenistan'a kendi elektrik ağından elektrik sağlayan Türkiye, Ermenistan Cumhuriyeti'nin sergilediği olumsuz tavırlara rağmen sınır ticaretine izin vermiştir. Bunun karşılığında Türkiye Ermenistan'dan (sözde) soykırım iddialarından vazgeçmesini, Azerbaycan topraklarından çekilmesini, Gürcistan Cumhuriyeti ve Azerbaycan Cumhuriyeti'yle olduğu gibi doğal olarak sınır antlaşmasını yenilemesini gündeme getirmiş, ancak Ermenistan olumsuz tavır sergilemiştir (Kantaracı, 2003).

Ancak Türkiye, aradan geçen bu kadar sürede bu ülkeyle diplomatik ilişki kurmaktan kaçınmış, kara sınır kapılarını kapalı tutmayı tercih etmiştir. Kafkasya bölgesine özel önem veren Türkiye'nin, bölgede hala diplomatik ilişki tesis etmediği bir ülke bulunması kuşkusuz olumsuz bir durumdur. Ermenistan'ın bağımsızlığını ilan etmesinden bu yana geçen süre boyunca gerek sivil toplum gerekse resmi

kanallarla ilişkilerin normalleşmesi konusunda gayret sarf edilmiş olsa da bugüne kadar somut bir ilerleme kaydedilememiştir (Görgülü, 2008, s. 3).

Ermenistan açısından, Batı dünyası ile doğrudan bağlantı kurmak ve ekonomik olarak gelişme sürecine girmek için en akılcı yol Türkiye ile ilişkilerini geliştirmektir. Ancak, Türkiye-Ermenistan ilişkileri Erivan yönetimine baskı yapan milliyetçi çevrelerin etkisiyle daha ilişkilerin kurulmaya başlandığı ilk anlardan itibaren bir türlü normalleşme sürecine giremedi. Ermenistan Parlamentosu 23 Ağustos 1991’de kabul ettiği Bağımsızlık Bildirisi’nin 11. maddesinde “Ermenistan Cumhuriyeti, 1915’te Osmanlı Türkiye’si ve Batı Ermenistan’da işlenen soykırımın uluslararası alanda kabul edilmesi için sürdürülecek çabaları destekleyecektir” denilmekteydi. Her ne kadar bu ifade 5 Haziran 1995’te kabul edilen Ermenistan Anayasasında yer almasa da, anayasanın giriş bölümünde “Ermenistan Bağımsızlık Bildirgesinde yer alan ulusal arzularını tanıyarak” ifadesinin yer alması Türkiye tarafından uzun vadede tazminat ve toprak taleplerinin gündeme geleceği şeklinde yorumlandı. Anayasanın 13. maddesinin 2. paragrafında ise Türkiye topraklarında bulunan Ağrı Dağı’nın devlet arması olarak kabul edildiği belirtildi. Daha da önemlisi, Ermenistan Parlamentosu Şubat 1991’de Türkiye-Ermenistan sınırını düzenleyen 1921 tarihli Kars Antlaşması’nı tanımadığını açıkladı. Bütün bunlar ister istemez ilişkilere olumsuz yansıdı (Özbay, 2009).

Daha sonra Ermenistan’ın, Azerbaycan topraklarının yaklaşık beşte birini işgal etmesi ve Kars Antlaşması ile belirlenen sınırları tanımamakta direnmesi üzerine, Kara ve Hava sınırlarının kapatılması başta olmak üzere Ermenistan’a Türkiye tarafından bir dizi ambargo uygulanmaya başladı.

Türkiye-Ermenistan ilişkilerinde önem arz eden bir diğer devlet Azerbaycan’dır. Azerbaycan-Ermenistan ilişkileri itibariyle de baskı gören taraf Azerbaycan olmuştur. 1991’de Kuveyt’i işgal ettiği gerekçesiyle Irak’a müdahale eden ABD, Azerbaycan topraklarını işgal eden Ermenistan’a göz yummuştur. ABD, kendisini her zaman Rusya’ya daha yakın gören Ermenistan’a, kendisini her zaman Batıya, ABD’ye daha yakın gören Azerbaycan’a oranla daha fazla yardım sağlamıştır ve sağlamaktadır (Kantarıcı, 2003).

Bağımsızlıklarının üzerinden yirmi yıl geçmesine rağmen Türk-Ermenistan diplomatik ilişkilerinde bir gelişme olmamıştır. İki ülke arasında tartışılan siyasi, tarihi ve hukuki problemler çözülmedikçe iyi niyet ile başlamış olsa dahi tüm girişimler başarısızlıkla sonuçlanacaktır. İki ülke arasında bugün ve bugüne kadar geçen sürede çözülememiş ve çözülmeyi bekleyen başlıca sorunlar;

Birleşmiş Milletler, AGİK ve NATO'nun aksi yönde karar almasına rağmen Yukarı Karabağ'ın Ermenistan tarafından işgal edilmesi ve birçok Azerinin göçe zorlanması.

Ermenistan tarafından ortaya atılan, ulusal ve uluslararası kamuoyunda propaganda malzemesi olarak kullanılan Türkiye'nin 1915 yılında Ermenilere uyguladığı zorunlu göç politikasını soykırım olarak değerlendirmesi ve Türk hükümeti tarafından ortaya atılan "Ortak bir tarih komisyonu kurularak olayın siyasi değil objektif bir şekilde tarihçiler tarafından değerlendirilmesi" çabalarını da göz ardı ederek uluslararası arenada dikkatleri üzerine çekme isteği.

1921 Kars Antlaşması ile belirlenen sınırları kabul etmeyerek Türk topraklarının bir kısmının kendi toprakları olduğunu ileri sürmeleri.

Dolayısıyla Türkiye ve Ermenistan arasındaki problemler sadece iki ülkeyi değil, Azerbeycan başta olmak üzere Gürcistan, Rusya ve ABD gibi birçok devleti de etkilemektedir.

Bugün Kafkasya'da istikrar sağlama amaçlı olarak gerçekleştirilmeye çalışılan Ermenistan-Türkiye ilişkilerinin normalleştirilmesi sürecinde ABD ve AB tarafından sadece Türkiye'ye yönelik baskı uygulanmakta, Ermenistan'dan ilişkileri geliştirici herhangi bir adım atması istenmemektedir. Bir diğer önemli husus ise, ABD'nin terörist ülke kabul ettiği İran'ın adeta en yakın ticari ve siyasi müttefikinin Ermenistan olmasıdır. Mevcut siyasi iktidarı meclisi basarak ele geçirmiş olan şimdiki Ermenistan Hükümeti, ABD tarafından terör karşıtı bir ülke olduğu için tebrik edilen ülkeler arasında yer almıştır (Kantaracı, 2003).

Türk-Ermenistan ilişkilerinin Türk-Amerikan ilişkilerine yansımaları özellikle sözde soykırım iddiaları üzerinde etkili olmaktadır. ABD Başkanlık seçimleri öncesi

Barack Obama kendi kişisel internet sitesi üzerinden yayınlamış olduğu bildiriye “Ermeni soykırımı bir iddia, şahsi düşünce ve kanaat değildir. Çok sayıda delille desteklenmiş ve belgelenmiş tarihi bir olgudur. Amerika Ermeni soykırımı ile ilgili doğruları söyleyecek bir lidere layıktır. Ben böyle bir lider olacağım” demişti ve bunun üzerinde Amerika'daki Ermeni Lobisi Obama'yı başkanlık yarışında destekleyeceklerini açıklamıştı.

Hiçbir Amerikan yönetimi yirminci yüzyılın başlarında meydana gelen olaylar için soykırım nitelemesini kullanmamıştır; ama soykırım yerine kullanılan nitelgeler de Türkiye'yi aklar nitelikte değildir. Örneğin George Bush 1990 yılında yaptığı bir konuşmada Ermenilerin Osmanlı yöneticilerinin ellerinde korkunç katliamlara maruz kaldığını iddia etmiştir. Kaldı ki resmi mahiyette olmasa da bazı Amerikan başkanları doğrudan soykırım ifadesini kullanmıştır. Örneğin Ronald Reagan, Nazi soykırımının unutulmaması gerektiğini ifade ederken Ermeni soykırımına atıfta bulunmuş ve bu soykırımın da unutulmaması gerektiğini ima etmiştir. Amerikan yönetimlerinin soykırım sıfatını kullanmıyor olmaları belki Ermenileri hayal kırıklığına uğratmaktadır; ancak ABD yürütmesinin soykırım iddialarını kökten ve kesin bir şekilde reddetmemesi Ermenileri gelecek için ümitlendirmektedir (Çakmak, 2009).

Obama'nın Başkan seçilmesiyle birlikte Türkiye ziyareti öncesinde Türk-Ermeni kamuoyunda beklentiler Obama'nın seçim öncesi 1915 olayları ile ilgili görüşlerinin değişip değişmeyeceğiydi. Tüm dünya ülkeleri ile iyi ilişkiler geliştirmeyi ve Türkiye için “Model Ortaklık” kavramının dile getirildiği bu stratejik dönemde Türkiye'nin Dış politikada en büyük hassasiyetlerinden biri olan “Soykırım” demeci iki ülke arasındaki ilişkiler için fırtınalı günlerin başlangıcı sayılabılırdi.

Obama'nın sadece kampanyalarda değil Senatör olarak Kongre'deki faaliyet ve tutumları da Ermeni soykırım iddialarına nasıl baktığı ile ilgili önemli ipuçları veriyor. Soykırım iddialarına olan inancını defalarca gösteren Obama, Amerikan yasama organında iddiaların resmen tanınması için en fazla ve en azimli çalışan üyelerden bir tanesi. Bu açıdan değerlendirildiğinde Obama'nın aslında Ermeni soykırım iddialarına sadece Ermenilerin oylarını elde etmek için değil böyle bir soykırım vuku bulduğuna inandırıldığı için destek verdiğini söylemek mümkün. Bir

başka deyişle Ermeni soykırımını Obama için bir seçim malzemesinin çok ötesinde bir anlam ifade ediyor. Kendisinin de bir siyah olması ve dezavantajlı bir gruba mensup olması da doğal olarak mazlum ve mağdur olarak görülen ve gösterilen Ermenilerin iddialarını Obama'nın nazarında daha değerli hale getiriyor. İnsan haklarına belirgin ve reelpolitik parametreleri dışında bir önem atfeden Obama gerek etnik gerekse de siyasi kimliği nedeni ile Ermeni iddialarına önceki Amerikan Başkan ve Başkan adaylarından daha fazla ve daha samimi bir ilgi gösteriyor. Bu da doğal olarak Obama'nın Ermeni soykırımını resmen tanıyacağı ihtimalini güçlendiriyor. (Çakmak, 2009).

Barack Obama, Türkiye ziyareti için iyi hazırlanmıştı ve beklenen soru ile ilgili olarak Türkiye ziyaretinde, "Soykırım" kelimesini kullanmadan ve işin tarihi boyutuna değinmeden "Benim görüşlerim kayıtlar altındadır. Bunları değiştirmiş değilim. Beni cesaretlendiren Gül'ün liderliği altında bir seri müzakereler devam etmektedir ve bu kapsamda gündemdeki pek çok konu ele alınmaktadır. Bu müzakereleri izlemekteyim ve bunlar meyvelerini çok yakın dönemde, çok kısa sürede verebilir. Benim yapmak istediğim şu aşamada kendi görüşlerim değil, Türkiye'nin görüşlerine odaklanmaktır. Bütün dünya bu konuyu çözüme ulaştırmaya çalışırken Türkiye'yi cesaretlendirmeli ve yapıcı bir çözüm sergilemelidir. Bu konularda çözüme giden yol çabuk olmalıdır ve ben de öyle olacağını düşünüyorum. Yakın dönemde yapılacak açıklamalara ilişkin bir şey söylemek istemiyorum; en önemli noktalardan biri Türkler ve Ermenilerin yapıcı bir noktaya gelmeleridir. ABD'nin bu konuda müzakereleri saptırmasını istemiyorum." demişti.

ABD Başkanları her bahar geleneksel olarak 1915 yılının anma törenlerinde bir bildiri yayınlayıp Birinci Dünya Savaşında yaşanan acıları dile getiriyorlar. Başkan Obama iki yıldır anma törenlerine soykırım kelimesi yerine "Medz Yeghern"³ ifadesini kullanıyor. Ayrıca son olarak 2007 yılında Bush yönetimi tarafından Genel Kurul'da oylanması engellenen 1915 olaylarının Amerika tarafından soykırım olarak tanınmasını talep eden Ermeni tasarısı, Obama Başkanlığında 2009 yılında tekrar gündeme geldi. Türk Hükümeti, Obama ve Hillary Clinton'ın çabalarına rağmen tasarı kabul edildi. Başbakan Erdoğan sonuç ile ilgili olarak "Şimdi tarih yeniden yazılıyor. ABD Temsilciler Meclisi Dış İlişkiler

---

³ Ermenice sözlük anlamı: Büyük Felaket

Komitesinde öyle bir senaryo oynandı ki bu bir komedidir. Bir kişi “Evet” değil de “Hayır” oyu kullanmış olsaydı veya 5 dakika bekletilmesi gerekirken bekletilmeden hemen “İstedigimi yakaladım” deyip toplantıyı kapatan bir başkanın anlayışının olduğu yerde evet her şey değişebilirdi. Tarihin, yani geçmişin seyrini mi değiştirdiklerini zannediyorlar. Allah aşkına tarihe böyle bakılabilir mi? Tarihe böyle bakmak siyasetçilerin mi işidir? O mecliste “Evet” oyu verenlerin acaba kaç tanesi Ermenistan’ın yerini haritada gösterebilir?” diyerek tepkisini dile getirdi.

Ermeni Meselesi’nde Obama’yı heyecanlandıran ve Ermeni tarafına bu kadar iten asıl unsur ise elbette Ermeni oyları. Ermenilere sorarsanız ABD’de 1, 5 milyon Ermeni var. ABD nüfus kayıtları 400.000 civarında bir Ermeni nüfustan bahsediyor. Ancak kayıtlara girmeyenlerle bu sayının 1 milyona doğru yaklaştığı kabul ediliyor. Üstelik Ermeni oyları oldukça organize ve belli yerlerde yoğunlaşmış durumda. Örneğin Kaliforniya’da Ermenilerin desteğini almak büyük bir başarıdır. Ermeniler siyasete ağırlıklarını koymuş bir grup. Buna karşın Türklerin çok dağınık olduğu ve birlikte hareket edemedikleri görülüyor. Nerede Türk varsa orada bölünmeler sürüyor. Dahası Türklerin ABD’deki sayıları Ermenilerin beşte biri dahi değil. Hele hele oy verenler kıyaslandığında oran çok daha fazla düşüyor. Bu şartlar altında Obama’nın blok halinde gelecek Ermeni oyları karşısında ellerini ovuşturması son derece normal sayılmalıdır. Daha önemlisi siyaset yaptığı her dönemde Ermenileri yanında bulan ve onlarla birlikte çalışan Obama için Türklerin lobicilik çalışmaları çok etkisiz ve çok geç bir çalışmadır. Türkler her zaman olduğu gibi yine meseleyi çok geç kavramaktadırlar. Hem Obama, hem de Hillary Clinton çeşitli defalar Türklere dönerek “daha önce nerelerdediniz” sorusunu yöneltmiştir (Laçiner, 2010).

Ermeni iddialarının Ermenistan dışındaki Ermeni toplumu tarafından çeşitli ülkelerde gündeme getirilmesi, 1991 yılında Ermenistan’ın bağımsızlığı ile birlikte Ermenistan’ın da hem Türkiye ile ilişkiler bağlamında hem de Ermenistan’ın dışarıdaki yurttaşlarıyla bağlantısı ile Ermeni sorununa bir aktör olarak girmesi sorunun uluslararası ilişkiler boyutunu ön plana çıkardı. Türkiye ile Ermenistan arasında Ermenistan yönetiminin asılsız soykırım iddialarını uluslararası alanda gündeme getirme çabalarından ve Karabağ sorunundan kaynaklanan gerginlik Ermenistan dışındaki Ermeni toplumunun da devreye girmesiyle diğer ülkeler ile Türkiye ve Ermenistan’ın ilişkilerini etkileyen bir noktaya geldi. Ermenistan

yönetimi üzerinde özellikle dışarıdaki Ermeni partileri vasıtasıyla söz sahibi olan Ermeni toplumu Türkiye-Ermenistan ilişkilerinde olumsuz bir faktördür. Ermenistan çok taraflı bir politika ile bölgede Rusya'ya olan bağımlılığını azaltabilir. Denize çıkışı olmayan Ermenistan'ın ekonomik ve politik istikrarı için Türkiye ile normal diplomatik ilişkileri geliştirmesi gerekir. Ancak Ermenistan'ın mevcut politikası Türkiye ile normal diplomatik ilişkiler kurmasına engeldir (Kasım, b.t.).

Türkiye-Ermenistan ilişkilerinde önümüzdeki süreçte beklentiler iki ülkenin siyasi ve tarihi ortak bir noktada buluşup diplomatik ilişkileri başlatması yönündedir. Türkiye, “komşular ile sıfır sorun” politikası üzerinden Kafkaslarda istikrarın sağlanmasına yönelik olarak Ermenistan ile ilişkilerin iyileştirilmesi çabalarına destek veriyor. Ermenistan'ın ise ekonomik problemlerin üstesinden gelebilmesi için Türkiye ile ticarete ve sınırların açılmasına ihtiyacı var. Ancak soykırım iddiaları ve lobi faaliyetleri bütün bu girişimlerin imkânsız hale gelmesine neden oluyor. Şu anda Obama yönetiminin de Türk-Ermenistan siyasi ilişkilerinin geliştirilmesi ile ilgili olarak çizdiği politika, ABD içerisindeki Ermeni lobisini kırmadan orta yol açıklamalar ile iki ülke arasındaki diplomatik ilişkilerin tesisi için atılacak adımları desteklemekten fazlası değil.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRMELER

Başlangıçta Amerika Birleşik Devletleri ile Osmanlı Devleti arasındaki ekonomik ve ticari faaliyetlerin düzenlenmesi ve Osmanlı topraklarında yaşayan ABD vatandaşlarının hukuki statüsü ve bir takım ayrıcalıklar elde etmesi için imzalanan 1830 tarihli Ticaret Anlaşması ile başlayan diplomatik ilişkiler, II. Dünya Savaşının sonuna kadar imzalanan birkaç ticaret antlaşması dışında durağan bir seyir izlemiştir.

II. Dünya Savaşının sona ermesiyle oluşan yeni dünya düzeninde Türkiye'nin müttefiklik arayışı ve Sovyetler baskısının da etkisiyle, Türkiye'de dış politika önceliğini ABD ile olan ilişkiler almıştır. İki ülke arasındaki ilişkileri canlı tutabilmek ve batının bir parçası olduğunu ispatlayabilmek adına Türkiye, topraklarından çok uzakta başlayan savaşa, Kore'ye asker göndermiş, NATO üyeliğinin bedeli olarak topraklarında NATO ve ABD merkezli savunma politikalarının uygulanmasına izin vermiştir. Türkiye, tek partili dönemden çok partili demokratik hayata geçtiğinde dahi değişen hükümetlerin ABD ile ilişkiler bağlamında stratejik ve köklü değişiklikler olmamış, ABD'ye Türkiye'nin "Büyük Abisi" yakıştırması yapılmıştır.

İki ülke arasındaki ilişkileri belirleyen taraf her zaman olmasa da çoğu kez ABD olmuştur. Soğuk Savaş'ın sona ermesi ile birlikte oluşan tek kutuplu ve Amerika merkezli siyasi sistemde önemini kaybedeceği düşünülen ilişkiler, aksine pozitif bir ivme kazanmıştır. Amerika'nın Irak'a müdahalesi ile başlayan Körfez Savaşı'nda Türkiye, ABD'nin en büyük destekçisi olmuş ancak savaşın sonunda ekonomik açıdan oldukça zor günler geçirmiştir. Belkide 90'lı yıllar, Kıbrıs müdahalesinin ardından Türkiye tarafından müttefiklik ilişkisinin ciddi anlamda ve sürekli olarak sorgulanmaya başlandığı ilk dönemdir.

George Bush dönemi, Türk-Amerikan ilişkilerinin tarihinde yaşadığı en kötü dönemlerden biridir. ABD'nin Irak'ta gerçekleştireceği operasyon için Türkiye'den beklediği desteği alamaması, hemen ardından Süleymaniye'de Türk askerlerinin maruz kaldığı kötü muamele ve Türkiye'nin, Avrupa Birliğine üyelik sürecinde karşılaştığı ve bir türlü aşılamayan problemler Türkiye'nin sadece ABD'den değil

aynı zamanda Avrupa ile ilişkilerinin soğumaya başladığı ve kopma noktasına geldiği dönemlerdir.

Obama'nın başkan seçilmesi ve gerçekleştirdiği Türkiye ziyaretinin ardından Türk-Amerikan ilişkilerinin geleceği ile ilgili umutlar artmıştır. İlk denizaşırı ziyaretini Türkiye'ye gerçekleştirmesi, Türkiye tarafında olumlu bir hava yaratmıştır. Türkiye'nin unutulmuş ve sadece ihtiyaç duyulduğunda hatırlanan bir ülke olmaktan çıktığı düşüncesi kamuoyu nezdinde yerleşmiş, Obama'nın, Bush'tan daha farklı olacağı ve bütün dünyayı kucaklayacak ve barışı getirecek lider olduğuna dair inançlar artmıştır. Türkiye'de büyük bir coşku ile karşılanan ve daha önceki ABD liderlerine nasip olmamış biçimde ciddi bir kamuoyu desteğini arkasına alan Obama ve yönetimi geçen zaman içerisinde güven kaybetmeye başlamıştır. Türk-Amerikan İlişkilerinin gidişatını etkileyen (Irak, Afganistan, Ermenistan ve İsrail gibi) problem sahalarında Obama yönetimi, var olan düzeni değiştirebilecek gerekli atılımları gerçekleştirememiştir. Önümüzdeki dönemlerde iki ülke arasındaki ilişkileri etkileyen etmenleri genel bir çerçevede incelersek şu sonuçlara varabiliriz;

Afganistan ve Irak'ta savaş halen devam etmektedir. ABD askerlerinin geri çekilmesi suların durulması için yeterli değildir. Her iki ülkenin etnik, siyasi ve coğrafi yapısı dikkate alındığında ABD, belki askeri anlamda iki operasyonda da başarılı olmuştur. Ancak bu başarının devam edebilmesi için gerekli olan siyasi ve güvenlik alanındaki boşluklar şu an için çözümsüzlüğü de beraberinde getirmiştir. Özellikle Irak operasyonunun ardından bölgede, Türkiye'nin söz sahibi olmadığı politikaların başarılı olma ihtimali oldukça uzaktır. ABD'nin bunu anlaması ve Türkiye'nin sadece askerlerini geri çekerken kullanacağı bir güzergahtan fazlası olduğunu kavramalıdır ve Türkiye'nin toprak bütünlüğüne zarar verecek bölücü terörün diskalifiye edilerek bölgede Türkiye'nin de aktif olarak rol oynayacağı diplomatik girişimler desteklenmelidir.

Türkiye-Ermenistan arasındaki ilişkilerin normalleşmesi ve diplomatik girişimlerin başlatılması ABD tarafından desteklenmelidir. Sözde Ermeni soykırımı Obama için bir seçim malzemesi olmaktan çıkmalıdır. Senatörlüğü ve Başkan adaylığı süresince katı bir şekilde sözde Ermeni soykırımını desteklediği söylemleri artık geçmişte kalmalı, Orta Asya ve Kafkaslarda istikrarın sağlanmasını ve Enerji koridorunun sorunsuz bir alandan ilerlemesini istiyorsa Türk-Ermenistan ilişkilerinde

yaşanan problemlere lobi ve seçmen kaygısı olmadan objektif bir şekilde yaklaşabilmelidir. Bu problemin farkında olan Obama, Ermenistan ile ilgili söylemlerini yumuşatmış ve Ermeni meselesinin Türkiye'nin hassas noktası olduğuna inanmıştır. Gerek Türkiye ziyareti gerekse soykırım ile ilgili yasa tasarısının kongrede görüşülmemesi için gerçekleştirdiği diplomasi gelecek için umut vermektedir. Ancak artık her sene yeniden başlayan ve ritüel haline gelen bu tasarıların bir çözüme kavuşturulması ve ABD'nin gerçekten Türkiye ve Ermenistan arasındaki ilişkilerin geliştirilmesini herhangi bir menfaat gözetmeden, tarafsız olarak destekleyeceğine ilişkin Türk hükümetini ve kamuoyunu inandırmalıdır.

İran, bölgede dengeleri etkileyebilecek kritik öneme haiz ülkelerden biridir. Fakat ABD-İran ilişkilerinde son durum hiçte iç açıcı değildir. İran'ın uyguladığı Nükleer Program ile ilgili ABD'nin endişeleri vardır ve bu endişeler İran'a çeşitli vesilelerle yaptırım kararları olarak geri dönmüştür. Türkiye, bölgesinde Nükleer silahlanmasını gerçekleştirmiş bir İran istememektedir. Ancak İran ile nükleer takas antlaşmaları imzalamaktan da geri kalmamıştır. Dolayısıyla ortaya iki farklı sonuç çıkmaktadır. Amerika'nın isteği ve hatta kendi tabirleri ile bilgisi haricinde Türkiye'nin böyle bir antlaşmaya imza atmasının ortaya çıkartacağı sıkıntılar. Dahası Tezkere kararı ile başlayıp, İsrail-Filistin arasındaki sürtüşmeler neticesinde Türkiye'nin bölgesel yaklaşımları ve en nihayetinde uranyum takası antlaşmaları ile Türkiye, ABD'nin uygulamak istediği bölgesel politikalar dışında farklı politikalar üretmeye başlamış olması ve iki ülke arasındaki fikir ayrılıkları ABD yönetimi tarafından endişe ile izlenmektedir. Diğer taraftan terörle mücadele konusunda benzer sıkıntılar yaşayan, PKK'nın farklı bir uzantısı olan PJAK ile mücadele eden İran'ın Türkiye ile bölgesel ilişkilerini geliştirmeye ihtiyacı var. Aynı şekilde Türkiye'nin, İran enerji arzına erişimi var ve şu an için pek mümkün görünmemekle birlikte olası bir ABD müdahalesi neticesinde istikrarsızlaşacak olan İran'ın durumu Türkiye için endişe verici boyutlarda olabilecektir. Konuya ABD-Türkiye-İran perspektifinden baktığımızda ilişkilerin seyrini belirleyebilecek ülke Türkiye'dir. Henüz dillendirilmemiş olsa da Obama yönetimi içerisinde İran konusunda Türkiye'nin İsrail-Filistin ve Suriye arasında olduğu gibi, İran ile ABD arasında arabuluculuk görevi yürütmesi gerektiği şeklinde görüşler ortaya atılmaktadır. Nihayetinde iki ülke arasındaki ilişkilerin ve diplomasinin geliştirilmesi şüphesiz Türkiye'nin de yararına olacaktır.

Gerek Obama yönetimi gerekse Bush yönetimi, Türkiye'nin Avrupanın bir parçası olduğunu ve Avrupa Birliği'ne alınması gerektiğinin altını çizmişlerdir. Böylesi bir politikanın sebebi sadece Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne ne kadar üye olmak istemesi ya da Amerikanın bu isteği desteklemesi ile ilgili değildir. Türk kamuoyunda AB ile ilgili gelişmeler ve politikalar her zaman ABD ile ilişkilendirilmiştir. Bir başka deyişle AB üyesi ülkelerin Türkiye'nin üyeliği ile ilgili isteksizlikleri ve "Türkiye ne yaparsa yapsın AB'ye giremeyecek" düşüncesi Türkiye'nin Avrupadan ve dolaylı olarak ABD'den uzaklaşması anlamına gelmektedir. İşte bu noktada son günlerde ortaya atılan "Eksen Kayması" tartışmaları gündeme gelmektedir. Avrupa tarafından kabul edilmeyen Türkiyenin farklı alternatiflere (Rusya, Asya Ülkeleri, Arap Dünyası vb.) yönelmesi ihtimali ve son dönemlerde Lübnan, Ürdün, Suriye gibi ülkelerle ilişkilerini geliştirmesi ABD tarafından dikkatle izlenmektedir. Her ne kadar Cumhurbaşkanı Gül ve Başbakan Erdoğan, politikalarımızda bir değişiklik olmadığını söylese de Türkiye'nin Avrupadan uzaklaştırılması veya uzaklaşması Transatlantik ilişkilerinde dolaylı olarak etkileyecektir. Çoğunluğu Müslüman olan ve 70 milyon nüfuslu Türkiye'nin AB'ye üyeliği neticesinde AB'nin yapısal olarak ne denli etkileneceğinden ziyade Türkiyesiz bir AB'nin mevcut koşullarda siyasi ve ekonomik olarak daha ne kadar ayakta durabileceği değerlendirilmelidir. Ayrıca Türkiye'nin AB üyeliğine girişinin kolaylaştırılması için ABD'nin etkin desteğine devam etmesi gerekmektedir.

İsrail ve Filistin arasındaki anlaşmazlıklar da Türk-Amerikan ilişkilerinin seyrini ciddi yönde etkileyen faktörlerden biridir. Obama, TBMM'de yapmış olduğu konuşmada "Biz İslam ile savaşta değiliz" demişti. Bu söylemin ABD'nin farklı etnik kimliklere sahip olsalar da çoğunluğu Müslüman olan Irak ve Afganistan'da gerçekleştirdiği operasyonları işaret ettiği doğrudur. Ancak başka bir Müslüman çoğunluğa sahip devlet olan Filistin'de yaşananların ABD müdahalesi haricinde oluşmasına rağmen ABD'nin her platformda desteklediği İsrail tarafından gerçekleştirilmesi ile şu ana kadar İsrail-Filistin meselesinde çözümsüzlüğü sona erdirecek adımlar atmaması ve tarafsız davranmaması bu söylemlerinde ne kadar samimi olduklarını düşündürmektedir. Obama aynı konuşmasında iki devlet hedefini desteklediklerini ve her iki taraf içinde yapılması gereken şeylerin olduğunu belirttikten sonra "İsrail'in güvenlik kaygılarının meşru olduğunu takdir etmeliyiz" demişti. Mavi Marmara baskının hemen ardından ABD'nin saldırıyı trajedi olarak

nitelendirmesine rağmen Birleşmiş Milletler İnsan Hakları konseyine intikal eden olaya ilişkin hazırlanan raporda ret oyu kullanması ABD'nin İsrail'e karşı yaptırım uygulanmasındaki isteksizliği de gözler önüne seriyor. Türkiye, ABD'nin bilgisi dahilinde gerçekleştirilen arabuluculuk görüşmelerinde ciddi gayret sarf etmiştir. Ancak Gazze'ye gerçekleştirilen saldırıların ardından bu görüşmeler sonuçsuz kalmış, Türk Hükümeti barış görüşmelerinin sürdüğü bir ortamda kendilerinin bilgisi haricinde gerçekleştirilen bu saldırıya sert tepki göstermişti. Şu anda Türkiye ile İsrail arasındaki ilişkilerin iyi olmadığı ortadadır. Bu konuda ABD öncelikli olarak üzerinde düşeni yerine getirmeli, İsrail ve Filistin arasında içerisinde Türkiye'nin de dahil olduğu bir platformda öncelikli konuların tarafsız ve objektif bir şekilde görüşülmesine aracılık etmelidir.

Sonuç olarak, devletlerarası ilişkileri ve devletlerin dış politika hedeflerini belirlerken en temel etken çıkar ilişkisidir. Türk-Amerikan ilişkilerinin de geçmişine baktığımızda da benzer bir tablo ortaya çıkmaktadır. Soğuk Savaş döneminde Amerikan politikalarının doğruluğunun tartışılmaması ve hemen hemen her Türk hükümeti tarafından kabul edilmesi de bu stratejinin bir gereğidir. Dönemin koşulları dikkate alındığında tutunacak tek dal Amerika dır. Ancak günümüzde iki devletin dış politikada görüş ayrılıkları keskinleşebiliyor. Bush döneminde iki ülke arasındaki ilişkilerin en kötü dönemlerini yaşaması Bush'un sadece Türkiye'ye Obama hükümetinden daha az değer vermesi ile alakalı değil, Bush yönetiminin agresif dış politika süreci Türkiye'nin bölgesel menfaatlerinin tersi istikametinde gelişmesinden kaynaklanmaktadır. Obama'nın, Türkiye'nin stratejik önemini mevcut durumda Amerika için her zamankinden daha fazla önemli olduğunun farkına varması ciddi bir gelişmedir. Özellikle Ortadoğu'da Bush döneminden arta kalan istikrarsızlığın çözümü Obama için kolay olmayacaktır. Ancak bugün Amerika, Türkiye'ye her zamankinden daha fazla ihtiyaç duymaktadır. Amerika'nın bu durumu Türkiye içinde bir fırsat olup, Avrupa Birliği hedefine ilerleyebilmesi ve Avrupa Devletlerine Türkiye'nin önemini gözler önüne serebilmesi için bu fırsatı iyi kullanmalı, günöbirlük politikalar üretmek yerine uzun vadede öncelikle kendi bölgesinde ve akabinde bütün dünyaya barış ve istikrarı getirebilecek akılcı politikaların mimarı olmalıdır. Ayrıca şimdiye kadar iki ülke arasında istenilen düzeye erişememiş olan ekonomik ve ticari faaliyetlerin geliştirilebilmesi içinde ortak bir politika benimsenmelidir.

KAYNAKLAR

1972’de Afyon Ekimi Yasak. (30.06.1971). Milliyet, s. 1

ABD Türkiye İlişkileri Bölgesel Bir Perspektife Doğru. (2009). Seta Analiz. Sayı:8. Sayfa:6

ABD Yardımı Kesiliyor. (05.02.1975). Milliyet, s. 1.

ABD’de Kritik Zirve sona Erdi. (13.04.2010).

<http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/haber.aspx?id=14412198&tarih=2010-04-13>

Abdulrauf, F. (07.04.2009). Obama Is Right For An Opening To Muslims.

http://www.dailystar.com.lb/article.asp?edition_ID=10&article_ID=100725&category_ID=5#axzz163jqM4sJ

Akçadağ, G. (15.11.2008). Adnan Menderes’in ABD Ziyareti, (12.06.2010),

<http://www.turkishny.com/old/en/authors/drgoeknur-akcada/256.html>

Akdağ, G. (b.t.). İran Dış Politikasının Nükleer Program Çıkması, 14.07.2010,

<http://www.tasam.org/index.php?altid=438&syf=1>

Akgün, B. (2009). ABD Ziyaretinin Olası Siyasi Sonuçları.

<http://www.sde.org.tr/tr/kose-yazilari/87/abd-ziyaretinin-olasi-siyasi-sonuclari.aspx>

Aktaş, T. (23.08.2010). Ortadoğu Ekseninde Türk-İsrail İlişkilerinde Son Durum.

<http://www.usak.org.tr/makale.asp?id=1656>

Aras, B. (04.04.2009). A Golden Era For US-Turkey Relations?.

<http://www.guardian.co.uk/commentisfree/cifamerica/2009/apr/03/obama-administration-usa>

Arı, T. (2006). Irak, İran ve ABD. İstanbul: Alfa Yayıncılık

Arı, T. (16.12.2009). Obama Döneminde ABD'nin Ortadoğu Politikası, 02.05.2010,
<http://www.tayyarari.com/>

Arı, T. (b.t.). Ortadoğu ve Türkiye-ABD İlişkileri Üzerine. (14.11.2010).
<http://politikakademi.blogspot.com/2010/01/prof-dr-tayyar-ar-ile-orta-dogu-ve.html>

Armaoğlu, F. (1991). *Belgelerle Türk-Amerikan Münasebetleri*, Ankara: T. T. K Basımevi.

Armaoğlu, F. (1997). Atatürk Döneminde Türk-Amerikan İlişkileri, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 38, 1-8.

Armaoğlu, F. (2005). *20.yy Siyasi Tarihi* (15. Baskı). Ankara: T. T. K Basımevi.

Atatürk'ün sözüyle barış mesajı verdi. (06.04.2009).
<http://www.ntvmsnbc.com/id/24953804/>

Aybars, E. (1986). *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi*, İzmir: Ege Üniversitesi Basımevi.

Bal, İ. (28.10.2008). *Terörle Savaşılır mı? ABD-Türkiye Örneği*, (24.12.2010)
<http://www.usak.org.tr/makale.asp?id=643>

Barack Obama Resmi İnternet Sitesi (25.09.2010).
http://www.barackobama.com/2008/01/19/barack_obama_on_the_importance.php

Barysch, K. (07.04.2009). Turkey's Future Lies With Europe.
<http://www.guardian.co.uk/commentisfree/2009/apr/06/turkey-barack-obama>

Batı İttifakı Yıkılır. (16.04.1964). Milliyet, s. 1.

Baydur, M. (2009). Obama ve Türkiye: Eski Güzelin Makyajı Tutacak mı?,
Jeopolitik Aylık Stratejik Dergi, Cilt:1, Sayı:63, 6-8

Berkiş, Y. ve Gürkan, A. (Temmuz 2002). Türk-Amerikan İlişkilerine Bakış: Ana Temalar Ve Güncel Gelişmeler, *TUSİAD ABD Değerlendirme Raporu*, Washington: Temmuz 2002.

Birsay, C. (18.09.2009). Füze Savunma Sistemi ve Türk-Amerikan İlişkileri, (14.11.2010), <http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=RadikalDetay&Date=&ArticleID=955058&CategoryID=77>

BM, İran'a Yaptırımı Kabul Etti. (09.06.2010).
<http://www.haberturk.com/dunya/haber/522139-bm-irana-yaptirimi-kabul-etti>

Bölükbaşı, D. (2008). *1 Mart Vakası Irak Tezkeresi ve Sonrası* (6. Baskı). İstanbul: Doğan Kitap.

Bostanoğlu, B. (2009). *Türkiye-ABD İlişkilerinin Politikası*. Ankara: İmge Kitapevi.

Çakmak, C. (07.04.2009). *Obama Dönemi Türkiye-ABD İlişkileri*, 21.06.2010, http://www.bilgesam.org/tr/index.php?option=com_content&view=article&id=313:obama-donemi-turkiye-abd-iliskileri&catid=98:analizler-abd&Itemid=135

Cebeci, S. (10.02.2003). *Chester Projesi. Halka Ve Olaylara Tercüman*, s.6.

Çiftçi, S. (2009). Afganistan Çıkmazı, Obama'nın Dış Politika Tercihleri ve Af-Pak Bölgesinin Geleceği. *Ortadoğu Analiz*. Cilt:1. Sayı:11. Sayfa: 41-48

Davutoğlu, A. (2009). *Stratejik Derinlik*.(37. Baskı). İstanbul: Küre Yayınları.

Duman, B.(2009). Barack Obama'nın Irak Politikası ve Türk-Amerikan İlişkilerine Etkileri, *Ortadoğu Analiz*. Cilt:1. Sayı:1. Sayfa: 29-36

Dündar, C. (Yapımcı). (05.11.2007). *Türk-Amerikan İlişkileri Araştırması*.
http://www.candundar.com.tr/_v3/#Did=5576

Erdoğan, E. ve Polat, H. (19.03.2009). *Türk Halkı Obama'yı Destekliyor*.
21.07.2010, <http://www.voanews.com/turkish/news/a-17-2009-03-19-voa13-88179527.html>

Erhan, Ç. (2006). *ABD ve NATO İle İlişkiler*. İstanbul: İletişim Yayıncılık.

Erpul, O.(b.t.). *Afganistan*, 27.06.2010,
http://www.foreignpolicy.org.tr/turkish/dosyalar/oerpul_120110.html

Erzeren, Ö. (04.04.2009). *Obama Umgarnt Die Türken*.
<http://www.ftd.de/politik/europa/:bruch-mit-bush-aera-obama-umgarnt-die-tuerken/497509.html>

Europe's choice; Turkey's destiny. (07.04.2009). *The Times Gazetesi internet Sitesi*.
<http://www.thetimes.co.uk/tto/opinion/leaders/article2093120.ece>

Franco-American Relations Strained by Turkey Visit. (06.04.2009).
http://www.rfi.fr/anglais/actu/articles/112/article_3398.asp

Fraser, S. (06.04.2009). *President Barack Obama has arrived in Ankara*.
<http://www.aparchive.com/Search.aspx?st=k&showact=results&sort=relevance&page=2&xslt=s&sh=&pagez=20&cfasstyle=AND&sfs=5%3Dkw%3Dobama%2520turkey%26kws%3D&sfc=kw%2Ckw>

Fuller, G. (2010). *Yeni Türkiye Cumhuriyeti*(8. Baskı).(Çev. M. Acar). İstanbul: Timaş Yayınları.

Gaffney, F. (17.03.2009). *Embracing Of Shariah*. (08.09.2010).
<http://www.washingtontimes.com/news/2009/mar/17/embracing-of-shariah/>

Gezici, A. (2009). *Barack Obama Türkiye Konuşmaları*. İstanbul: Karakutu Yayınları

Gönüllü İttifaktan Zorunlu İttifağa. (2010). *NTV Tarih Dergisi*. Cilt:1, Sayı: 13.
Sayfa: 27-33

Görgülü, A. (2008). *Türkiye-Ermenistan İlişkileri: Bir Kısır Döngü*. İstanbul:
TESEV Yayınları.

Gözen, R. (2009). *Türkiye'nin Dış Politikası*. Ankara: Palme Yayıncılık.

Güler, Y. (2004). *II. Dünya Harbi Sonrası Türk-Amerikan İlişkileri*, Gazi Ü. Kırşehir
Eğt. Fak. Dergisi, Cilt:5, Sayı:2, Sayfa:209-224.

Güler, Y. (2005). Osmanlı Devleti Dönemi Türk-Amerikan İlişkileri, *Gazi Ü.
Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt:6, Sayı:1, Sayfa, 231.

Güney, P. (2006). Marshall Planı: Avrupa Birliği'nin İnşasında Amerikan Harcı,
Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi, 5-3, 114.

Gürcanlı, Z. (07.12.2009). *Beyaz Saray'da Sıkı Pazarlık*.
<http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/haber.aspx?id=13132619&tarih=2009-12-07>

Güsten, S. (06.04.2009). *Nicht Im Krieg Mit Dem Islam*.
<http://www.derwesten.de/nrz/politik/Nicht-im-Krieg-mit-dem-Islam-id579576.html>

Kantarıcı, Ş. (2003). *ABD-AB Kıskacında Türkiye-Ermenistan İlişkileri*.
http://www.stradigma.com/turkce/eylul2003/makale_06.html

Kasım, K. (09.03.2009). *Hillary Clinton'ın Ziyareti ve Yeni Dönemde Türk-
Amerikan İlişkileri*. 14.09.2010. <http://www.usakgundem.com/yazar/1140/hillary-clinton%E2%80%99%C4%B1n-ziyareti-ve-yeni-d%C3%B6nemde-t%C3%BCrk-amerikan-%C4%B0li%C5%9Fkileri.html>

Kasım, K. (25.10.2010). *Türkiye-ABD-Afganistan*.
<http://www.usakgundem.com/yazar/1791/-t%C3%BCrkiye-abd-afganistan.html>

Kasım, K. (b.t.). *Uluslararası İlişkiler Boyutuyla Ermeni Sorunu*. (12.11.2010).

<http://www.ermenisorunu.gen.tr/turkce/makaleler/makale37.html>

Key Points Of Obama's Strategy For Afghanistan. (02.12.2009).

<http://edition.cnn.com/2009/POLITICS/12/01/afghanistan.key.points/index.html>

Kıbrıs Türk Federe Devleti Kuruldu. (14.02.1975). Milliyet, s. 1.

Kissinger, H. (1998). *Diplomasi*. Ankara: T. İş Bankası Yayınları.

Knuf, T. (07.04.2009). *Die Türken Melden Sich Zurück*.

<http://www.berlinonline.de/berliner-zeitung/archiv/.bin/dump.fcgi/2009/0407/meinung/0008/index.html>

Koç, B. (01.05.2010). *ABD Irak'tan Çekilirken Riskler ve Hesaplar*. 28.06.2010,

<http://www.21yyte.org/tr/yazi.aspx?ID=4282&kat1=1>

Kona, G. (b.t.). *ABD'nin Çeşitlenen Güvenlik Kaygısı ve Değişen Dış Politikası*,

04.07.2010, http://uiportal.net/e107_plugins/content/content.php?author.545

Koni, H. (07.11.2009). *ABD'nin Afganistan Politikası*. 27.06.2010,

<http://www.sde.org.tr/tr/kose-yazilari/2/abdnin-afganistan-politikasi.aspx>

Kuloğlu, A. (2010). ABD'nin Yeni Afganistan Stratejisi ve Türkiye'nin Rolü.

Ortadoğu Analiz. Cilt:2. Sayı:13. Sayfa: 59-63

Kuloğlu, A. (2008). *Irak, Terörle Mücadele ve Kerkük Ekseninde Türk-ABD*

İlişkileri, (24.12.2010),

<http://yeni.beykent.edu.tr/WebProjects/Web/egitim.php?CategoryId=960>

Kurat, N. (1959). *Türk-Amerikan Münasebetlerine Kısa Bir Bakış*. Ankara: Doğu

Ltd. Şti. Matbaası.

Laçiner, S. (12.03.2010). *Obama Ve Ermeni Sorunu*.

<http://www.usakgundem.com/ders-notu/21/obama-ve-ermeni-sorunu.html>

Lebanon Can Benefit From Both Obama's Vision And Erdogan's Policy.

(07.04.2009). The Daily Star Gazetesi İnternet Sitesi.

http://www.dailystar.com.lb/article.asp?edition_ID=10&article_ID=100727&categ_id=17#axzz163jHAhiv

Magosa'ya Girdik Lefke'ye Yürüyoruz. (16.04.1974). Milliyet, s. 1-10.

Manavoğulları, E. (15.07.2009). *ABD Sonrası Irak Ve Türkiye*.

http://www.bilgesam.org/tr/index.php?option=com_content&view=article&id=400:abd-sonrasi-irak-ve-turkiye&catid=77:ortadogu-analizler&Itemid=150

Neuman, S. (06.04.2009). *Obama Seeks To Mend Turkish Ties*.

<http://www.npr.org/templates/story/story.php?storyId=102779880>

Obama Dönemi Türk-Amerikan İlişkileri.(Nisan 2009), SETA Analiz, s.4.

Obama Irak için verdiği sözü tutmaya çalışıyor. (21.12.2009).

<http://www.hurriyet.com.tr/planet/15469503.asp>

Obama Yeni Afganistan Stratejisini açıkladı.(02.12.2009),

<http://www.cnnturk.com/2009/dunya/12/02/obama.yeni.afganistan.stratejisini.acikladi/553816.0/index.html>

Obama-Erdoğan görüşmesi. (13.04.2010).

<http://www.cnnturk.com/2010/dunya/04/13/abdde.obama.erdogan.gorusmesi/571996.0/index.html>

On Key In Turkey. (08.04.2009).

http://www.boston.com/bostonglobe/editorial_opinion/editorials/articles/2009/04/08/on_key_in_turkey/

Oran, B. (2006). *Türk-Dış Politikası*, Cilt 1:1919-1980.(5. Baskı). İstanbul: İletişim Yayıncılık.

Özbay, F. (24.09.2009). *Türkiye-Ermenistan İlişkileri:Antipatiyi Empatiye Çevirmek*. http://www.bilgesam.org/tr/index.php?option=com_content&view=article&id=458:turkiye-ermenistan-iliskileri-antipatiyi-empatiye-cevirmek-&catid=86:analizler-kafkaslar&Itemid=148

Özdağ, Ü. (2007). *Türk Ordusunun PKK Operasyonları*. İstanbul: Pegasus Yayınları.

Özeren, S. (07.02.2010). *ABD, Küresel Terörle Mücadelede Kendi Açılımını Yapabilecek mi?*. (27.12.2010), <http://www.usakgundem.com/yorum/297/abd-k%C3%BCresel-ter%C3%B6rle-m%C3%BCcadelede-kendi-a%C3%A7%C4%B1%C4%B1m%C4%B1n%C4%B1-yapabilecek-mi-.html>

Rouselin, P. (06.04.2009). *Obama, la Turquie et l'Europe*. <http://blog.lefigaro.fr/geopolitique/2009/04/obama-la-turquie-et-leurope.html>

Şafak, N. (b.t). *19. Yüzyılda Osmanlı Devleti-ABD Siyasi İlişkileri*, 13.04.2010,<http://www.osmanli.org.tr/dosyaara.php?bolum=4&id=119>

Şahin, H. (2002). *Johnson Mektubu*. İstanbul: Gendaş Yayınları.

Sander, O. (1977). *Türk-Amerikan İlişkileri 1947-1964*. Ankara: A. Ü. SBF Yayınevi.

Sander, O. (2005). *Siyasi Tarih Cilt II* (15. Baskı). İstanbul: Alkım kitapevi.

Seufert, G. (07.04.2009). *Honig Für Die Türken*. <http://www.berlinonline.de/berliner-zeitung/archiv/.bin/dump.fcgi/2009/0407/politik/0019/index.html>

Seufert, G. (08.04.2009). *Kleiner Religionsgipfel mit dem US-Präsidenten*. <http://www.zeit.de/online/2009/15/obama-istanbul-religionen>

Sharif, O. (08.04.2009). *Obama's Quest To Woo Muslims*.

<http://archive.arabnews.com/?page=7&section=0&article=121323&d=8&m=4&y=2009>

Sinkaya, B.(2009). Obama Döneminde ABD-İran İlişkileri ve Değişim Şansı. *Ortadoğu Analiz*. Cilt:1. Sayı:1. Sayfa: 41-49.

Sönmezoğlu, F. (2006). *Türk Dış Politikası*. İstanbul: Der Yayınevi.

Sözüöz, N. (1992). *Türk-Amerikan İlişkilerine Genel Bir Bakış*, İstanbul: İstanbul Fakülte Matbaası.

Sullivan, K. (06.04.2009). Hope, Criticism Greet Obama in Turkey; Visit Underscores Critical Role of Secular Nation in Complex Regional Politics. *Washington Post*, A-10

Taşpınar, Ö. (25.10.2009). *İran Konusunda Sağlıklar Diyaloğu*.

http://www.sabah.com.tr/Yazarlar/taspinar/2010/10/25/iran_konusunda_sagirlar_diyalogu

TBMM Tutanak Dergisi. Cilt:43. 72. Birleşim. (06.04.2009)

Taşpınar, Ö. ve Gordon, P. (2009). *Türkiye'yi Kazanmak*. (Çev. M. Okur). İstanbul: Timaş Yayınları.

The EU Must Not Shut The Door On Turkish Membership. (07.04.2009). *The independent Gazetesi İnternet Sitesi*. <http://www.independent.co.uk/opinion/leading-articles/leading-article-the-eu-must-not-shut-the-door-on-turkish-membership-1664402.html>

The White House Office of the Press Secretary.(07.12.2009). *Remarks by President Obama and Prime Minister Erdogan of Turkey after meeting*.

<http://www.whitehouse.gov/the-press-office/remarks-president-obama-and-prime-minister-erdogan-turkey-after-meeting>

Tür, Ö. (2009). Türkiye-İsrail ilişkileri: Yakın İşbirliğinden Gerilime. *Ortadoğu Analiz*. Cilt:1. Sayı:4. Sayfa: 22-29

Turkey:Bridging The Divide (07.04.2009). *The Guardian Gazetesi İnternet sitesi*.
<http://www.guardian.co.uk/commentisfree/2009/apr/07/barack-obama-turkey-east-west>

Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı İnternet Sitesi, (07.12.2009).
<http://www.mfa.gov.tr/aralik.tr.mfa>

Türkiye, Irak Kördüğümü İçin Ağrlığını Koydu. (08.11.2010).
<http://www.radikal.com.tr/Default.aspx?aType=RadikalHaberDetay&Date=08.11.2010&ArticleID=1027930>

Türkiye-Afganistan Siyasi İlişkileri. (19.07.2010), http://www.mfa.gov.tr/turkiye-afganistan_siyasi-iliskileri.tr.mfa

Ulman, H. (1961). *Türk-Amerikan Diplomatik Münasebetleri*. Ankara: 21.yy Yayınları.

US Rebuilding Ties With Turkey, (07.04.2009). *Arab News Gazetesi İnternet Sitesi*.
<http://archive.arabnews.com/?page=7&section=0&article=121287&d=7&m=4&y=2009>

Uslu, N. (2000). *Türk-Amerikan İlişkileri*. Ankara: 21.yy Yayınları.

Uzgel, İ. (2006). *ABD ve NATO'yla İlişkiler* (5. Baskı). İstanbul: İletişim Yayıncılık.

Ve Erdoğan ABD'ye Gidiyor. (04.02.2010).
<http://www.cnnturk.com/2010/turkiye/04/02/ve.erdogan.abdye.gidiyor/570569.0/index.html>

Yavuz, C. (05.07.2010). *Türkiye-ABD İlişkilerinde İsrail Etkisi.*(02.09.2010)
<http://www.turksam.org/tr/a2115.html>

Yavuz, C. (17.08.2009). *ABD Irak'ta Enkaz Bırakarak Çekiliyor.*(05.08.2010)
<http://www.turksam.org/tr/a2161.html>

Yavuz, C. (27.10.2009). *İran-Türkiye İlişkileri Nereye?* (16.09.2010)
<http://www.turksam.org/tr/a1845.html>

Yavuz, C. (18.10.2010). *NATO 'Füze Kalkanı' İsrail İçin mi?*, (14.11.2010),
<http://www.turksam.org/tr/a2212.html>

Yavuz, C. (14.10.2010). *Birbirini anlamayan iki müttefik:ABD ve Türkiye.*
(19.11.2010).
<http://www.turksam.org/tr/a2208.html>

Yegin, M. (21.10.2010). *Türkiye, ABD'nin Füze Savunma Sistemini Kabul Etmeli mi?*, (14.11.2010), <http://www.usakgundem.com/yazar/1786/t%C3%BCrkiye-abd%E2%80%99nin-f%C3%BCze-savunma-sistemini-kabul-etmeli-mi.html>

Yeni Jandarma Botu Denize İniyor. (09.03.1967). Milliyet, s. 1

Yeşilada, B. (28.07.2010). *ABD'nin Yeni Afganistan Stratejisi ve Türkiye.*
http://www.bilgesam.org/tr/index.php?option=com_content&view=article&id=749:abdnin-yeni-afganistan-stratejisi-ve-tuerkiye&catid=77:ortadogu-analizler&Itemid=150

Yılmaz, N. (07.02.2010). *Obama 2009 Diplomasi Açılımı*, (19.04.2010),
<http://www.setav.org/public/HaberDetay.aspx?Dil=tr&hid=15930>

Yılmaz, S. (19.10.2010). *Füze Kalkanı Projesi ve Türkiye.* (14.11.2010),
<http://www.21yyte.org/tr/yazi.aspx?ID=5771&kat1=1>

EKLER

Ek-1 : Wilson İlkeleri

Wilson'un savaş sonrası kurulmasını istediği yenedünya düzenine ilişkin "Wilson İlkeleri" olarak adlandırılan görüşleri şunlardı;

1. Tam bir açıklık içinde varılmış barış anlaşmalarından sonra hiçbir özel uluslararası anlaşmaya gidilmemeli ve diplomatik etkinlik her zaman içtenlikle ve kamuoyunun gözü önünde yürütülmelidir.

2. Denizlerin uluslararası sözleşmeler gereğince bütünüyle ya da kısmen kapatılabilmesi dışında, savaşta ve barışta karasuları dışındaki bütün denizlerde mutlak seyrüsefer serbestliği sağlanmalıdır.

3. Barışı onaylayan ve korumak için anlaşan ülkeler arasındaki bütün ekonomik engeller olabildiğince kaldırılmalı ve ticaretin eşitlik temelinde yürütülmesi sağlanmalıdır.

4. Her ülkede silah gücünün iç güvenliği sağlamaya yetecek en düşük düzeye indirilmesi için yeterli güvenceler karşılıklı olarak verilmelidir.

5. Sömürgelerin bütün talepleri serbest, açık görüşlü ve tümüyle tarafsız bir yaklaşımla ele alınmalı, bu tür egemenlik sorunlarının çözümünde ilgili halkların çıkarlarıyla egemenliği tartışılan devletin adil taleplerinin eşit ağırlık taşıması ilkesine kesinlikle uyulmalıdır.

6. Rus Çarlığı'na ait bütün topraklardan yabancı askerler çekilmeli. Rusya'yı ilgilendiren bütün sorunlar, kendi siyasal gelişimini ve ulusal politikalarını bağımsızca belirlenmesine olanak verecek biçimde dünyanın öbür uluslarının en uygun ve özgür işbirliğiyle çözülmeli. Rusya'nın kendi belirleyeceği kurumsal yapıyla özgür uluslar topluluğuna içtenlikle kabul edilmesi, hatta gereksinim duyabileceği ya da isteyebileceği her türlü yardımın yapılması sağlanmalıdır. Gelecek birkaç ay içinde öbür ulusların Rusya'ya karşı tutumları iyi niyetlerinin, Rusya'nın gereksinimlerinin kendi çıkarlarından farklılığını kavrayıp kavramadıklarının ve bencillikten uzak, akıllı bir yaklaşımla onun sorunlarına yakınlık duyup duymadıklarının kesin göstergesi olacaktır.

7. Yabancı askerler Belçika'dan çekilmeli ve bu ülke hiçbir kısıtlama olmaksızın bütün öbür özgür ulusların sahip olduğu egemenlik haklarına yeniden kavuşmalıdır. Bunun gerçekleşmesi, ulusların birbirleriyle ilişkilerini düzenlemek

amacıyla koydukları kurallara duydukları güvenin yeniden sağlanmasında en önemli rolü oynayacaktır. Bu düzeltme yapılmadan uluslararası hukukun yapısı ve geçerliliği örselenmiş kalacaktır.

8. Bütün Fransız toprakları özgürlüğüne kavuşmalı ve işgal edilen kesimler geri verilmelidir. 1871'de Alsace-Lorraine konusunda Fransa'ya Prusya tarafından yapılan ve yaklaşık elli yıldır dünyada istikrarlı bir barışın kurulmasını önleyen haksızlık, herkesin çıkarlarına olan barışın yeniden sağlanabilmesi için düzeltilmelidir.

9. İtalya'nın sınırları, açıkça belirlenmiş ulusal sınırlar temelinde yeniden çizilmelidir.

10. Avusturya-Macaristan halklarının uluslar arasındaki yeri korunmalı ve güvence altına alınmalı, bu halklara özerk gelişme olanağı tanınmalıdır.

11. Yabancı askerler Romanya, Sırbistan ve Karadağ'dan çekilmeli, işgal edilen topraklar geri verilmelidir. Sırbistan'a denize serbest ve güvenli çıkış sağlanmalıdır. Çeşitli Balkan devletleri arasındaki ilişkiler tarihsel bağlılık ve ulusal sınırlar temelinde dostça görüşmeler yoluyla yürütülmelidir. Balkan devletlerinin siyasal ve ekonomik bağımsızlığıyla toprak bütünlüğüne ilişkin uluslararası güvenceler anlaşmada yer almalıdır.

12. Bugünkü Osmanlı Devleti'ndeki Türk kesimlerine güvenli bir egemenlik tanınmalı, Osmanlı yönetimindeki öbür uluslara da her türlü kuşkudan uzak yaşam güvenliğiyle özerk gelişmeleri için tam bir özgürlük sağlanmalıdır. Ayrıca Çanakkale Boğazı uluslararası güvencelerle gemilerin özgürce geçişine ve uluslararası ticarete sürekli açık tutulmalıdır.

13. Polonyalıların yaşadığı tartışmasız olan toprakları içine alacak bağımsız bir Polonya devleti kurulmalı, bu devletin denize serbest ve güvenli çıkışı sağlanmalı, siyasal ve ekonomik bağımsızlığıyla toprak bütünlüğü de uluslararası sözleşmeyle güvence altına alınmalıdır.

14. Büyük küçük bütün devletlerin siyasal bağımsızlığı ve toprak bütünlüğü konusunda karşılıklı güvence vermek üzere özel sözleşmelerle bütün ulusları içine alan bir birlik oluşturulmalıdır.

Ek-2: Barack Obama'nın TBMM'de Yaptığı Konuşmanın Türkçe Metni

Sayın Başkan, Sayın Başkan Yardımcısı, sayın üyeler; bugün bu Mecliste konuştuğum için onur duyuyorum ve ülkelerimiz arasındaki dostluğu ve müttefikliği devam ettirmeyi amaçlıyorum.

Bu, Amerika Birleşik Devletleri Devlet Başkanı sıfatıyla yaptığım ilk ülke ziyareti. Daha önce G20 zirvesine Londra'ya, NATO zirvesine Strazburg'a, Kehl'e ve Prag'daki Avrupa Birliği zirvesine gittim. Bana, ziyaretimi Ankara'ya ve İstanbul'a devam ettirmeyi bir mesaj vermek için yapıp yapmadığımı soranlar oldu. Buna cevabım çok kolay: "Evet." Evet. Türkiye, Amerika Birleşik Devletleri'nin önemli bir müttefikidir. Türkiye, Avrupa'nın önemli bir parçasıdır ve Türkiye ve Amerika Birleşik Devletleri birlikte çalışmalı, birlikte çalışarak zamanımızın güçlüklerini çözümlemelidirler.

Bu sabah, gerçekten, Atatürk'ün, sizin ülkenizin kurucusunun mezarını ziyaret ettim. Hakikaten de bu ziyaretten, kendisi adına inşa edilmiş olan bu anıttan çok etkilendim çünkü kendisi tarihin şeklini değiştiren bir liderdir. Ama Atatürk'ün yaşamına ait en büyük anıt hiçbir şekilde taştan ya da mermerden inşa edilemez, kendisinin bırakmış olduğu en büyük miras Türkiye'nin canlı laik demokrasisidir ve bu Meclis de bunun devamını sağlamaktadır bugün.

Tabii ki bu günlere kolay ulaşılmadı. Birinci Dünya Savaşı'nın sonunda Türkiye rahatlıkla yabancı güçlere teslim olabilirdi, kendi sınırında hak edenlere teslim olabilirdi, bunun yanı sıra bir imparatorluğu devam ettirmeyi de tercih edebilirdi ama Türkiye farklı bir gelecek benimsedi, kendisini yabancı kontrolden uzaklaştırdı, bir cumhuriyet kurdu ve bu cumhuriyet hem Amerika Birleşik Devletleri'nin hem de diğer dünya ülkelerinin saygısını kazandı. Tabii ki bu öykünün ardında basit bir gerçek var: Türkiye'nin demokrasisi, sizin kendi başarınız. Bu, size hiçbir şekilde bir dış güç tarafından diretilmedi ya da hiçbir şekilde çaba ya da özveri gösterilmeden elde edilmedi; Türkiye hem geçmişinin başarılarından güç aldı hem de her nesil Türklerin çabalarıyla güçlendi ve ileriye doğru yol aldı.

Benim ülkemin demokrasisinin de kendi öyküsü var tabii ki. Amerika Birleşik Devletleri'ne Amerikan devrimi sırasında Başkanlık eden ve sonra da

Ülkemizin ilk Başkanı olan kişi bildiğiniz gibi George Washington'dur. Ankara'daki gibi biz de kurucumuza büyük bir anıt yaptık, bu büyük bir dikili taş ve Başkent'imizin merkezinde durarak üzerinde Washington'un adını bulunduruyor. Washington Anıtı, Beyaz Saray'ın penceresinden her gün gördüğüm bir anıt. Bunu yapmak, inşa etmek on yıllar aldı. Çok sık gecikmeler yaşandı. Zaman içerisinde bu sürece katkı gösterenler oldu ve hakikaten bugün de bu anıtın durması, bu kişilerin katkıları sırasında oldu. Bizim yardımımıza koşanlar arasında dünya genelinden dostlar oldu. Herkes Washington'a ve onun kurduğu ülkeye saygılarını göstermek için bu çabayı gösterdiler. Bunlardan bir tanesi de İstanbul'dan geldi. Osmanlı Sultanı Abdülmecid, bize bir mermer plaka gönderdi bu anıtın inşasına yardımcı olmak için. Burada basit cümlelerle başlayan bir şiir yazılıydı: "Arkadaşlığımızı, dostluğumuzu, ülkelerimiz arasındaki dostluğu güçlendirmek için." yazıyordu. O günler, yazıldığından bu yana mermer üzerine, yüz elli yıl geçti. lkelerimiz pek çok anlamda farklılaştı ama dostluğumuz daha da güçlendi ve mttefikliğimiz devam ediyor. Bu dostluk, İkinci Dünya Savaşı'nın sonrasındaki günlerden başladı. Başkan Truman, bu anlamda, Türkiye'nin egemenliğini ve özgürlüğünü koruma anlamında taahhütte bulundu, NATO da Türkiye'nin girdiği önemli gruplardan biri oldu. Türkiye ile Amerika Birleşik Devletleri, Kore'den Kosova'ya, Kosova'dan Kabil'e bir arada savaştılar. Soğuk savaş dönemine birlikte karşı geldiler. Ayrıca lkelerimiz arasındaki ticaret, iş birliği, bilim ve araştırma alanındaki çalışmalar da ilerledi. Halklarımız arasındaki bağlar da derinleşti. Giderek daha fazla Türk kökenli Amerikalı Amerika'da yaşıyor ve başarılar kazanıyor ve bir basketbolsever olarak ben de Hidayet Türkoğlu ve Mehmet Okur'un başarılarını keyifle seyrediyorum.

Amerika Birleşik Devletleri ve Türkiye, her zaman, her konuda aynı fikirde olmamışlardır, bu zaten beklenemez, hiçbir ulus arasında da görülmemiştir ama pek çok zorlukları son altmış yıl içerisinde birlikte ele aldık ve mttefikliğimizin gücü nedeniyle hem Amerika hem de Türkiye daha güçlendi, dünya da daha güvenli bir yer oldu. Artık iki demokrasimizin önünde daha önceden görülmemiş birtakım güçlükler var. Bunlar içerisinde sınır tanımayan ekonomik krizler var. Aşırı uçlar kadınları, çocukları hiç acımadan ldryor. Enerji arzının önünde güçlükler var. İklim değişikliği sorunları var. Dünyanın en öldürücü silahlarının artması ve beraberinde süregiden çatışmalar var. Bu bahsedilenler, bizim daha yeni yaşamaya başladığımız yüzyılımızın önemli sorunları ve bunlara nasıl cevap vereceğimiz,

geleceğin özgürlükle mi korkuyla mı, yoksullukla mı refahla mı şekilleneceğini belirleyecek. Güçle mi yoksa adil ve devam eden, süregelen bir barışla mı?

Şu kadarından emin olduğumu söyleyebilirim: Hiçbir ulus bahsettiğim zorluklara tek başına karşı gelemez. Bu kapsamda, bunun başarılabilmesi için tüm ulusların birlikte çalışması gerekiyor. O nedenle, birbirimizi dinlemeli ve ortak hedeflere yönelik çalışmalıyız. İşte bu nedenle, müşterek menfaatlerimiz üzerinde çalışmalıyız ve farklılıklarımızın ötesine geçebilmeliyiz. Bizler bunu yaptığımızda, bir arada çalıştığımızda daha da güçleniriz ve ben bu ziyaret boyunca Avrupa'da da bu mesajı beraberimde getirdim. Bu mesajı, Cumhurbaşkanınızla konuşma fırsatını yakaladığımda da dile getirdim, Başbakanınızla da konuştum. Amerika Birleşik Devletleri'nin ileriye giden yaklaşımı bu olacak. Zaten, Amerika ve Türkiye, bu kapsamda, G20'de, görülmemiş ekonomik krize verdikleri görülmemiş cevapta birlikte çalışıyorlar. Birlikte çalışarak dünyanın en güçlü ekonomilerinin eş güdümlü olarak çalışmalarını istiyoruz ve bu sayede nakit akışının hızlanmasını istiyoruz. Koruyuculuğun önüne geçerek gelişmekte olan ülkelere el uzatmak istiyoruz ve bu krizden en fazla etkilenen uluslara yardımcı olmak istiyoruz. Düzenleyici sistemlerin yerinde olmasını istiyoruz, ki dünya bir daha böyle bir kriz deneyimlemesin. Amerika Birleşik Devletleri ve Türkiye, bu kapsamda, dünya refahı için, halklarımızın refahı için pek çok birlikte çalışma alanları bulabilir. Cumhurbaşkanıyla birlikte sabahleyin ticaret anlamında yapılabilecek iş birliklerini ele aldık. Enerji söz konusu olduğunda istihdam yaratmak adına yapabileceğimiz şeyler de var. Yeni kaynaklar geliştirebiliriz. Burada sadece enerji bağımlılığı açısından kendimizi kurtarmak için değil, beraberinde iklim değişikliğiyle mücadele için de bunu yapmalıyız. Daha temiz teknolojilere yönelerek, yenilenebilir enerji kaynaklarından yararlanarak yatırımlar yapmalıyız. Amerika Birleşik Devletleri, bu kapsamdaki yatırımları destekleyecektir. Sizin, doğu-batı koridoru olarak doğal gaz anlamında son derece önemli bir rolünüz var.

Bu ekonomik iş birliği sadece ortak güvenliği iyileştirmeye yarar ve NATO müttefiki olarak Amerika Birleşik Devletleri ve Türkiye'nin böyle bir görevi var. Zaten demokrasi anlamında da paylaştığımız ortak değerler var. 21'inci yüzyılın güçlükleriyle başa çıkabilmek için tamamen birleşmiş, özgür ve barışçıl bir Avrupa'yı hedefliyoruz. Amerika Birleşik Devletleri, Türkiye'nin Avrupa Birliği

üyeliğini şiddetle desteklemektedir. Burada sadece Avrupa Birliği üyesi sıfatıyla konuşmuyoruz, hem Türkiye'nin hem Avrupa'nın dostu olarak konuşuyoruz. Türkiye önemli bir müttefikimiz, beraberinde transatlantik ve Avrupa kurumlarında önemli bir ortağımız. Türkiye Avrupa'ya sadece Boğaz üzerindeki köprülerle bağlı değil, bunun çok ötesinde bir bağlılığı var; paylaşılmış bir kültür, tarih, ticaret var bu ülkeleri birbirlerine bağlayan. Avrupa etnik farklılığından, gelenek farklılığından, inanç farklılığından güç alıyor. Türkiye'nin üyeliği de, bahsettiğim bu konudaki güçlerin daha da artmasına sebep olacaktır.

Tabii ki Türkiye'nin de kendi sorumlulukları var ve sizler bu anlamda üyelik yolunda önemli ilerlemeler kaydettiniz ama Türkiye'nin çok zor siyasi reformları da gerçekleştirdiğini biliyorum. Bu reformlar Avrupa Birliği adına yapılmadı, Türkiye için gerektiği için de yapıldı. Son birkaç yıl içerisinde devlet güvenlik mahkemelerini kapattınız, yetkileri genişlettiniz, ceza yasası reformları yaptınız, basın özgürlüğü adına, örgütlenme özgürlüğü adına gelişmeler sağladınız, Kürtçe yayınlara başladınız. Aynı zamanda, bu sinyali, yeni devlet Kürt televizyonu adına yapılan gelişmeleri de dünya saygıyla izlemektedir. Yapılan bu yeni yasaların, bu ivmenin devam ettirilebilmesi için uygulamaya geçmesi lazımdır çünkü demokrasiler durağan olamazlar, ileriye hareket etmelidirler.

İnanç özgürlüğü sayesinde sivil toplum canlanarak devleti güçlendirir. İşte, bizim, bu nedenle Heybeliada Ruhban Okulu'nun açılması gibi eylemlerin son derece güçlü sinyaller vereceğini düşünüyoruz. Ayrıca, hukukun üstünlüğüne olan taahhüt adaletin insanlara ulaştırılması anlamında atılabilecek en önemli bir adımdır ve azınlık hakları sayesinde halk her tür katkıdan her bireyiyle yararlanma fırsatı bulacaktır. Bunu, ben, geldiğim ülkenin Başkanı sıfatıyla söylüyorum. Benim gibi, benim ten rengime sahip birinin oy hakkına bile sahip olmadığı bir ülkeden bahsediyorum. Nerede kalmış ki Başkan olması! Ama bu kapasiteyi özellikle vurguluyorum ki değişim hepimizin yapabileceği bir şey. Önümüzdeki her zorluk, bizim açımızdan, eğer demokratik kökenlerimize sadık kalırsak daha kolay aşılabılır. Bu iş tabii ki kolay değil. Amerika Birleşik Devletleri'nde bu amaçla Guantanamo Körfezi cezaevlerinin kapanmasını istedik, işkencenin kullanımının önüne geçtik. Hepimizin değişmemiz gerekiyor ve bazen değişmek hiç de kolay değil.

Başka bir konu, ki demokrasilerin önünde güçlük olarak karşımıza çıkıyor; geçmişimizle nasıl başa çıkacağız? Bunu bilmemiz gerekiyor. Amerika Birleşik Devletleri hâlen kendi bazı karanlık dönemlerini ele alma sorunuyla baş başa. Ben, bahsettiğim Washington Anıtı'nın karşısında bir Abraham Lincoln Anıtı olduğunu da söylemek istiyorum. Kendisi, Amerika Birleşik Devletleri'nin, Washington'un Başkanlığı sonrasında yaşamaya devam eden kölelerini kurtaran kişidir. Ülkemizde kölelik geçmişi, ayrımcılık geçmişi var ve ayrıca Amerikan yerlilerinin nasıl müdahalelere maruz kaldığını da biliyoruz. Tarih her zaman trajik gerçeklerle dolu ama geçmiş eğer çözümlenemezse omzumuzda büyük bir ağırlık oluşturur. Her ülkenin bu anlamda geçmişiyle barışması ve daha iyi bir geleceğe yönelmesi gerekmektedir.

Bu Mecliste konuşurken tabii ki 1915 yılında yaşanan kötü olayları da gündeme getirmek lazım. Bunlar benim çözeceğim değil, Ermenilerin ve Türklerin birlikte çözeceği sorunlardır ve Türk ve Ermeni halkları dürüst, açık ve yapıcı bir şekilde bu süreci ele almalıdırlar. Zaten, bu anlamda, Ermeni ve Türk liderlerinin attıkları cesur adımları gördük. Bu anlamda, açılan sınırlar Türk ve Ermeni halklarının tekrardan daha barışçıl ve refah içerisinde bir geleceğe adım atmalarını sağlayacaktır. Amerika Birleşik Devletleri bu anlamda ilişkilerin normalleşmesini iki ülke adına da desteklemektedir, bu amaca yönelik çalışmaların yapılması gerektiğini düşünmektedir.

Türkiye, bölgede normal ve barışçıl ilişkilere sahip olan, Güney Kafkas bölgesinde böyle ilişkiler sürdüren tek ülkedir ve bunun ileriye yönelmesinde sizler çok önemli role sahipsiniz. Beraberinde Karadağ bölgesinde süren çatışmanın gereğinden uzun sürmesi anlamında da yapılabilecek şeyler var.

Doğu Akdeniz'de de sorunlar var, buna yönelik çözüm arayışları da var. Kıbrıslı liderler yaptıkları taahhütlerle müzakerelere girme yönünde çabalarda bulundular. Birleşmiş Milletler ve Amerika Birleşik Devletleri her iki tarafa da süregiden bir barış anlamına ve birleşmiş, iki taraflı, iki toplumlu bir federasyon adına yapılacak çabaları destekleme hedefindedir. Tabii ki bu da Türkiye'nin yakın komşuluğundaki kritik bir bölgedir.

Önümüzdeki zorlukları konu olarak ele aldığımızda ortak hedeflere yönelik çalıştığımızı görüyoruz. Orta Doğu'da da İsrail'le komşuları arasında devam eden barışı hedefliyoruz. Bunu gayet net söylemek istiyorum: İki devlet hedefini, İsrail ve Filistin devleti hedefini desteklemektedir Amerika Birleşik Devletleri, yan yana ve barış içerisinde. Bu, Filistinlilerin de hedefidir, İsraililerin de hedefidir ve dünya genelindeki diğer ulusların da hedefidir. Bu hedef herkesin üzerinde uyum sağladığı Annapolis'teki yol haritasında da ortaya çıkan bir hedeftir. Ben bunu Amerika Birleşik Devletleri Başkanı sıfatıyla yakın bir şekilde izleyeceğim. Hem İsraililer hem de Filistinliler ileri adımlar atmalı ve güveni sağlayacak adımlardan çekinmemelidirler, hem İsraililer hem de Filistinliler, her ikisi de taahhütlerine uymalıdır, her iki taraf da uzun dönemdir süren sorunları çözmelidirler ve daha devam eden barışa yönelik çabalar göstermelidirler. Amerika Birleşik Devletleri ve Türkiye, Filistinlilere ve İsraililere bu yolculukta yardımcı olabilir. İsrail'in güvenlik adına olan çabalarında Amerika Birleşik Devletleri olarak Filistin devleti için de yapılması gereken şeyler var, birlikte çalışarak biz karamsarlığı ve güvensizliği ortadan kaldırmamız ve ilerleme adına yapılabilecek her tür fırsatı kullanabiliriz. Türkiye, Suriye ve İsrail arasındaki görüşmelere de aracılık etmiştir. Bu uzattığımız eli ihtiyaç içerisindeki Filistinlilere de uzatmalı ve kurumlarını güçlendirmeleri adına onlara yardımcı olmalıyız.

Biz, terörün kullanımını dışlamalıyız ve İsrail'in güvenlik kaygılarının meşru olduğunu da takdir etmeliyiz. Bölgenin barışı tabii ki İran'ın bu süreçteki nükleer silah heveslerinden vazgeçmesiyle de sağlanabilir. Prag'da da dün söylediğim gibi, hiç kimse nükleer silahların yaygınlaşmasından yarar görmez, Türkiye de hiçbir şekilde görmez. Siz zor bir bölgede yaşıyorsunuz ve nükleer silahlar bu anlamda bölgenin güvenliği için yarar sağlamaz. Dünyanın bu bölgesi şiddetten yeterince payını aldı, kinden yeterince payını aldı. Daha fazla, daha güçlü tahrip araçlarına ihtiyacı yok. Ayrıca, İslam cumhuriyetinin, İran'ın liderlerine de gayet net bir şekilde söyledim ki müşterek menfaatlerimize ve müşterek saygıya dayanarak Amerika Birleşik Devletleri'nin bu süreçte oynayacağı bir rol vardır ve İran'ın da uluslar birliğinde bu anlamda yapmak zorunda olduğu sorumlulukları vardır. İran çok büyük bir medeniyettir ve biz onların ekonomik ve politik birleşme sürecine girmelerini, refaha ve güvenliğe yönlenmelerini istiyoruz ama İran seçimini yapacak tabii: Acaba,

daha iyi bir gelecek mi oluşturmak istiyorlar halkları için yoksa silahlara mı yönelmek istiyorlar?

Hem Türkiye hem de Amerika Birleşik Devletleri birleşmiş Irak hedefine yönelik de çalışıyor ki burası teröristler için güvenli bir bölge olmayı sürdürmesin. Burada savaşa girme konusunda sizin tarafınızda da benim ülkem içerisinde de farklı görüşler mevcuttu ama artık bu savaşı sorumlu bir şekilde sonlandırma görevine sahibiz çünkü Irak'ın güvenliği, bölgenin güvenliği açısından da önemli. Daha önce de söylediğim gibi Amerika Birleşik Devletleri, gelecek ağustos itibarıyla oradaki güçlerini çekecek, Irak Hükümeti de güvenlik adına alması gereken sorumluluğu alacak. Bizler Irak'la birlikte çalışacağız. Türkiye ve Irak'ın komşularıyla birlikte, yeni bir diyalogla, uzlaşmacı bir tutumla, ortak güvenliğimize doğru çalışacağız. Hiç hata yapmayalım. Irak, Türkiye ve Amerika Birleşik Devletleri'nin ortak bir terörizm tehdidiyle karşı karşıya kalmaları söz konusu. El Kaide bunlardan bir tanesi. Irak'ı bölüp ülkeyi tahrip etmeye çalıştı. Bu kapsamda PKK da var. Hiçbir ülkeye karşı yapılan teröre bir mazeret bulmak mümkün değildir.

Amerika Birleşik Devletleri Başkanı ve bir NATO müttefiki sıfatıyla, ne PKK'ya ne de hiçbir terörist örgütü desteklemiyorum. Burada iş birliğine yönelik bağların kurulması, Irak Hükümeti, Irak'ın Kürt liderleri ve Türkiye arasında sağlanması son derece önemli. Ayrıca, eğitim fırsatları verilmeli, beraberinde Türk halkının demokrasi adına çabaları da desteklenmeli.

Son olarak da bizler, tabii ki El Kaide'yi, Pakistan'da ya da Afganistan'da var olma adına, orayı güvenli bir bölge olarak görmesi adına bir kabulde bulunamayız. Bizlerin hedeflerimiz El Kaide'yi yenmek adına olmalıdır. İşte bu nedenle de Afganistan'a yaptığımız yardımları güvenlik anlamında artırıyoruz ve uzlaşmayı sağlamaya çalışıyoruz ve Afgan halkına ve Pakistan halkına yaptığımız yardımları artırıyoruz. Sadece güvenlik anlamında değil, daha iyi bir yaşam kalitesi adına bir fırsat yaratıldığını da düşünüyoruz.

Türkiye, bu anlamda güçlü bir ortağımız. Uluslararası destek gücünde bölgeye giden ilk güçlerden biri ve bu görevde gayet büyük sorumluluk aldınız, fedakârlıkta bulundunuz. Artık, hedeflerimize birlikte ulaşmalıyız. Bize bu anlamda eğitim ve destek için verdiğiniz yardımı çok takdir ediyorum ve bölgeye yayılan

fırsatlar yarattınız. Birlikte, daha önceden yaptığımız gibi, bu zorlukları da yenebileceğimizi düşünüyorum.

Tabii ki son yıllar içerisinde zorluklar yaşandığını biliyorum, birbirimizi bir araya getiren güvenin zorlandığını biliyorum ve bu zorluğun tabii ki pek çok alanda yaşandığını da biliyorum. Özellikle Müslüman inancın gündemde olduğu ülkelerde yaşandığını biliyorum. Şöyle söylemek istiyorum: Amerika Birleşik Devletleri, hiçbir zaman İslam'la savaşta değildir, olmamıştır, olmayacaktır.

Esasen, Müslüman dünyasıyla olan ortaklığımız kritik öneme sahiptir. Sadece, bu, bu kapsamdaki ideolojileri dışlamak adına değil, fırsatları güçlendirmek adına da yapılmalıdır. Aynı zamanda şu konuda da net olmak istiyorum: Amerika Birleşik Devletleri'nin Müslüman toplumlarla olan ilişkisi, Müslüman dünyayla olan ilişkisi, sadece terörizm karşıtlığıyla sınırlanamaz. Biz daha kapsamlı dâhil olmayı istiyoruz bu sürece, müşterek menfaatlerimiz kapsamında. Dikkatli dinlemeliyiz, anlaşmazlıkların ötesine geçmeliyiz, ortak zeminler yaratmalıyız. Aynı fikirde olmadığımız zamanlarda bile saygı göstermeliyiz ve bu konuya, İslam inancına olan saygımızı göstermeliyiz. Yüzyıllar boyunca İslam dünyası dünyanın şekillenmesine katkıda bulundu. Bu çabalar benim ülkemde de yansımaları gösterdi. Amerika Birleşik Devletleri, Müslüman Amerikalılar tarafından zenginleşti ve pek çok Amerikan ailesinde de Müslüman üyeler var. Bunu çok iyi biliyorum çünkü ben de bunlardan biriyim.

Yaptığımız eylemlerle daha iyi geleceğe yönelik taahhütlerimizi göstermeyi hedefliyoruz. Ben daha fazla çocuğun eğitim alması için yardımcı olmak istiyorum başarılı olmaları adına. Sağlık hizmetlerini, insanların mağdur olduğu bölgelere ulaştırmeliyiz. Aynı zamanda ticaret ve yatırımları da artırarak herkese refah sağlanmasına yardımcı olmalıyız. Birkaç ay önce bu hedeflere yönelik spesifik programlardan bahsettim. Özellikle Müslüman dünyasında ortak hedeflere yönelik ve ortak rüyalarımıza yönelik neler yapılabileceğini ele aldım.

Evet, biz Amerika Birleşik Devletleri olarak dostluk elini uzattık, herkese uzattık. Eski bir Türk atasözü var: "Siz yangına körükle gidemezsiniz." Amerika Birleşik Devletleri de bunu gayet iyi biliyor, Türkiye de bunu gayet iyi biliyor. Tabii ki bazılarının güçle karşılık verilmesi lazım. Ama güç tek başına sorunları çözemez ve

hiçbir anlamda güç, ekstremizme alternatif teşkil etmez. Gelecek, güç kullananların değil, tahrip edenlerin değil, yaratanların elinde olmalıdır. Biz de bu geleceğe yönelik olarak çalışmalıyız ve bu geleceğe yönelik birlikte çalışmalıyız.

Biliyorum ki Türkiye'nin geleceği konusunda tartışmayı sevenler var. Siz, medeniyetlerin ortasında, tarihin dalgalarından etkilenen bir ülkesiniz. Medeniyetlerin buluştuğu, pek çok farklı kültürün bir araya geldiği bir yerleşimdesiniz. Ülkeyi bir yöne ya da diğer yöne çekmek isteyenler olabilir, ama ben inanıyorum ki bu kişiler şunu anlamıyorlar: Türkiye'nin büyüklüğü her şeyin ortasında olmasından kaynaklanıyor. Burada Doğu ve Batı'nın bölünmesinden bahsetmiyoruz, burası Doğu'yla Batı'nın birleştiği bir yer. Ülkenizin, kültürünüzün güzelliği de buradan geliyor zaten. Kültürünüzün güzelliği, tarihinizin zenginliği ve demokrasinizin gücü, beraberinde geleceğe yönelik ümitleriniz Türkiye'yi Türkiye yapıyor.

Bugün burada sizlerle birlikte olmaktan son derece onur duyuyorum. Geleceğe de birlikte ulaşmalıyız. Ben burada bir kez daha Türkiye'nin güçlü ve devamlı arkadaşlığa ve dostluğa yönelik taahhüdünü dile getirmek istiyorum.

Ek-3: Remarks by President Obama and Prime Minister Erdogan of Turkey after meeting (07.12.2009).

PRESIDENT OBAMA: I want to extend the warmest of welcomes to Prime Minister Erdogan. I'm glad that I, personally, and the American people have a chance to reciprocate the wonderful hospitality that was extended to me when I visited Turkey in April.

As I said when I had the great honor of addressing the Turkish Parliament in Ankara, I am strongly committed to creating the best possible relationship between Turkey and the United States.

Turkey is a NATO ally, which means that we are pledged to defend each other. There are strong ties between our countries as a consequence of the Turkish American community that has been established here. We have had the opportunity to work together during this recent financial crisis, given Turkey's role as a member of the G20. And given Turkey's history as a secular democratic state that respects the rule of law, but is also a majority Muslim nation, it plays a critical role I think in helping to shape mutual understanding and stability and peace not only in its neighborhood but around the world.

During the course of our discussions here, we've had the opportunity to survey a wide range of issues that both the United States and Turkey are concerned about. I thanked Prime Minister Erdogan and the Turkish people for their outstanding contributions to stabilizing Afghanistan. We discussed our joint role in helping Iraq achieve the kind of independence and prosperity that I think has been advanced as a consequence of the election law finally being passed over the weekend.

We discussed issues of regional peace, and I indicated to the Prime Minister how important it is to resolve the issue of Iran's nuclear capacity in a way that allows Iran to pursue peaceful nuclear energy but provides assurances that it will abide by international rules and norms, and I believe that Turkey can be an important player in trying to move Iran in that direction.

And we discussed the continuing role that we can play as NATO allies in strengthening Turkey's profile within NATO and coordinating more effectively on critical issues like missile defense.

I also congratulated the Prime Minister on some courageous steps that he has taken around the issue of normalizing Turkish/Armenian relations, and encouraged him to continue to move forward along this path.

We reaffirmed the shared commitment to defeat terrorist activity regardless of where it occurs. I expressed condolences to the Prime Minister and the Turkish people for the recent terrorist attack that was taken there and pledged U. S. support in trying to bring the perpetrators of this violence to justice.

And finally, I complimented the Prime Minister for the steps that he's taken, often very difficult steps, in reintegrating religious minorities and ethnic minorities within Turkey into the democratic and political process, and indicated to him that we want to be as supportive as possible in further steps that he can take, for example, assuring the continuation of the Halki Seminary and addressing the vital needs of continuing the ecumenical patriarchy within Turkey.

Over all, just to summarize, I am incredibly optimistic about the prospect of stronger and stronger ties between the United States and Turkey that will be based not only on our NATO relationship, our military-to-military relationship, our strategic relationship, but also increasing economic ties.

And one of the concrete outcomes of this trip is to follow through on discussions that I had with both Prime Minister Erdogan and President Gul in Turkey to stand up a strategic working group around economic issues and improving commercial ties. That will be launched with the participation of Secretary of Commerce Locke and our U. S. Trade Representative Ambassador Ron Kirk, along with Turkish counterparts. And we think that there is enormous potential for us to grow trade and commercial ties between the two countries.

Turkey is a great country. It is growing in influence around the world. And I am pleased that America can call Turkey a friend, and I'm pleased that I'm able to call Prime Minister Erdogan personally a friend. I'm grateful for his trip here and

look forward to many years of collaboration with him to observe both the prosperity of the American people and the Turkish people.

Thank you.

PRIME MINISTER ERDOGAN: Thank you very much. I'm very grateful for the hospitality that both myself and my delegation have been shown since our arrival here. And I would like to once again express my thanks for that hospitality.

The fact that the President visited Turkey on his first overseas trip and that he described and characterized Turkish-U. S. relations as a model partnership has been very important for us politically and in the process that we all look forward to in the future as well. And important steps are now being taken in order to continue to build on our bilateral relations so as to give greater meaning to the term "model partnership."

Of course, there are many sides to the development of this relationship -- be it in the economic area, in the areas of science, art, technology, political areas and military areas.

We have also appointed two people from our side to act as counterparts in order to liaise with their American counterparts to continue on this process. Those two people are the Deputy Prime Minister, Mr. Ali Babacan; and the Minister of State responsible for economic affairs, Mr. Zafer Caglayan on the Turkish side. I do believe that this group is going to work to take the Turkish-American relations forward, not just in the economic area, but in all areas in general.

We, of course, have -- we take joint steps on regional issues. This is in the Middle East, in Iraq, with respect to the Iranian nuclear program. We continue to have joint activity in Afghanistan, and the Turkish armed forces have taken over the command of the forces there for a third time with the additional support that we have sent to Afghanistan in the last couple of months. And there are steps that we have taken with respect to training activity and other activities in the context of provisional reconstruction teams, and we continue on that. We've had an opportunity to continue discussing those issues during our visit here.

Another important area, of course, is energy. Turkey is a transit country for energy issues. And the agreement has been signed for Nabucco and we are ready to take some important steps with respect to Nabucco.

We continue to talk with Azerbaijan. I do believe that positive progress will be made in this area. In addition to Azerbaijan, of course, there is the importance of companies like Statoil, Total, and British Petroleum and others.

We have also discussed relations between Azerbaijan and Armenia, which is of great importance. This is important in the context of Turkish-Armenian relations. We have discussed the Minsk Group and what the Minsk Group can do -- the United States, Russia, and France -- to add more impetus to that process. I can say that to have more impetus in the Minsk process is going to have a very positive impact on the overall process, because the normalization process between Turkey and Armenia is very much related to these issues. As the administration in Turkey, we are determined to move forward in this area.

Another important issue with respect for us in Turkey is the fight against terrorism. And there was a statement that was made in this very room on the 5th of November 2007, which was very important in that context, because at the time we had declared the separatist terrorist organization as the common enemy of the United States, Turkey, and Iraq, because terrorism is the enemy of all mankind.

Our sensitivity and response to terrorism is what we have displayed when the twin towers were hit here in the United States. Wherever a terrorist attack takes place our reaction is always the same, because terrorism does not have a religion -- a homeland. They have no homeland, no religion whatsoever.

We have also had opportunity to discuss what we can do jointly in the region with regard to nuclear programs. We as Turkey stand ready to do whatever we can to ensure a diplomatic solution to the nuclear issue in our region. And we stand ready as Turkey to do whatever we can do with respect to relations between Israel and the Palestinians, and Israel and Syria, because I do believe that, first and foremost, the United States, too, has important responsibility in trying to achieve global peace.

And we, too, must lend all kinds of support that we can in our regions and -- in our respective regions and in the world in general in trying to achieve global peace, because this is not the time to make enemies, it's the time to make friends. And I believe that we must move hand in hand towards a bright future.

Thank you once again.

PRESIDENT OBAMA: Thank you.

All right, where's Ben Feller? There you are.

Q Thank you sir. I'd like to ask you briefly about a domestic issue, that being the economy, heading to your speech tomorrow. Do you support the use of federal bailout money to fund job creation programs? Is that an appropriate use of that money? Is that something that you plan to support tomorrow?

PRESIDENT OBAMA: You know, Ben, it would be a mistake for me to step on my speech tomorrow by giving you the headline today.

Q Not that big a mistake. (Laughter.)

PRESIDENT OBAMA: But let me speak generally about what we've seen. On Friday we got the best jobs report that we've gotten in a very long time. And it significantly beat expectations. At minimum, it showed that for all practical purposes, we've stopped losing jobs. And that's consistent with the fact that in the third quarter we saw the economy grow.

My first job when I came into office was to make sure that we got the financial crisis under control and that we tried to limit the devastating effects that it was having on the real economy. We have had a very tough year, and we've lost millions of jobs. But at least now we are moving in the right direction.

What my speech tomorrow will focus on is the fact that having gotten the financial crisis under control. Having finally moved into positive territory when it comes to economic growth, our biggest challenge now is making sure that job growth matches up with economic growth. And what we've seen is, is that companies shed jobs very quickly, partly induced by the panic of what was

happening on Wall Street, and they are still tentative about hiring back all those people who were laid off. Also what we're seeing is some long-term trends where companies are becoming so efficient in terms of productivity that they may feel that they can produce the same amount of goods or services without as many employees.

So those present some particular challenges, given the fact that we lost over 3 million jobs just in the first quarter of this year before any of the steps we took had a chance to take effect.

With respect to TARP specifically, I think you saw stories today and you've seen stories over the last several weeks that TARP has turned out to be much cheaper than we had expected, although not cheap. It means that some of that money can be devoted to deficit reduction. And the question is are there selective approaches that are consistent with the original goals of TARP -- for example, making sure that small businesses are still getting lending -- that would be appropriate in accelerating job growth?

And I will be addressing that tomorrow. But I do think that, although we've stabilized the financial system, one of the problems that we're still seeing all the time -- and I heard about it when it was in Allentown just this past week -- was the fact that small businesses and some medium-sized businesses are still feeling a huge credit crunch. They cannot get the loans that they need to make capital investments that would allow them to then expand employment. And so that's a particular area where we might be able to make a difference.

Is there somebody in the Turkish delegation that wants to call on a reporter?

Q Mr. President, is there any new and concrete U. S. action plan for disarmament and the elimination of the PKK terror organization in northern Iraq? Thank you, sir.

PRESIDENT OBAMA: Well, what the Prime Minister and I have discussed is coordinating closely in dealing with the problem of the PKK. We have stated before and I have reaffirmed since I came into office that the United States considers PKK a terrorist organization, and that the threat that it poses not only in Turkey but also in Iraq is one that is of deep concern. And as NATO allies, we are bound to help

each other defend our territories. More broadly, I think that it is important for us to have a consistent position with respect to terrorism wherever it takes place.

So we discussed how we can coordinate militarily. I will tell you that with respect to the issue of the PKK, I think that the steps that the Prime Minister has taken in being inclusive towards the Kurdish community in Turkey is very helpful, because one of the things we understand is, is that terrorism cannot just be dealt with militarily; there is also social and political components to it that have to be recognized.

With respect to Iraq, I think the degree to which the Kurdish population within Iraq feels effectively represented within the central government in Baghdad, to the extent that we can resolve some long-term pressing issues like Kirkuk, the more I think that Kurds will recognize that their interests are not in supporting any kind of military activity but rather in working through conflicts politically, in a way that allows everybody to be prosperous. And that's the kind of process that we would encourage.

Okay? Thank you very much, everybody. Happy holidays

ÖZGEÇMİŞ

15 Şubat 1981 tarihinde Antalya'da doğdum. İlk, Orta ve Lise öğrenimimi Antalya'da bitirdikten sonra Lisans öğrenimimi Eskişehir Anadolu Üniversitesi İktisat Fakültesi Kamu Yönetimi bölümünde tamamladım. Askerlik görevimi 2004-2005 yılları arasında Erzurum 9. Kolordu Komutanlığı'nda Piyade Asteğmen olarak yaptım. 2005 yılından şu ana kadar Başbakanlık'ta Uzman olarak çalışmaktayım. 2009 yılında Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Bölümünde Yüksek Lisans eğitimime başladım. Yabancı dilim İngilizce olup evliyim.

Ahmet Taner Göksu